

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Zsilinszky Mihály székfoglaló beszéde.

(Vége.)

Elismerem, hogy a socialis bajok káros hatással vannak népünknek vallásos lelkületére. Elismerem, hogy az ugynevezett egyházpolitikai törvények a lelkészkedő papság jóvedelmét csökkentették; sőt azt sem tagadom, hogy a csekély javadalmazású lelkészek fizetésének kiegészítéséről szóló törvény sem képezi, (mert nem is célozta) az 1848: XX. t. cikkben kifejezett eszmék végrehajtását? de azt már nem ismerhetem el, hogy ezek a törvények a protestantismusnak egészben véve ártalmára lennének. A mi egyházunk soha sem tagadta az államnak azt a jogát, hogy a házasságot, az anyakönyvvezetést és a felekezetek közti jogviszonyt szabályozza. Az állam csak ezt a jogát gyakorolta akkor, mikor a reactió ellenszegülése egyenesen rákényszerítette és mikor a vallásfelekezetek szabadságát és jogviszonosságát másképp biztosítani nem lehetett. Ezzel beláthatatlan bonyodalmaknak vette elejét. Igaz, hogy a vallás szabad gyakorlatáról és a vegyes házasságokból származó gyermekek vallásáról szóló törvények némely szakaszait a túlbuzgóság és a szabadosság ellenünk fordítja, s a reversálisok és egyéb csábításokkal sok bajunk van: de az ellen csak úgy lehet védekezni, ha hiveink vallásos öntudatát erősítjük, annyira, hogy minden csábításnak képesek legyenek ellentállani.

Az új törvények hatása alatt fejlődő egyházi közéletünkben engem csak *egy jelenség aggaszt*, t. i. az, hogy: sokszor, a kik egy-

házi bajaink felett komolyan elmélkednek, megelégesznek a vészkiáltásokkal, a kesergésekkel és panaszokkal; és mintha teljesen elvesztették volna az önbizalmat, a bajok orvoslását csak az egyházon kívüli körülményekben keresik. Ebben a felfogásban én nagy veszélyt látok egyházunkra nézve.

Ám igyekezzünk méltányos kívánságainknak és jogos követeléseinknek az egyházon kívül is érvényt szerezni; de a *belső egyházi élet erőforrását egyedül önmagunkban kell keresnünk*, többet kell foglalkoznunk a hívekkel, azok lelki és erkölcsi életével. Élesztenünk kell bennük az igazi vallásosságot, hogy legyen aztán mit védelmeznünk. A történelmi viszonyok okozták, hogy őseink a vallás szabad gyakorlatának biztosítása céljából az autonomia sáncái mögé vonultak, és a szó szoros értelmében protestánsokká lettek. A vallásos öntudat akkor élénk volt; nem kellett azt külön élesztgetni.

Ma megfordítva áll a dolog: a vallás szabad gyakorlata nincs veszélyeztetve, tehát azt védeni sem kell; de veszélyben van maga a vallásos buzgóság, mely, fájdalom, sok helyen kiköltözik a hívek lelkéből. Ma tehát más fegyvereket kell használnunk a veszély elhárítására: nem annyira protestánsoknak, mint inkább evangélikusoknak kell lennünk!

A minden felől tornyosuló bajoktól nem kell megijednünk, hanem küzdenünk kell ellenük erélyesen, kevesebb szóval, több cselekedettel, s így meg fogjuk *teremteni a hitben erős, szeretetben munkás, reményben gazdag, szabadságban okos, intézményeiben hatalmas, bölcs és igaz evangélikus szellemet.*

Sem a magyar hazának, sem evang. egyházunknak nem tesz szolgálatot, a ki az együvé tartozás érzetét gyöngíti, s a testvérek között viszályt és gyűlöletet idéz elő. Ingerült kebel mindent hamis színben lát; és szenvedélyes időkben még a hallgatás is veszedelmes összeesküvésnek látszik.

A mi csendes egyházi gyűléseinket, kivált mióta a túróczy esperesség egyházkerületünkhöz csatoltatott, olykor-olykor szenvedélyes kitérések zavarják meg: leginkább akkor, ha a *panslavismus* vádja emeltetik valaki ellen. Ügyeinket és törvényeinket nem ismerő egyének gyakran hangoztatják, hogy autonomia leple alatt egyházunk tért enged hazaellenes törekvéseknek. Ez a mily méltatlan, oly igaztalan vád; mert a mi zsinati törvényünk (324. §.) mind azt, a ki hivatalos állását a magyar király, a magyar haza és a magyar nemzet elleni izgatásra használja fel, hivatalvesztéssel sújtja.

Egyházkerületem országos reputációjának tartozom azon kijelentéssel, hogy eddig hazaellenes panszláv törekvés vádja törvényszékünk előtt senki ellen nem emeltetett, és remélem, hogy emeltetni nem is fog. Arra, hogy a panslavismus rémes kísértete gyűléseinkről végkép eltűnjék, nézetem szerint nem kell egyéb, mint az igazság pallosa és a világosság fénye, mely elől tudvalevőleg minden kísértet elpárolog.

Igaz, gyűléseinken voltak és valószínűleg ezután is lesznek *nemzetiségi surlódások és vádaskodások*; mert lehetetlen, hogy három nyelvű egyházkerületben, mely a Kárpátoktól le Szlavoniáig terjed, nyelvi és nemzetiségi összetűzések elő ne forduljanak. De merem hinni, hogy valamint a multban, úgy a jövőben sem lesz oly vakmerő egyházi tisztviselő, a ki akár a magyar király, akár a magyar haza és nemzet ellen izgatni merészelne. Mert ebben az egyházkerületben még azon esetben is, ha nem lenne rá szigorú törvényünk, ezt lehetlenné tenné a közegyház hazafias közszelleme, mely mindenkor egynek érezte magát a haza politikai és kulturális aspirációival.

Ez a közszellem azonban nem zárja ki sem azt, hogy az egyházunkban levő nemzetiségek isteni tiszteltüket saját nyelvükön végezzék; sem azt, hogy anyanyelvüket saját belügyeikben szabadon használhassák és művelhessék. A magyar haza senkinek egyéni szabadságát és törvényes jogát nem veszi el, sőt ellenkezőleg, *jogokat oszt*. Ettől kapta a protestáns egyház is minden jogait, ettől kapta féltékenyen őrzött autonómiáját, és ettől kapja most is közalapja, iskolái és gyülekezetei számára az anyagi segítséget.

Ennyi jótéteményért a legkevesebb az, midőn hálát, hűséget, áldozatkészséget és őszinte hazafiságot követelnek iránta minden ev. embertől. Természetesen nem üres szavakban, hanem jó tettekben nyilvánuló hazafiságot. Mert a hazaszeretettel is úgy vagyunk, mint a művészettel: a beszéd semmi, a cselekvés minden. »Demosthenesnél is szebben beszél a tett!«

A hazaszeretet ápolása mellett kiváló gondomnak tárgyát fogja képezni egyházunknak *oktatás- és nevelésügye*.

Háromszázados tapasztalás bizonyítja, hogy iskoláinknak fokozatos fejlesztése és felvirágzása legbizto-

sabb erősségét képezte mindig egyházunk életének és hazánk közművelődésének. Nincs okunk pirulni a multért, de nincs okunk kétségbe esni a jövőre nézve sem, kivált mióta az állami segély lehetővé tette a nemes verseny felvételét.

Tanáraink és tanítóink, kik nemcsak a tanításra, hanem a nevelésre és jellemfejlesztésre is gondot fordítottak, minden időben a haladás színvonalán állottak. Nem elégedtek meg a tantervbe fölvetett tantárgyak gépies, lelketlen lemorzsolásával, hanem a kor társadalmi és szellemi viszonyaihoz képest, rámutattak azon kötelességekre is, melyeket az ifjaknak majdan a polgári, társadalmi és egyházi téren kell teljesíteniök. Nem az iskola, hanem az élet számára készítették elő az új nemzedéket.

Egyházunk jövőjének nagy érdeke követeli, hogy iskoláinknak ezen szellemét és magas színvonalát ne csak fentartsuk, hanem ha kell, áldozatok árán is tovább fejlesszük. Felügyelői teendőimnek legkedvesebb feladatát fogja képezni, hogy iskoláinknak, tanítóinknak és tanárainknak, a hazafias és protestáns szellem ezen önfeláldozó és fáradhatatlan lelkes ápolóinak jogos és méltányos érdekeit tölem telhetőleg előmozdítsam. Tenni fogom ezt annál nagyobb örömmel, mennél büszkébb önérzettel mondhatom, hogy — mint egykori tanár — nehéz munkájok terhében és dicsőségében én is részesültem.

Mindig bámulattal és tisztelettel tekintek azon férfainkra, a kik magas hivatásuk tudatában ihletett szellemmel mintegy előre bepillantanak azon kulturális és socialis feladatok eszmekörébe, melyben az ifjúságnak, ha az iskolából az élet színpadára lép, élnie és működnie kellend; a kik tudatosan arra törekednek, hogy ifjaik az európai műveltséget össze tudják egyeztetni a magyar kultúra nemzeti jellegével; különösen pedig, hogy megértsék azt a szoros összefüggést, mely a magyar nemzet viszontagságos multja és az evang. egyház küzdelmekben gazdag történelme között van. Erre súlyt helyezek én is, mert ily tanítási elvek alkalmazása mellett a vallási és nemzeti érzelem az ifjúság lelkében egy egész életre kiható erénynyé lesz, mely összhangzatosan fejlesztve biztos zálogát képezendi annak, hogy *új nemzedékünk a vallásosság, erkölcsösség, tudományosság és hazafiaság} erős vértetével, becsülettel fogja megállani helyét az élet nehéz küzdelmeiben.*

Felekezeti szempontból különösen az evang. *tanítók* és *papok* nevelésének ügyét tartom kiváló fontosságúnak. Ha semmi más, az önfentartás természetes ösztöne kényszerít bennünket arra, hogy tanítóink és különösen papjaink nevelésére nagyobb gondot fordítsunk. Theologusaink száma ijesztő módon fogy; az ifjúság java részét a kedvezőbb anyagi helyzetet ígérő pályák vonják el. Ezen a bajon pedig segítenünk kell, ha nem akarjuk bevárni azt az időt, hogy népünk lelkipásztorok hiányában, életének legfontosabb fordulatainál lelki vigasztalás és gondozás nélkül maradjon. Tudom, hogy ennek főnehézsége anyagi viszonyainkban rejlik. De ha minden erőfeszítésünk mellett a magunk erejéből nem vagyunk képesek egy magasabb színvonalon álló theologiai intézetet felállítani, úgy törekednünk kell, hogy a budapesti tudományegyetemen állami

költségen protestáns theologiai facultás is állíttassék. Mert »elvész a nép, mely tudomány nélkül való.«

Hála istennek, utóbbi időben anyagi helyzetünk javult; de korántsem annyira, mint óhajtandó lenne. Egyházunk jövődjé fejlődésére nézve a legfontosabb teendőnk: gyűlekezeteink *anyagi ügyeinek rendezése, az egyházi adózásnak biztos és igazságos alapokra való fektetése, és alapítványok teremtése, — és a régieknek megbecsülése.*

Ha e mellett megemlítem, hogy az országban létező minden felekezetekkel, különösen az ev. ref. felekezettel a békét fentartani és hogy a szellemi haladás modern eszközeit előteremteni, az egyházi sajtót, az az egyházi irodalmat ápolni és terjeszteni, szintén elengedhetlen kötelesség, — ekkor megjelöltem ezen főbb teendőink sorát, melyek nélkül egyházunknak korszerű haladását lehetetlennek tartom.

Röviden összefoglalva az elmondottakat: ragaszkodnunk kell az evangéliomban letett örök igazságokhoz, mert az képezendi a leghathatósabb óvszert a társadalmi rendet felforgatással fenyegető veszélyes tanok ellenében. Tiszteletben kell tartanunk saját törvényeinket, mert ezzel önmagunkat becsüljük meg. Ápolnunk kell a közéletben és az iskolában a hazaszeretetnek azon erőit, melyek nem üres szólásokban, de önfeláldozó cselekedetekben nyilvánulnak. Gondoskodnunk kell iskoláinknak a kor színvonalán való tartásáról, hogy kiálhassuk azt a versenyt, melyre a művelt nemzetek haladása int. Gondoskodnunk kell papképzésünk egyetemi színvonalra való emeléséről, és ezzel párhuzamosan arról, hogy a papi állások anyagi dotációja is gyarapíttassék.

Én, mélyen tisztelt egyházkerületi közgyűlés, minden tehetséggel oda fogok törekedni, hogy egymásnak terhein könnyítsünk, a testvéri szeretetnek és bizalomnak érzetét erősítem, a munkakedvet és az alkotási ösztönt ne csupán szóval, hanem tettel is elősegítsem; mert azt óhajtom, hogy ne a hatalomban, ne az uralkodásban, és ne a külső dicsőség keresésében, hanem a *szolgálatban* legyek első előljárója ezen szép és nagyhivatású egyházkerületnek.

Ekként elvállalt munkámnak kezdetén, ez ünnepestélyes pillanatban azon imaszerű kérelemmel fordulok végül az ég és föld mindenható urához: engedje meg, hogy ev. egyházunk hajója, mely anynyi vihart diadalmasan állott ki, biztosan evezzen a Krisztus által kitűzött révpárt felé! *Védő pánczélya* legyen a törvény: *hajtó ereje* a lelkesedés; *kormányja* az örök igazság, *iránytűje* a folytonos haladás; *vezércsillaga* pedig mindenkor az elérhető legnagyobb emberi tökéletesség!

A német császár jeruzsálemi útja

Október 31-én, a reformáció emlékünnepén avatták fel Jeruzsálemben az első evangélikus templomot, a német császár s neje és az egész protestáns világ képviselőinek jelenlétében. A császárnak személyes jelenléte roppant fontosságúvá tette az önmagában különben egyszerű felavatási ünnepélyt, úgy hogy míg a nélkül egyházi lapjainkon kívül alig vett volna tudomást

mást a sajtó más része a protestáns világra nézve oly örvendetes ezen eseményről, most minden lap foglalkozik vele, mert a háta megett valamely rendkívüli politikai kérdést sejtene.

Különben magának a templom állításának története igen egyszerű és nincs benne semmi olyas, ami a nagy hűhót előre igazolná. Századokon keresztül igen sok zaklatásnak voltak itt Jeruzsálemben kitéve azon jámbor protestánsok, kiket vallásos buzgóságuk és kegyeletük a szent földre vitt, mert hitronkokkal nem találkoztak, hanem annál több másféle keresztyén felekezetbeliekkel, kik Istennek nagyobb dicsőségére, itt a szent földön, hol a Mester az emberek iránt való szeretetéből adta magát a kínos halálra, még jobban gyűlölik egymást, mint egyéb helyeken. A század elejétől fogva az angol-amerikai prot. missió is megvetette itt nagy küzdelmek után a lábát s ettől fogva a protestánsok zaklatása is elviselhetőbb lett, mert legalább nem szorultak mindenben az idegen felekezetbeli atyafiak támogatására. 1840-ben IV. Frigyes Vilmos porosz király az evangélikusok számára is telepet biztosított Jeruzsálemben, sőt 1841-ben Anglia és Poroszország egyesült erővel egy protestáns püspökséget is állítottak fel a szent földön lakó protestánsok számára. A közös intézménynek nem lett szerencsés eredménye, mert a püspökség lassanként teljesen anglikán befolyás alá került s a canterbury érsek fenhatósága alá rendeltetett. Idővel a német kolónia folyton gyarapodott népességben, intézményekben s egymásután vendégfogadó szállót, kórházat, szegényházat stb. állított fel. És mialatt az evangélikusok számban és súlyban egyaránt gyarapodtak s így a közös püspökség tekintélyét is emelték, lassanként a két testvér felekezet közé is becsuszott a szeretetlenségnek ama lelke, mely a szentföldi keresztyéneket oly igen jellemzi. Barclay anglikán püspök a közös intézmény feje, az evangélikus lelkészekkel mint barátság-talanabban bánt, az evangélikus confirmációt nem ismerte el érvényesnek, míg a görögkeletiekét igen és nem tartózkodott kifejezést adni azon nézetének, hogy ő mint anglikán püspök, sokkal közelebb áll a görögkeleti mint a német evangélikus egyházhoz. Vallás tekintetében nagyobb azzal, mint ezzel a rokonsága. Ezen surlódások a múlt évtized elején végre a közösségnek a megszüntetéséhez, a német evangélikusoknak külön szervezkedéséhez vezettek, az 1841. szerződés felbomlott. Sok akadálylyal kellett az evangélikusoknak megküzdeniök, míg jeruzsálemi önálló egyházközségek számára a szükséges templom építését 1893 őszén megkezdhették. Tervszerint már 1897-ben készen kellett volna állani a templomnak, azonban az építés a jelen évre is áthúzódott, s a német császár elhatározása folytán, felavatása jelen 1898 év október 31-ikére halasztatott.

A mint a német császár keleti utazásának terve köztudomású lett, azonnal megindult nemcsak a hírlapi discussio e tárgy felett, hanem mozgásba jött a színpalak mellett dolgozó diplomacia is. Nem azt értjük, mely egy ily fejedelmi vendég utazásának előkészítésénél hivatva van a szükséges lépéseket megtenni, hanem azt, mely mindenféle politikai szándékok szimatját lesi s azt figyeli, hogy egyik vagy másik állam

képviselőjének vagy fejének ez s amaz tette, vagy nyilatkozata kicsoda rejtett célokra tör s mennyiben veszélyezteti a figyelő érdekeit.

Igen természetes, hogy az érdekelt felek figyelnek a legjobban s ezek mostan egyfelől a vatikán, másfelől Franciaország. Protestáns fejedelem jelenléte a szentföldön, és épen azon fejedelmi sarjé, kinek nagyatyját, az öreg Vilmos császárt, IX. Pius oly udvariatlan módon figyelmeztette a császári cím és korona felvételének, — a szentszék hozzájárulása nélkül való felvételének — jogosulatlan voltára, mondjuk ily fejedelemnek keleti utazása a Vatikán szemében a keleti tiszta és unionált katholicizmus veszélyét jelenti. Francia szempontból pedig azért bír ezen utazás nagy jelentőséggel, mivel a párisi conferencia határozata értelmében a katolikus keresztyénség felett a véduróság, illetőleg az oltalom Franciaországra van bízva, a minek, mint első tekintetre is látszik, nem a vallási, hanem politikai momentumai a lényegesebbek, mivel ez egy jelentőségű a Suez-csatorna és Verestenger környéke feletti hegemoniával. Most Franciaország attól fél, hogy ezen hegemonia egységét a német császár keleti utazása megbontja, mert esetleg, legalább a német katolikusokat kifogja a francia oltalom alól venni. Különben ez, német hazafias szempontból, ez idő szerint még a birodalmi centumpártnál is magától értetődő dolognak látszik és a centrum organumai egyenesen harczra kelnek azon eszme mellett, hogy a német katolikusok keleten ne francia, hanem hazai német fenhatóság s oltalom alatt éljenek. Ismerve azonban azt az alázatosságot, melyet a centrum Róma iránt minden ügyben tanusít, ezen hazafiui felbuzdulást csak szalmalángnak kell tekinteni, mely addig lobog, míg Róma speciális, universalisticus politikájának szele ki nem fogja oltani. Pedig ennek a jelei feltűntek már a láthatáron.

Franciaországnak nyomása alatt már is kijelentette a pápa Langenieux biboroshoz írott egy levelében, hogy Franciaországnak a keleti katolikusok felett gyakorolt védnöki jogát fentartandónak véli, sőt később ugyanezen tárgyban a francia zarándokokhoz intézett beszédében oly hurokat pengetett, a melyek kényszerítették a német birodalmat, hogy vatikáni nagykövetét, v. Bülowot, szabadságolás ürügye alatt visszahívja. És habár már emlegetik is v. Bülow utódját, v. Rotenhan személyében, annyi bizonyosnak látszik, hogy az ő vagy bárkinek is kinevezése a császár visszatérte előtt aligha fog megtörténni s hogy egyáltalában fogja e magát a német udvar a Vatikánnál képviseltetni, az Rampolla pápai államtitkár további politikai magatartásától függ.

Ime, mennyi port vert már eddig is fel a német császár palesztinai útja az európai diplomacia körében, holott eleitől fogva mostanig semmi, de semmi ok nem volt arra, hogy ez utazásban politikai tendenciát keressenek. Kétségtelen, hogy a francia befolys hozta első sorban mozgásba a Vatikánt, de ennek saját érdekei is hozzá járultak a helyzet elmergesítéséhez. Mert az is bizonyos, hogy egy protestáns császárnak ilyen vallási természetű fellépése, személyisége súlyánál fogva a vallási ellentéteket könnyen elcsúsztatja, különösen akkor, ha azok egyik oldalról szo-

katlan vehementiával és a mellett, és ez az érthetetlen a XIX. század végén — saját érdekeire nézve roppant érzékenységgel állítatnak előtérbe. Az a visszataszító hajsza, mely a centrumtól fogva a rózsafűzér társulatokig, minden egyes róm. kath. institutió által a felekezeti béke ellen intéztetik, számba se jó akkor, ha egy protestáns uralkodó vallásos kegyeletének, minden mellékcélzatok nélkül, kifezést ad, ellenben ez, mint főfő gravamen, még az európai béke megbontogatására is okul hozatik fel. Épen nem lehet tehát csodálkozunk, ha ultramontán részről folyton kapjuk az agitációt, hogy résen kell lenni, mert a német császár ezen útja, valamely nagyfotosságú politikai eseményt fog szülni, mely az egykori, a vallás által vezetett európai politikának a westphaleni békével megszakadt fonalát van hivatva felvenni, vagyis, hogy a protestáns államoknak a vallási kérdések körül való csoportosításával a protestantismust, mint politikai tényezőt vigye be a katholicismus ellen a világpolitikába, ennek t. i. a katholicismusnak megdöntése végett.

Felesleges talán mondanunk, hogy az egész hűhó egy festett ábránd kép, a melynek háta megett a francia féltékenység a római szükkeblüsséggel karöltve, intrikál. Hiszen, ugyan kinek jutna ma eszébe a harmincz éves háború rémséges borzalmait felébreszteni, melyek a világ fejlődését másfél századdal hátra vették. Vagy ha nem erről, hanem a protestantismusról, mint világnézetletről van szó: vajjon szükséges e csak egy lépést is tenni ennek uralkodóvá tétele végett, mikor nemcsak a protestáns, nemcsak a vegyes vallású, hanem a még túlnyomólag katolikus államok, Franciaország, Olaszország, sőt részben Belgium és Spanyolország kül- és belpolitikai s közművelődési élete, a protestaantismus által életre hívott individualismus és szabadság alapeszméin, tehát protestáns világnézetlen épült fel. Ma már csak a Vatikánban érvényesül a róm. katholicismus universalisma, de ascetikus életideálja már ott sem feltétlenül

Minden e féle politikai combinatiók eltörpülnek a kellő alap hiánya miatt azon egyszerű és mégis egyszerű tény mellett, hogy a protestáns német császár, saját vallásos lelkülete hangját követve vallásos kegyeletének egész világ szemé láttára nem által kifejezést adni s ettől semmiféle intrikák vissza nem riasztják; és pedig kifejezést adni oly formában, olyan alkalommal, mely vallásos meggyőződése evangelium alapjai iránt minden kétséget kizár s azoknak tanubizonyossága s e tanubizonyosság megpecsételése. Mintha mondaná: »nem szégyenlem a Krisztus evangeliumát.«

Kétségtelenül nagy jelentőségű s a protestantismus történetében számottevő esemény az, hogy október 31-én, a jeruzsálemi evangélikus templom felavatásánál a világ szerint leghatalmasabb protestáns ember, a német császár személyesen jelenik meg. A ki így ad tanubizonyosságot az ő hitéről és vallásos meggyőződéséről, hivatva van arra, hogy fényes példájával nemzedékekre kihatóan világoljon hitsorsai előtt. A ki uralkodó létére, így áll oda, mint egyszerű hívő, vallásos ember az Isten imadására, [ama drága vérrel szentelt földön emelt hajlékba, hogy kegyeletének, buzgóságának kifejezést adjon; az példájával milliók lelkében fogja megrezegtetni a vallásos érzések húrjait

és felkelteni a Krisztus evangéliuma iránti engedelmes odaadást.

Oh! Igenis lesz hatása, politikai hatása, de nem állami vagy nemzetközi politikai hatása ennek a fontos történelmi eseménynek; hanem olyan, mely a társadalmat fogja át meg újra átjárni s felébreszteni a szunnyadó híveket, kik szégyenkezve adnak kifejezést annak, hogy még van bennök némi szikrája a vallásosságnak. Az ilyeneket eleveníteni, a gyengéket erősíteni, a félénkeket bátorítani: erre van hivatva a császárnak útja Igenis, bemegy a vallás is a politikába, de a társadalomnak politikája, hogy az evangéliumnak erejével felköltse az alvókat, feltámaszsa a halottakat, mert a hol a léleknek eme szele fuval és áthatja a társadalmat a császártól a koldusig, a tudóstól az együgyűig, ott minden éled, minden virul s a menyeknek országa bontogatja kifelé kies tájait.

Nincs okunk kételkedni, hogy a császárt tisztán egyéni vallásos meggyőződése vezette ama szent tájakra, nincs okunk tüntetést látni abban, ha kegyeletének felekezeti állása kitüntetésével ad kifejezést. A mellékcéllok kell, hogy kívül maradtak legyen ezen ünnep keretén, de igenis ezen tény azért eredményeknek kell kövegniök. A vallás nem üzlet, hogy világi célokra, mint élettelen eszköz felhasználtassék, és ha valaki ezt félre ismerve, úzérkedésre használná fel a legszentebbet, maga lenne oktalansága első nevetséges martaléka. Nem tagadjuk, hogy a vallást mi is eszköznek, az istenfiúság elnyerése, a világ megváltása eszközének tartjuk, de úgy gondoljuk, hogy úgy van vele az ember, mind a festőecsettel, melylyel a lélek ihletése nélkül lehet köveket, épületeket, fákat mázolni, de a melyekben sohasem lesz élet: azonban a művész, ki lelkében ott viseli az isteni szikrát, ugyanazzal műremeket alkot, ha annyit nem erőlködik is és az mindenek gyönyörűségére szolgál.

A német császár keleti utazása minket is érdekel. Egy császár, ki a bíbor fénye mellett is csak egyszerű por gyermekének érzi magát az isteni véghetetlen irgalom csudátatos tényeivel szemben, ez a császár ezreket, százezreket rázhatja fel nemes példájával a mieink közül is, kik a hitközöny álmát aluszszák és ha vallásos életük megmutatásáról van szó, szégyenlik a Krisztus evangéliumát, kerülnek hajlékát s mellőzik példáját. Azonban mi megvagyunk győződve a felől, hogy ha közvetlenül nem is, de kerülő utakon majd csak elér hozzánk is az a hatalmas szellem, melyből a császár vallásossága is táplálkozott s a melyre az viszont visszahat, a mikor nem fogunk közönytől panaszkodni, nem fogjuk híveink fogyását, egyházunk pusztulását siratni, hanem örvendeni fogunk s vígan forgolódnunk ama mezőkön, a melyekre mindnyájan, kivétel nélkül munkásokul állítottunk.

Pokoly József.

A hegyibeszéd módszeres feldolgozása a középiskolák alsó- és a népiskolák megfelelő osztályaiban.

(Mutatványul.)

Fontosságát elismerjük a hegyi beszédnek De azt is el kell ismernünk, hogy annak feldolgozása és ér-

telmezése nem könnyű feladat az említett iskolák valótlanítása körében.

E rövid értekezés a feldolgozás és elsajátítás könnyítésének eszközéül akar szolgálni.

A hegyibeszéd feldolgozásánál első sorban a boldogság szavait, makarisma, kell értelmezni. Azért előbb be kell tanítani. Azután rendre következik az értelmezés.

Első rész.

1. *A lelki szegények* alatt érti Jézus azokat az embereket, a kik érzik és tudják és belátják, hogy Isten nélkül semmit nem érnek, azért aztánarra törekednek, hogy Istennel békeességben legyenek.

Szemléltetése. A vámszedő imádságában, melyben imádkozik, hogy Isten bocsásson meg neki, mint szegény bűnösnek. Luk. 18, 10—13.

A tékozló fiú történetének az a része, mely szerint érezte, hogy ő milyen elhagyott. Luk. 15.

2. *A szomorkodók* alatt azokat érti, kik bűneiket beismerik, megbánják, s kérik Istentől bűneik bocsánatát. Az Isten aztán megadja nekik, s így békeességben vannak Istennel. Ezért boldogok.

Szemléltetése. A tékozló fiú történetének az a része, mely szerint megbánja, hogy mit tett, s hazatér. Az apja visszafogadja, s van öröm a háznál. Lk. 15. Továbbá a bűnös asszony, ki leborul Jézus lábainál. Luk. 7, 36—48.

3. *A szelídek, az alázatosak* alatt érti azokat, a kik el nem bízzák magukat, s azért az Istent, mint atyát tisztelik, s szeretik felebarátjukat, mint magukat.

Szemléltetése. Jézus gyógyit, mely által megmutatja szelídségét. Mt. 12, 10—14.

Alázatoságát megmutatta azzal, hogy megmosta tanítványai lábát. (Ján. evang. 13, 4—16.)

A vámszedő alázatos imádkozása. (Luk. 18, 9—14)

A kis gyermekek alázatosága. Mt. 18, 1—5.

4. *Igazságot éhezők és szomjuhozók* azok, a kik Isten akarata szerint kívánnak élni. Éhezni és szomjuhozni itt az jelenti, hogy akar, kíván.

Igazság jelenti az Isten akarátát.

Szemléltetése. A zsidó törvénytudónak azt mondja Jézus, hogy teljesítse a parancsolatot, a mi egyértelmű az igazsággal, vagy az Isten akarátával.

Ezt az óhajtást szépen fejezi ki Mária és Mártha története. (Luk. 10, 38—42.) Továbbá Zakeus története (Luk. 19, 1—10.)

5. *Irgalmasok* alatt azokat érti, kik megbocsátják felebarátjuknak ellenük elkövetett hibáját. Az ilyen megbocsátás aztán magában hordja jutalmát, a nyúgodt szívben és lelkiismeretben.

Szemléltetése. A király és gonosz szolga története. (Mt. 18, 23—35.)

Jézus azt feleli Péternek, hogy megbocsásson nem hétszer, hanem hetvenhétszer. (Mt. 18, 21—22.)

6. *Tisztaszívűek* alatt azokat érti, kiknek szívét sem irigység, sem kevélység, sem harag, sem boszszuállás nem zavarja.

Szemléltetése. A jó fa és jó gyümölcs példája. Mt. 6, 43—45.

A magvető és konkoly példája. Mt. 131—31.

A tanítványoknak azt mondja, hogy, ha olyanok nem lesznek, mint a gyermekek, nem mehetnek be az

Istenországába, vagyis a jó emberek társaságába. (Mt. 19, 13—14.)

7. *Békességszerzők* alatt azokat értik, kik embertársaikkal egyetértésben kívánnak élni, s azért mindenféle ellenségeskedést kerülnek.

Szemléltetése. Jézus azt mondja, hogy, ha a templomba méssz és eszedbe jut, hogy atyádfiának panasza van ellened, menj, s békülj meg a te atyádfiával, s azután jöjj a templomba és imádkozzál. (Mt. 5, 23—24.)

A gonoszak ne álljatok ellene gonoszszal. Ha valaki arcúl csap, fordítsd a másik arcodat is. Ha valaki kényszerít, hogy menj vele egy mérföldre, menj vele kettőre. (Mt. 5, 39—41.)

8. *Az igazságért szenvedők* azok, kik Isten akarata mellett oly erősen állanak, hogy őket attól semmiféle világi jólét, vagy háborgatás el nem tántoríthatja. Az ilyenek előtt a legfőbb jó az Isten akarata, ezért boldogok.

Szemléltetése. Jézus egész élettörténete. Jeruzsálemi virágvasárnapi bemenetelekor nagy örömmel fogadták, de azért el nem bírta magát. Sem a megköltötetés, sem a megostoroztatás, sem a keresztfeszítés el nem térítette Istentől. (Mt. 21, 1—9; Mt. 27, 2; Mt. 27, 26; Mt. 27, 46.)

István első vértanu megköveztetése. Apost. csel. 7. Pál küzdelme. Apost. csel. 23, 27.

Az eddigiek rövid összefoglalása.

Boldogok:

1. Kik belátják, hogy Isten nélkül semmit sem érnek.
2. Kik bűneiket megbánják, s megtérnek azokból.
3. Kik Istent, mint atyát tisztelik, s embertársaiikat, mint testvéreiket szeretik.
4. Kik Isten akarata szerint kívánnak élni.
5. Kik bocsánatra készek.
6. Kik nem irigyek és nem bosszuállók.
7. Kik békességre törekednek.
8. Kik az igazságtól, az Isten akaratától, semmi körülmények között el nem térnek.

Második rész.

Ezek után következik az egész hegyibeszéd nevezetesebb részeinek a feldolgozása, a következő kérdések szerint.

1. Mit mond Jézus a boldogságról? Mt. 5, 3—10.

A jelzett rész értelmezése a tanultak alapján.

2. Mit mond azokról, kik szenvednek az ő valóságért? Hogy kell értenünk az üldözés miatt való boldogságot? (Mt. 5, 13—15)

Jézus vallása az Isten és ember-szeretet vallása. Valaki ennek követése mellett is szenvedhet háborgatást. De azért lelkiismerete őt megnyugtatja Isten és ember előtt, hogy ő úgy cselekedett, mint a hogy ő kívánja, hogy vele cselekedjenek.

3. Mit ért a földnek savai, a világ világossága, a hegyen épült város, a gyertya alatt Mt. 5, 13—15.

Vallását, tanítványát, igaz követőit érti.

4. Mit mond Jézus a felebaráttal való kibékülésről? (Mt. 5, 23—24.)

5. Mit mond a békességre törekvésről? Mt. 5, 38—43

6. Mit mond az ellenségszeretetről? (Mt. 5, 43—48.)

7. Mit mond a segítő szeretetről, az imádkozásról, az emberek hibáinak a megítéléséről. (Mt. 5, 22.)

8. Jézus felfogása a bűjtöletről. (Mt. 6, 16—19.)

9. Jézus felfogása a vagyonszerzésről. (Mt. 6, 19—21.)

10. Az értelem munkája a vallás-erkölcsi életben. (Mt. 6, 22—23)

11. Jézus felfogása az isteni gondviselésről. (Mt. 6, 25—34.)

12. Mit mond Jézus mások hibáinak megítélésére. (Mt. 7, 1—5.)

13. Hogy fejezi ki Jézus azt, hogy az ember az ő tehetségét ne használja rosszra. (Mt. 7, 6.)

14. Jézus szerint kihez kell fordulnunk minden jóért és hogy fejezi ki? (Mt. 7, 7—12)

15. Hogy fejezi ki Jézus az emberek iránt való kötelességeket röviden? (Mt. 7, 12.)

16. Hogy fejezi ki Jézus azt, hogy az Isten és emberszeretet kötelessége javára, elmulasztása kárára van az embernek? (Mt. 7, 13—14.)

17. Hogy fejezi ki Jézus azt, hogy az Isten akaratát nemcsak szóval, hanem jó cselekedetekkel is ki kell mutatni? (Mt. 7, 15—23.)

18. Mihez hasonlítja Jézus az embert, a ki követi és az embert, a ki nem követi az ő vallását? (Mt. 7, 24—28.)

19. A Miatyánk és annak értelmezése. (Mt. 6, 9—14.)

Jegyzetek. Szent: tiszta, büntelen, ártatlan. Ország: jó emberek társasága. Menny: Az Isten tiszta országa, hol bűn nincs. Mindennapi kenyér: az eledel, ruházat, egészség. Vétek, bűn: a mivel megsértjük az Isten akaratát. Ilyen a káromkodás, lopás, csalás, ölés, rablás. Kisértet: mindenféle rosszindulat, rossz szándék. Gonosz: mindenféle betegség, mindenféle rossz ember, veszedelmes tűz és veszedelmes víz.

Igy megtanítható 8—10 órán. Magától értetődik, hogy a tanulónak ismernie kell már nagyjában a szemléltetésre felhozott példákat annyira, hogy itt a szabatos összefoglalás és értelmezés legyen a fődolog. Így aztán gyakorlati példák alapján ismerte meg a tanuló a hegyibeszéd tartalmát. Ilyen feloldás nélkül nehéz és eredménytelen a munka.

Németh Sándor,

segéd-lektőr és tanárjelölt.

Különfélék rovata.

Október 31. A köztudatban e naphoz kapcsolódik a reformáció kezdete; egy új korszaknak, az evangéliumi protestántizmusnak kezdete. A korszakot alkotó eszmék születnek; születnek — onnan felülről. Fogamzanak titkosan, soha ejéggé föl nem deríthetőleg; növekednek lassan, észrevétlenül — de feltartóztathatatlanul és testet öltenek gondolkozásban, eljárásban, cselekvésekben, intézményekben. Senki és semmi sem születik férfi erejének teljességében; mért lett volna másképpen ez az evangéliumi protestántizmussal is!? Gyermekként született ez is, de a világot meghódító diadalmas hőssé hivatva. És meghódította a világot; átalakította az embernek, az emberiségnek, a társadalomnak arculatját. A születésétől maig terjedő egész korszakra ráütötte a saját pecsétjét, bélyegét s az ultramontánizmus nem

téved, mikor a liberális államot összes intézményeivel a protestáns szellem gyümölcésének tekinti.

E korszak, e szellem — mit tagadnók?! — Mostanság válságos napokat él. Az állami életben az anarchizmus mellett ott kísért a reakció, a vallásos életben az atheismus és separatizmus mellett az ultramontán jezsuitizmus. A harc újra indul, a küzdelem hevesebben igérkezik, mint valaha, a fegyverek megsokszorozódtak, — de lehet-e kétséges a diadal?! Elveszhetnek-e a modern kor vívmányai, az emberiség haladása, megszerzett kulturája; visszatérhet-e a középkor papuralmával, inkvizíciójával, vadságaival?! Ki veszhet e a megszentelődött lelkiismeret, a megszentelődésre hivatott lélek, hogy helyét a tömjénfüst foglalja el?! Október 31-ike hozott-e, adott-e, új elhatározást, lelkesedést a küzdelemre, erősített e győzelmünk bizonyosságában tanított-e értékelni, bacsülni, őrizni, érvényesíteni, a protestantizmus elveit?! Templomainkban, intézeteinkben méltósággal ültük meg e napot: vaj' meglátszik-e eredményeibe?! — Adj a Isten!

A theol. fakultás által rendezett reformatioi emlékünnepély okt. 31-én folyt le az intézet dísztermében díszes közönség jelenlétével. Az internatus zene-, és énekkarának előadásai nagy elismerést vívtak ki. Boér Károly, 4. éves theologus inája emelkedett szellemű volt. Nagy hatást tett a dialóg, melyet az intézet két jeles szavalója, Székely János, Dézsi Sándor és, kit legelől kellett volna megneveznünk, az eszményi megjelenésű Herepey Honka adott elő. Rendkívüli hatást érték el nt. Kecskeméthy István ünnepi beszéde és Kenessey Béla, theol. igazgató zárószavai.

Október 31. napján a kolozsvári új templomban reformatio-ünnepi istentisztelet tartatott, melyben főként állami intézetekben tanuló ref. növendékeink vettek részt. Az istentiszteleten ott volt az állami polgári leányiskola és pedig tanítónői vezetése s az iskola kitűnő igazgatója: Pallós Albert főfelügyelete alatt, ott volt a De Gerando-féle felső-leányiskola, a polgári fiúiskola és a hidelvi ref. egyházi iskolánk. Reformátuságukért hála-ünnepet tartó növendékeink egészen betöltötték a templomot. E tiszta, ártatlan, most oly őszintén komoly, áhítatos gyermekarcokról egyházunk szép jövőjének fénye sugárzott szét. Imát, beszédet jeles, buggó lelkipásztorunk: Molnár Lőrinc tartott.

Mailáth Gusztáv, erdélyi róm. kath. püspök az erdélyi róm. kath. statusgyűlésen, mint egyházi elnök, beszédet mondott és a statusgyűlés a püspök személyével is foglalkozott. A mi szemünkben ugyan Gusztáv püspök egy előkelő fiatal úr és aztán, természetesen, még egy infula, még egy violaszín gallér, talár, aztán egy mellkereszt, egy gyűrű, egy pástorbort és stb.; mindazonáltal az ő buzgóságának, eltekintve a buzgóság tartalmától, mi is elismeréssel adózunk. Látva e fiatal püspök tevékenységét hiveinek lelki gondozása körül, valóban sajnáljuk, hogy a pápista cura pastoralis csak a gyóntatásban culminal. Ismételten konstataljuk Gusztáv püspök égő buzgalmát, sőt merész törekvéseit. Az egykori híres francia püspöknek, Bossuetnek, az ő csodálói e nevet adták: »l'aigle de Meaux« (»a meauxi sas«). Nincs kizárva, hogy Gusztáv püspök is megnyeri »a gyulafehérvári sas«, vagy mondjuk: »az erdélyrészi sas« nevet. Egy ugyancsak híres és francia érsek, Fénelon, e mellékevet kapta: »Cygne de Cambrai«. Szószertint »a cambrai hatytyú«. Szívünkben őhajtjuk, hogy Gusztáv

püspök, ha nem is teljesen a francia kifejezés értelmében, de legalább évek múltán, a hatytyúféhér öregség korában, a hatytyú névre is szert tehessen... Azonban Gusztáv püspök beszédei, körlevelei nem mindig kifogástalanok. Midőn híveit inkább az oláh templomba küldi, mint magyar protestáns templomba, akkor a nemzeti öntudat elfojtásán munkál. Pedig a nemzeti öntudatból ideális törekvések támadnak s így Gusztáv püspök az ő égre emelt kezeivel eszmények lángját oltogatja. De nem akarunk mi most itt a püspök ténykedéseivel, a hazafiság, avagy a felekezeti béke szempontjából foglalkozni. — Már derültebb mozzanat az, mikor az ifjú püspök a status tagjainak ad tanácsot, hogy mit ne olvassanak és hová prenumeráljanak. Pedig a status tagjai között férfiak vannak, kik e méltóságukról bizonynyal nem hajlandók lemondani, férfiak, öntudatos, magas műveltségű és a közéletben nagy feladatok megoldására hivatott férfiak, kik kétségkívül tudják, hogy mit kell olvasniok, — sőt mi lehetségesnek tartjuk, hogy az élet tapasztalatai, hosszú évek értelmes tanulmányai és tanulságai, minden oldalú megfigyelés, gondolkodás, az élet nemes küzdelmei révén is töltesse ki lélek az emberbe s így a status egyik másik tagja biztosabb szövetség fény mellett találja meg az olvasni valót, mint maga az ifjú püspök. De Gusztáv püspök a status tagjait valóságos báránykainak nézi s elzengi közöttük naiv bukolikáját. — Még egy más jelenet a statusgyűlésből. Gusztáv püspök föltárja sebeit, beszél megtámadtatásairól. Mi nem akarunk itt a megtámadtatások jogos, vagy jogtalan voltával foglalkozni. Csak azt a magában véve szép látványt látjuk, hogy az egész statusgyűlés az ő püspöke mellé áll s elégtételt ad neki. Mi ismerünk egy másik püspököt itt Erdélyben, ki anyaszentegyházának nem csak hivatalos püspöke, de csodálatos munkásságú, áldozatkész, nagy alkotásokkal megkoronázott püspöke s mi lelki gyönyörűséggel nézünk a már közel jövőbe, midőn szeretetben és tiszta törekvésekben egygyé forrott egész egyházkerületünk fogja majd manifestálni e püspök előtt egyértelmű elismerését.

A róm. kath. statusgyűlést Veni sancte, mise, szóval: templomi istentisztelet előzte meg. Miért nem kezdjük egyházkerületi gyűléseinket mi is templomi istentisztelettel, hol reformatus egyházi ösztetartozásunk ünnepehetne? Mi a papszentelési istentiszteletet is az egyházkerületi közgyűlés után tartjuk s ez által a szertartás egy jelentős symbolikus mozzanata vész el.

A »Sárospataki Ifjusági Közlöny« októberi száma ünnepi kiadásban jelent meg s nemes sorokat szentel Radácsi Györgynek, Zsoldos Benőnek, dr. Kun Zoltánnak, a főiskola e három kitűnő tanárának, kik tanári működésük 25. évfordulójához jutottak el, hol az üdvözlők között az erdélyi ref. egyházkerület is ott óhajt lenni.

A »Dunamelléki ref. egyházkerület« a canonica visitatioval kapcsolatos esperesi kérdőpontok új átdolgozására bizottságot küldött ki.

Hivatalos rész.

3825—1898.

KÖRLEVÉL

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának

Bernhardt Rezső és Társa brassói vas- és fémiparú gyárosok által készített és a közoktatási ta-

nács birálata szerint czélszerű szerkezettel és kovácsolt vasállvánnyal biró tartós iskolapadokat a közhasználatra már 1893 évi 1058 kultuszminiszteri eln. sz. a. kelt rendeletteljónak találtatván, van szerencsénk felkérni a m. t. Előjáróságot és tanár-karokat, hogy eme hazai gyártmányu iskolapadokból fedezzék tanintézetek padszükségeit.

A padok ára a következők:

1 drb kétülékes pad tanulóknak 12 éves korukig	10	frt
1	12	koron tul 11
1 háromülékes	9	korig 12
1	12	13
1	12	koron tul 14

még pedig m. kir. államvasutak brassói állomásán kosiba rakva.

Az említett gyárosok ezen árakból még tiz százalékot leengednek, ha az illető tanintézet ezen ajánlásra hivatkozik.

Kolozsvárt, 1898, október hó 22-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

3872—1898.

KÖRLEVÉL,

valamenynyi egyházmegye Nt. esperesének, püspöki vizsgálat alatt álló egyház tt. tanácsának és ev. ref. kollégium mt. Előjáróságának.

A folyó évben tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve kellő számú példányban a fenti címeknek megküldtven, felkérjük az érdekelteket, hogy az alábbi kimutatásban feltüntetett példányok után, darabonként 1 frt. 40 krt. számítva, az ott kitüntetett összegeket léghésőbb folyó évi deczember hó 15-ig egyházkerületünk kebli pénztárába mulhatatlanul befizetni sziveskedjenek; megjegyztetvén, hogy az egyházmegyei levéltárak számára ezen kívül még egy ingyenes példány is küldetett.

Kimutatás.

1. Vajdahunyadi	ehmnek 27 példány	37	frt.	80	kr.
2. Gyulafehérvári	12	16	80		
3. Nagy Enyedi	31	43	40		
4. Kolozs-kalotai	39	54	60		
5. Sz. szolnoki	61	85	40		
6. Deési	23	32	20		
7. Széki	34	47	60		
8. Nagy-sajói	13	18	20		
9. Görgényi	32	44	80		
10. Marosi	61	85	40		
11. Küküllői	35	49	—		
12. Nagy-szebeni	13	18	20		
13. Udvarhelyi	50	70	—		
14. Erdővidéki	13	18	20		
15. Sepsői	36	50	40		
16. Orbai	11	15	40		
17. Kézdi	12	16	80.		
19. Romániai	4	5	60		
19. Kolozsvári	2	s a többi			
püspöki vizsg. alatt álló egyházaknak	1—1 össz. 11 péld	15	40		
20. A 7 kollégiumnak	1—1 péld. össz. 7	9	80		

Kolozsvárt, 1898. évi október hó 31-én.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

816—1898, PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett *deésházai lelkészi állomásra* pályázat hirdtetik.

Javadalom: 400 frt készpénz, még pedig fele része tizedkárptólási kamat, fele az egyház pénztárából fizetetik. Fapénz 12 frt, szintén az egyház pénztárából. Stóla váltság czimen mintegy 65 frt. 3 hold 555 ööl szántó s kaszáló, ezek megművelésére 15 frt. Lakás, gazdasági épületekkel és kerttel.

Pályázati határidő november 20. Fölszerelt kérelmek nt. *Viski Pál* esperes úrhoz küldendők Zoványra. Kolozsvárt, 1898. október hó 28-án.

Szász Domokos,
erd. ev. ref. püspök.

799—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a *görgényi egyházmegyébe* kebelezett *körtvetáji egyházközség kántortanítói állásra* ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, 77 frt. államsegély; 70 frt. kegypénz az egyház pénztárából; 7 hold 518 négyszögöl első osztályú szántó és 1002 négyszögöl rét, melyek katasteri tiszta jövedelme 50 frt, de sokkal többet jövedelmez, fa és gabona. Összes fizetés hivatalos becslés szerint 400 frt.

Pályázati határidő november 10. A folyamodványok nt. *Tavaszy József*, esperes aához küldendők Magyar-Péterlakára (u. p. Szász-Régen.)

Kolozsvárt, 1898. okt. 29-én

Szász Domokos,
erd. ev. ref. püspök.

835—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerület nagyszebeni egyházmegyéjébe kebelezett *alamori anya- és örményszékesi leány-egyház papi állomására* pályázat nyittatik.

Az állomás javadalma: Alamoron egészen új díszes lakás. 1. 13 hold 1137 négyszögöl szántó évi bérjövödelme: 91 frt. 2. 11 hold 300 négyszögöl kaszáló évi bérjövödelme: 77 frt. 3. 32 bérfizető egyháztagtól pénz, termény: 35 frt. 4. Teleki László gróf úr uradalmából: a) 14 hektoliter búza, értéke hektoliterenként 5 frt, összesen: 70 frt. b) 10 hektoliter bor, vagy ennek megváltása: 50 frt. c) Új évi ajándék címen: 20 frt. d) Öt ööl fa, öljét 5 frttal számítva, összesen: 25 frt. 5. Teleki Károly gróf úr mundrai udvarából; a) Egy hektoliter búza, 5 frttal számítva: 5 frt. b) Egy hektoliter szemes kukorica, 3 frttal számítva: 3 frt. Örményszékesen: 1. 27 hold, 1667 négyszögöl szántó évi bére: 140 frt. 2. 9 hold 725 négyszögöl kaszáló évi bére: 45 frt. 3. Szalánty Jenő birtokos úrtól készpénz 38 frt. 4. Hercztinger Izsáktól 80 l ter búza értéke 5 frt. és 2 hektoliter, 60 liter csöves törökbuza értéke: 2 frt. 25 kr. Összesen 606 frt 25 kr

Stola: Eskelésért: 2 frt. Keresztelésért 32 kr; Temetésért: 1 frt; Anyakönyvi kiadványért, papi bizonyítványokért: 1 frt. Az alamori állami iskolában a vallástanításért: 40 frt. A kanonika porció adóját, mind a két egyházban az egyház fizeti. Ez az állomás III. osztályu. Kötelességek: 1) Az alamori egyházban: mindennemű lelkészi szolgálat; az alamori állami iskolában hetenként két órán vallástanítás. 2) Az örményszékesi leányegyházban mindenik harmadik vasárnap délelőtt: istentisztelet, évenként hatszor úrvacsora osztás. Megjegyzendő azonban, hogy az anya-egyházon kívül végzendő lelkészi szolgálatért, az egyháztagoktól a lelkész fuvar-díjt nem követelhet.

Minősítvénnyel és szolgálati bizonyítványokkal felszerelt pályázati kérvények a nevezett egyházmegye espereséhez nagytszt. Nagy József esperes afához f. é. november hó 24-ig Nagy-Szebenbe küldendők.

Kolozsvár, 1898. október 29-én.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Bevezetés

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

Ha a protestáns theologia történetében — a mint történetírói közül a legtöbben teszik — négy korszakot különböztetünk meg: a reformátorok, a protestáns orthodoxia vagy scholastica, a racionálizmus és visszahatása, a piétizmus, s végre a modern theologia korszakát: ez utóbbinak kezdetét, minden habozás nélkül, a Schleiermacher nevéhez, kezdőpontját az ő »Über die Religion. Reden an den Gebildeten unter ihren Verächter« (A vallásról. Beszéd az azt megvető műveltekhez) c. munkájához kell kapcsolnunk. Az ő nevéhez, mert ő a *protestáns theologia reformátora*, kinek hatása — mint Schwarcz mondja — nem csak azokra terjedt ki, kik magukat sajátképpen és szabadalmazott tanítványainak tartják, hanem még legnagyobb ellenségei is általa lettek azzá, a mik; az ő nevéhez, mert tőle a theológiának nemcsak egyik-másik ága nyert mélyebb tartalmat, tisztább formát, hanem maga a vallástudomány kapott megelevenítő, fölfrissítő szellemet. És e munkájához, — mert »ebben fedezte fel újra a vallást, az emberi szellemnek ezt a rég bemohosult régióját, ebben foglalta vissza a szellemi életnek őt megillető mezejét s szerezte meg újra számára a műveltek tiszteletét, a kik már egészen megvetették vala«; ebben fektette le az alapot, a melyről általában a vallást s különösen a keresztyén vallást megérteni és méltányolni lehet.

Nagy tévedés volna azonban azt hinni, hogy a Schleiermacher theológiája és az ő

meszszekiható befolyása kizárólagosan az ő egyéniségének eredménye; a minthogy másfelől ép' oly egyoldalúság volna tekinteten kívül hagyni a benne levő eredetiséget, reformátori mélységet s azt a különös képességet, hogy a szellemi életnek korábbi és korabeli irányzatait oly módon vette fel magába és dolgozta fel lelkében, hogy jogosult mozzanataikat kölcsönösen érvényesítve s ez által egyoldalúságaikat kölcsönösen korrigálva a theológiát magasabb álláspontra tudta segíteni, miután a vallás lényegét igazi mélységében fogta fel.

Teremteni nem adatott az embernek, abszolút új nincsen a nap alatt. A korszakok, miként az emberek, egymás vállain épülnek, emelkednek s az okozatosság universalis törvénye, bár más formában, de nem kisebb mértékben érvényesül a szellemvilágban is, mint a fizikaiban. A szellemvilág processusainak is megvannak a maguk történeti fokozatai s míg ezeknek figyelmen kívül hagyása érthetetlen talánynya, esetlegességek zürzavarává tenné a történelmet: addig befolyásuk fölismerésével az emberiség története úgy tűnik fel, mint egy organikus egésznek képező folyamat, melyet ezer meg ezer hol feltűnőbb, hol észrevétlenebb százból sző »ama láthatatlan kéz«.

A Schleiermacher és kezünk alatt levő műve jelentőségének megértésére nézve vizsgálnunk kell azért:

1 ször: Azt az objectiv történeti folyamatot, a mely az ő korát s az azt jellemző speciális karaktervonásokat létrehozta.

2-szor: Azokat a subjectiv, individuális vonásokat, a melyek az ő személyét korszakalkotó hatásra képesítették. Csak azután térhetünk arra, hogy

3-szor: Kimutassuk az ő és e munkája jelentőségét és hatását mindenek előtt korára és azután az egész utána következő korszakra.

(Folytatjuk.)

Reformációi emlékűnnepi beszéd

(Elmondattott Kolozsvártt, a ref. theol. ifjúság által okt. 31-én rendezett reformációi emlékűnnepen.)

Tisztelt közönség!

Nemes ifjúság!

Mindenek előtt azt kell kérnem, méltányolják nehez helyzetemet. Mert reformációi emlékűnnepi beszédet tartani ma a legnehezebb feladat. Annyi szépet, jót, igazat elmondtak már erről a tárgyról, hogy nekem semmi újat sem hagytak Méltóztassék hát megengedni, hogy úgy meneküljek nehéz helyzetemből, hogy e kérdés fejtegetésének kapcsán, hogy mi a reformáció, tisztázni igyekezzem a pápaságot és római egyházat azok alól a vádak alól, a mikkel épen a reformációi emlékűnnepi beszédek szokták őket illetni. Remélem, ez elég új lesz református ember ajkairól

Tehát először is: mi a reformáció? Hogy erre megfelelhessünk, azt kell tudnunk, hogy mi az ember? E kérdésre sokféle felelet ismeretes már, most én is mondok egyet: az ember született reformátor. Vagy ha jobban tetszik: reformer. Ugyan hol az a gyermek, a ki reformeri hajlamait játékbabáján hamarosan ki nem mutatja? Hol a hölgy, a ki valaha olyan kalapot vett, hogy azon legalább egy tűöltésnyi változtatást ne kellett volna tenni? Ki látott már valaha olyan műalkotást, a min ha csak egy hajszálnyi változtatást ne szeretett volna tenni. Igen, mélyen beoltotta Isten az emberi szívbe a jobb után való törekvés vágyát. Az éden emléke, a menny reménye sokkal dicsőbb, mint hogy a jelennel meg lehetnénk elégedve. A kiben ez a jobbra törekvés nincs meg, az lemondott a világon a legnagyobbbról: az élet céljáról, az emberi méltóságról.

Csak egyben hibázott az ember Ádámtól kezdve. Abban, hogy reformeri kísérleteit nem önmagán végezte, hanem környezetén, a világon. A hibát kívül kereste, nem belül, szívében, lelkében. Tessék elhinni, soha, senkinek nem volt, ma sincs egyéb baja, csak az, hogy azt hiszi, hogy neki nincs egyéb baja, mint az, hogy a világ sorja nem úgy folyik, a mint ő szeretné. Hiszen, ha úgy folyna! Nosza tehát, a mi tőlünk telik, tegyünk meg mindent, hogy úgy folyjon. És megindultak a nagy világboldogító törekvések. Vallási, politikai, bölcsészeti rendszerek sorra jönnek, mindegyiket az édig emeli az ember kezdetben, s a végén sárba tiporja. Mert mind egyiktől mindent várt, — és semmit sem kapott. Végül, mikor már oda jutott a művelt társadalom, hogy az isteneket saját papjaik is kinevelték, a császárt pedig istenként imádták; mikor a műveltség és tudomány minden nagy eredménye a Pilátus filozófiájában csúcsosodik ki, hogy ugyan »mi az igazság?« — mikor mind ennek folytán az erkölcstelenség oly fokra hágott, hogy megsemmisítéssel fenyegette az egész emberi művelődést és haladást: akkor jött a keresztyénség.

Bele nyilallott a mélyen sülyedt szívekbe az erőteljes szó: »térjete meg!« Fölrázta a már minden jobb reményről letett, állati elfásultságban alvó lelkeket a riadal: »elközelgett a mennyeknek országa!« Ah, milyen idők voltak azok! Hájog a szemekről, szenny a szívekről, bilincs a lelkekről lehullott... Megint megtörtént, hogy a sárból mintázott emberi alakba mennyei lehellet szállt. A megromlott, bűnös emberek megtisztultak, igazi emberekké lettek, Krisztus ültött bennük testet.

Hanem hát az ember test, az emberiség is test. Nem sokáig bírja a repülést. És kivált nem nagyon kényelmesen érzi magát repülés közben. »Ne a csillagok közé rakd fészkedet, itt a puha párna a — sárban. Így szól az érzékiség a repülő lélekhez. És hát mi tagadás? Szép dolog a mennyország; — de a jól élés sem utolsó! Szép dolog a megjavulás — ha érte nem kell az embernek magát megtagadnia, ha a vele járó sok alkalmatlanságot elvégzi más helyettünk jó pénzért. Szóval, az emberek kezdtek belátni, hogy nagyon szép vallás ez a keresztyén vallás, hanem hát még egyet s mást változtatni, díszíteni kellene rajta. És az ember, a testi ember lassan-lassan kivonta magát a vallás átalakító hatása alól, s hogy az öszhang némileg mégis megmaradjon: ő kezdte vallását átalakítani. Míg végre teljesen olyanná lett a hivatalos keresztyén egyház, a milyen maga az ember.

Csak néhány főbb vonást emelek ki. A Krisztus által hirdetett bűnbánatból, mely a bűnökkel való teljes szakítást kívánja, lett a gyónás és vezeklés, mely az érzéki természetnek sokkal jobban megfelel. Mert ne gondoljuk, hogy a legszigorúbb vezeklés, a térden csúszás vagy böjtölés, vagy az önkorbácsolás is valami nehéz dolog az érzéki embernek. Tessék elhinni, sokkal könnyebb valakinek a saját hátát véresre korbácsolni, mint pl. a hazugságról leszokni, vagy a kevélységet elhagyni. Az egyetemes papságból lett papi rend. Mert az ember természetével ellenkezik az, hogy ő folyton pap legyen, egész élete imádság legyen: jobb az e félét másra bízni. Krisztus az egész életet meg akarta szentelni, azaz egészen Istennek szenteltté akarta tenni. Ez megint ellenkezik az ember érzéki természetével. Neki kell csárda, a hol jól kimulathatja magát, levetkezve a szentséget, a mi ilyenkor nagyon alkalmatlan tóga; s kell megint templom, a hol könnyű szerrel be-szentelik az ember fejét. Így jött aztán létre az egyházi és világi, a szent és a profán két osztályára való szakítása a világnak. Nem kell azt gondolni, hogy ebben az egyház részéről a világi foglalkozások megvetése nyilvánul, sőt inkább a világosság iránti túlságos figyelem.

Itt van már most a helye annak, hogy ígéretemnek eleget tegyek, és a pápaságot két különösen sokszor hangoztatott vád alól tisztázzam.

Okt. 31-ét úgy szoktuk ünnepelni, mint a szabadság ünnepét. Ebben félreérthetetlenül az a vád foglaltatik, hogy a pápa egy kissé talán túlságosan is szigorú pápa volt, s a római egyház minden emberi szabadságot lábbal tipró zsarnok. Ideje már, hogy a protestáns részről is elismerjük s nyíltan ki is merjük jelenteni, hogy ez nem így van. Ellenkezőleg. Ha e tekintetben valami vád érheti a papságot, az inkább a gyengesség vádjá lehet. Nincs a világon egyetlen intéz-

mény, mely a kötelékébe tartozó hús és vér emberiségnek nagyobb szabadságot, mondhatnók szabadosságot engedett volna, mint Róma. Végzetes tévedés azt hinni, hogy valaha a pápaság vezette volna a világot erős karral, zsarnoki akarattal; mert mindig a világ vezette a pápaságot. És a képek, szobrok, szentek, miseáldozat, papnötlenség, purgatorium, halottak napja, füstölések, pápa csalhatatlansága, mind nem a pápa zsarnoki parancsszavára fogadtatnak el az egyházban; hanem épen megfordítva, a közóhajnak mindenben vakon engedő, lágy szívű pápa kedveskedő ajándékai voltak ezek akaratos, erőszakos, elkényeztetett gyermekei számára. Könnyű volna ezt egyenként, apróra bebizonnyitanom; de nem akarok türelmükkel visszaélni. Tehát csak egyet említek fel az elsoroltak közül. A papnötlenség behozatala látszik a pápaság legerőszakosabb, minden emberi érzést és józanságot lábbal tipró zsarnok tényének: s történelmi igazság, hogy ebben is csak népe óhajlásának engedett a pápa. Képtelenségnek látszik, de igaz, hogy ha ebben a kérdésben ma szavaztatnók meg — nem is a népet, hanem a papságot magát; — hát ma is megszavazná a papnötlenséget nagy lelkesedéssel. Mert hát a vak is láthatja, hogy legény élet, szabad élet.

De úgy is szokás ünnepegni okt. 31-ikét, mint a világosság ünnepét. Ebben meg az a vád foglaltatik, hogy a pápaság a világosság fáklyájának eloltója, s a sötétségnek terjesztője volt. Röviden kijelentem, hogy ez sem egészen így van. Két dolgot, az igaz, semmi mód nem lehet letagadni. Az egyik az, hogy a papoknak régtől kezdve volt egy nagy koppantója. A másik meg az, hogy ezzel a papi koppantóval igen sok szép fáklyát és mécszet eloltottak, kivált a későbbi időben. De ezzel szemben aztán tartozunk annak a kijelentésével is, hogy az igaz világosság forrását, a napot soha el nem oltották. Mivelhogy arra semmiféle hatalmas koppantó elég sem is volna. Itt sem illetheti tehát a papságot, s a mi ezzel egy, a római egyházat egyéb vád, mint a túlságos alkalmazkodás, engedékenység vádja. Mert nem tett egyebet, mint, hogy mikor gyermekei behunyták szemeiket, ki nem nyitogatta, s nem bízatta, nem kényszerítette őket, hogy tekintsenek a napba. Az emberiség pedig, úgy látszik, mielőtt Vörösmarthy elméletileg megállapította volna, gyakorlatilag már rég alkalmazta a költői igazságot, hogy »a látni vágyó napba nem tekint.« Később aztán, mikor a gyermekek a látástól egészen elszoktak, az igaz, hogy az ablakokat gondosan befüggönyözték, hogy kívülről valami fény ne hatoljon be az egyházba, de ez is csak szerető figyelem volt. Az is igaz, hogy Savanarola fáklyáját erőszakkal oltották ki. És ő utánna annyi mását is... De hát melyik gondos atya engedné, hogy alvó gyermekei szeméi előtt égő fáklyával hadonászsanak? Sötét szobába olajos mécs illik. Szelid, enyhe fényű éjjeli mécs. Nem szikrázó fáklya, nem a nap lángnyílai.

Nagyon sajnálnám, ha valaki azt hinné, hogy e szavak célja gúnyolódás. Nem. Egyszerűen csak azt akartam néhány jellemzőbb vonás feltárásával megvilágosítani, hogy a római egyház nem a pápa és a papok gonosz mesterkedései, kieszelt találmányai folytán jutott a reformációkorabeli állapotába; hanem annak

folytán, hogy az emberi élet természetes fejlődésének megszűnt irányítója lenni, hanem követőjévé lett. Mint az Akadémia is nagyon tudományos és tekintélyes testület; de azért a magyar nyelv fejlődését sem nem irányítja, sem nem eszközli, hanem csak konstatálja. A mint hogy ez nem is képzelhető. A természetben működő erő, az emberiségben élő lélek, közönséges szóval az élet hozza létre az újabb meg újabb alakulatokat: az iskola, a tudomány, a törvényhozás csak jó vagy rosszúl megismeri, tudomásul veszi és megállapítja azokat több vagy kevesebb paragrafusban.

De épen az aztán a kérdés, hogy az emberi nem haladására nézve üdvös-e, elég-e a vallásnak is csupán ennyi szerepet adnunk; vagy pedig magát az életet, a fejlődést létrehozó első rangu ható erővé kell azt tennünk? Ime, t. közönség, nem a pápa csalhatatlansága, nem a miseáldozat, nem a képek, nem a szentek, hanem egyedül az a felelet választja el egymástól a két-féle vallást, a mit az előbbi kérdésre adunk. A mint erre igennel vagy nemmel felelünk, a szerint lesz a vallásból szobor, vagy szobrász. Mert csak ez a két-féle vallás van. Soha nem is volt több. Mint a hogy ember is csak két-féle van. Az egyik, a ki az Istent, a maga képére és hasonlatosságára szeretné átformálni, a másik, a ki az Isten képére és hasonlatosságára szeretne átformálódni. Amaz hozza létre a szobor-vallást; emez mintázó anyagul adja magát a vallás kezébe, hogy ama mennyből lehozott erő formálja őt igazi, teljes és tökéletes szépségű szoborrá; a szó legnemezebb értelmében vett valódi emberré.

A reformáció előtti vallásnak nem volt meg ez az átalakítási ereje, mert az teljesen az érzéki ember igényeihez alkalmazott a népnek tetsző, de élettelen szobor volt. És épen ez által lett a világ urává. Mert a világ ő benne látta a saját leghűbb megtestesülését. A miből megint az következik, hogy nem igaz az, mintha a tizenhatodik század elején mindenki sóvárgott volna a reformáció után. Ellenkezőleg: mindenki nagyon meg volt elégedve az akkori állapotokkal. Az érzéki embernek szabad volt minden, a mit csak óhajtott; a lelki emberrel meg ki törődött volna? Az emberek annyira belemerültek a világba, hogy még a vi-seletet is törvénytől kellett szabályozni, mivel a fényűzés valóságos örvénygössé fajult; a részegséget is törvénytől szabályozták, mivel gyakran megesett, hogy a szentatyák maguk sem tudták a kellő fokot eltalálni. Szigoruan megállapították tehát a fokozatok, hogy kinek hány fokig, milyen büntetés terhe alatt — szabad a becsipés. Szóval jó dolga volt mindenkinek, úgy, hogy némely magyar mágnás máig is visszasírja ezt a kort. Jó dolga volt még a tudománynak is, mert rotterdami Erasmusnak elég csinos jövedelme volt. S ő ugyan a reformációt meg nem csinálta volna a világ végéig.

Hanem megcsinálta az, a ki a sárból mintázott emberbe a maga lelkét lehelte, az, a ki az ő legremekebb földi teremtményének nem azt a rendeltetést tűzte ki, hogy e földi létben merüljön bele minél mélyebben az érzéki élvezetek posványába, s úgy mellelleg váltson magának olcsó pénzen egy páholy-jegyét a purgatóriumba: megcsinálta az Isten. Igen, az Isten lelke nyitotta meg a lelki ember szemét, hogy lássa az evangélium világosságát, az Isten lelke ébresztette fel

a lelki embert, hogy a sárból kiemelkedve, törekedjék a Krisztusban megtestesült örök ideál elérésére. És így a reformáció tulajdonképen nem a pápa zsarnoksága elleni forradalom, hanem a lelki ember forradalma a testi ember zsarnoksága ellen; nem a pápa által mesterségesen támasztott sötétség elleni küzdelem, hanem a lelki látás harcza a testi ember vaksága ellen. Ezért tette a vallást újra azzá, a mi az érzéki embert lelki emberré alakító, élő lelki hatalommá. Az ember, mint, Luther mondja, jóra tehetetlen tuskó. Üljön hát le szépen a Szentlélek mintázó vésője elé, és kérje és engedje, hogy az rajta a javítás és megszentelés munkáját elvégezze. A mi természetesen abban különbözik a szobrász munkájától, hogy nem külső idomítás; hanem belső átváltoztatás, lelki megújítás. Innen érthetjük, hogy a reformáció nem csak a vallásos és bölcsészeti felfogásokat, hanem az erkölcsöket is megtisztította, sőt magát a római egyházat is, a mely sokkal más ma, mint hajdan volt. Innen érthető, hogy azokban az országokban, a hol erős gyökereket verhetett, mindenütt erős és virágzó nemzeti művelődést és haladást szült; míg ott, a hol be nem fogadták, a lelki sorvadás jelei mutatkoznak most nagyon is észrevehetőleg. Mert a milyen az egyes ember, olyan az egész nemzet. Igazán szép, nemes, fenszárnyaló, önfeláldozó, bátor, a jóért való küzdelemben el nem fáradó jellem, szóval igazi emberi jellem pedig csak is az evangelium isteni hatása alatt képződhetik.

A reformációnak egy rövidebben kifejezhető óriási vívmánya tehát az, hogy az ember érzéki természetete és szellemi rendeltetése között fennállott 50 perczentes kiegyezést felbontotta. Kimondta a nagy szót, hogy nem a magas és dicső szellemi rendeltetésről kell lemondanunk érzékiségünk miatt, hanem alacsony érzékiségünkről dicső szellemi rendeltetésünk miatt. Ne engedjük magunkat a test által a sárba vonatni; hanem inkább emeljük fel, szenteljük meg a testet. De fájdalom, ez a dicsőséges fellendülés sem sokáig tartott. Nem akarok sokat beszélni, csak röviden utalok arra, a mit már mindnyájan tudunk, hogy ismét diadalmaskodott a világon az ötven perczentes kiegyezés. Ismét ellene állnak a lelkek az evangelium átalakító, megszentelő hatásának. Ismét kezökbe vették a vésőt, hogy a vallás szobrát faragcsálják. Ismét merev, élettelen szoborra kezd lenni a vallás, a helyett, hogy a veséig és velőig ható tüzláng és elevenítő lélek lenne. Ismét befüggönyözik az emberek lelkök ablakait a napsugár ellen és olajos mécsket gyújtanak a sötét temetőben.

Mit mondjak még többet? A művelt osztály a tudomány nevében, melyet félreért, megtagadja a vallást; csoda-e, ha a nép a szocializmus karjaiba veti magát? A megrémült vagyonos osztály erre ismét a valláshoz folyamodik, melyben nem hisz, azt akarja ijesztő, féken tartó mumusnak felhasználni: tehát a jezsuiták karjaiba veti magát. A bodrogközi kálvinistáknak már predikálnak a jezsuiták! E két gyászos tábor áll egymással szemben. Mi lesz a vége? Jaj nekünk, embereknek, akármelyik győz! A tomboló, a kétségbeesettséggel vívott harc közepette pedig az ugynevezett művelt osztály, hogy önzését és testiségét igazolja, megveti a vallásnak felfelé emelő hatását,

és azt mondja, hogy ő nem a vallástól, hanem a tudománytól várja az emberiség ideáljának kijelölését. A tudomány ezt az ideált nem is késik kimutatni.

A világosság fáklóját lobogtatja, és annak fényénél a jövőbe tekintve kimutatja, hogy nem sokára már anyira fog fejlődni a világ, hogy ember már nem is lesz, hanem csak szakember, az pedig hosszúkezű, rövid lábú, beeset mellű, hosszú derekú, ferde vállú, szögletes fejű lesz. Az életmód átalakító hatása következtében.

Szegény ember te! Hát majomból lettél — majommá kellett lenned! Akár szocialista leszel, akár jezsuita, a vég csak ez lesz De nem, t. közönség! Bár az igaz, hogy szakember már ma is több van, mint ember, sőt — iszonyú fájdalom — a nők között is igen sok már a szak-nő; de azért lehetetlen, hogy ez a vég bekövetkezzék! Pedig a tudomány nem hazudik. Feltétlen bizonyos, hogy, ha az emberiség jelen életmódján nem változtat, a tudomány jóslata betelik. Nekünk már mindegy; de mit szólnak hozzá az akkori kisasszonyok és fiatal urak? Nem, ennek nem szabad bekövetkeznie! Ma, ezen a nagy és szent napon bontsuk fel újra azt az ötven perczentes kiegyezést, mely az embert a tudomány vívmányaival majommá akarja fejleszteni, s mondjuk ki, hogy bár ha testben járunk is, mi szellemiek akarunk lenni, és csak addig éljünk, míg a jóért, nemesért, míg az emberiség dicső, szent és örök ideáljáért élünk! Ne legyünk hát testiek, a világ fiai; hanem legyünk lelkiek: az Isten fiai!

Kecskeméthy István.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárott, 1893. október 22.

Elnökölt: Simó Lajos, egyhker. főgondnok úr öméltósága. Jelen voltak: Dr. Vályi Gábor elnökhelyettes, br. Bánffy Ernő, Kenessey Béla, Parádi Kálmán, Becsek Lajos, ig.-tanácsosok, Maksay János, számvevő, dr. Deák Albert, ügyvéd és Kádár János, s titkár.

Elnöklő Főgondnok aa. üdvözlővén az ig.-tanács megjelent tagjait: fölhívja az előadókat, hogy szokott sorrendben, az előkészített ügyeket terjesszék elő.

E felhívás folytán tanügyi előadó aa. kezdvén meg a referátát, első sorban a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr öngyméltóságának ama rendeletét ismertette, melylyel mindenrendű állami iskolára vonatkozólag elrendeltetik, hogy Erzsébet királyné Ő felsége emlékére, minden év november havának 19. napján iskolai gyászünnepek tartassanak. Ig.-tanácsunk e rendelet kegyeletes intézkedését tudomásul vette s elhatározta, hogy körlevélileg fogja a főhatóságunk alatt álló iskolák és kollégiumok figyelmét arra felhívni.

Székelyudvarhelyi kollégiumunk tanárkara bejelentvén, hogy a királyné elhunytá alkalmából, a tanterületi főigazgató útján, a tanárkar is kifejezte mély részvétét, kapcsolatosan kérdést intéz ig.-tanácsunkhoz az iránt, hogy nem tartja-e szükségesnek főhatóságunk az autonóm hét kollégium együttes kondoleálását? Ig.-tanácsunk a jelentést tudomásul vette s a fölvetett kérdésre tagadó választ adott, minthogy az

ig.-tanács, az egyházkerület kötelékében álló minden intézet nevében, tolmácsolhatta volt fájdalmas részvétét a megrendítő gyászeset fölött.

Nem találta teljesíthetőnek ig.-tanácsunk kilencz nőtanulónak, a nagyegyedi kollégiumi előljárásság útján, beérkezett az iránti kérését, hogy a n. enyed fitanítóképző intézetben magánvizsgálatot tehessenek, illetőleg tanképesítő vizsgálatra álhassanak; hanem útastotta az illetőket, hogy kéréseikkel forduljanak egyenesen a közoktatásügyi miniszteriumhoz.

Szászvárosi Kún kollégiumunk bejelentése alapján sajnálattal vett tudomást ig.-tanácsunk Jánosi Gábor ottani tanár aa súlyos betegségéről s az ennek folytán szükségessé vált szabadságolást és helyettesítést jóváhagyó tudomásul vette.

Szepeiszentgyörgyi kollegiumunk előljárássága, az államsegély feloszthatása céljából megállapítván a tanárok idősbbségi sorrendjét: e megállapításnak s az annak alapján eszközölt segély-felosztásnak jóváhagyását kérte. Minthogy azonban a kollég. előljárásság a senioratus megállapításánál egyenlőtlenül járt el, más mértéket alkalmazván a tanári lakások odaítélésénél s mást a fizetési fokozatoknál, s mert főként erdélyi ev. ref. egyházkerületünk amaz általános gyakorlatától, mely szerint a senioratus megállapításánál szolgálati kezdőpontul a kerületi közgyűlés választása, illetőleg az eskü letétele, vagy a miniszteri kinevezés napja van elfogadva, — eltért és az ideiglenes szolgálatot is számba vette, — ig.-tanácsunk a megállapított sorrendet el nem fogadhatta.

A szászvárosi kollegium államsegélyi szerződés-tervezetét a közokt. Miniszter úr ő nagyméltósága csak módosításokkal látván elfogadhatónak, a miniszteri leirat közöltetett a kollégiummal a további szabályszerű eljárás céljából.

Ajánlattal terjesztette fel Ig.-tanácsunk illetékes helyére a zilahi kollégium indokolt kérését, melyben a miniszterium által korábban kilátásba helyezett építkezési segélynek folyósításáért folyamodik.

Jóváhagyó tudomásul vette továbbá ig.-tanácsunk a kolozsvári kollégium amaz intézkedését, mely szerint a folyó évre nyert rendkívüli államsegélyt a tanári fizetések fokozatos fölemelésére fölhasználta; nem különben ama határozatát, mely szerint Gráf Jakab, czimzetes rendes tanár aa. részére, ki a senioratus sorrendjében az öt méltányosan megillető fizetésjavításban nem részesülhetett — 10) frt személyi pótléket engedélyezett.

Ezek után a sorsjáték-bizottság jelentése olvasgatott fel, melyben a nov. 15-én megtartandó második huzás előtt szükséges hirdetésekre 2900 frt öszszeg folyósítása kérelmeztetik. Ig. tanácsunk, a sorsjáték lehető sikere érdekében, a bemutatott terv szerinti reklámirozás szükségesnek látván: a kért öszszeg folyósítását engedélyezte.

A szeretetház-építő bizottság jelentéséből megnyugvással vette ig.-tanácsunk tudomásul, hogy a vállalkozó az épületet, berendezéseivel együtt, teljesen elkészítette s az építkezést a kívánalmaknak megfelelően, szolidan és csinnal hajtotta végre. A 34000 frt építési átalányösszegezen felüli 1100 frtnyi többlet-költség mérnökileg is igazoltnak találtatván: elfogadtatott s az épi-

tési öszszeg teljes kifizetéséül az utolsó kereseti öszszeg, 5079 frt. 42 krban kiutaltatott.

Szász-régeni egyházközsségünk régi papi és harangozói házastelkének 4600 frtban leendő eladása, a felhozott indokok alapján s az egyházmegye ajánlatára, megengedtetett.

Marosvásárhelyi egyházközsségünk engedélyt nyert arra, hogy egy rég huzódó s eredményében nem egészen biztos perében, a tőkekövetelés és néhány évi kamatának megnyerése mellei, perközi egyezséget létesítsen.

A mezőbodoni lelkésznek nt. Nemes Árpád, küllői esperes aa. elleni panaszait a marosi egyházmegye kiküldött vizsgáló biztosai a helyszinén részletesen megvizsgálván: eljárásuk eredményéről szóló jelentésüket megtették. Ig.-tanácsunk a jelentésből sajnálattal konstatálván az alaptalan vádaskodás fegyelmi vétségének fennforgását: útastotta a delegált bíróságot a további törvénszerű eljárásra.

Varró János, kutyfalvi magtárgondnok aa. felebezése folytán vizsgálat alá vette Ig.-tanácsunk a küllői egyházmegyei tanács ama határozatát, melylyel nevezett magtárkezelőt az általa el nem számolt török-búza árának megtérítésére utastotta s miután a felebezésben felhozott adatokat bizonyítottnak nem találta; az egyházmegyei tanács határozatát, indokainál fogva, jóváhagyta.

A zsinati törvény által megkivánt lelkészi minősítési fokozatok megállapíthatása céljából, a régi vizsgálati rendszer alapján képesített lelkészekkel szemben eljárása átmenetileg, szabályrendelettel lévén rendezendő: e szabályzat elkészítésére a theol. fakultás tanári kara kéretett föl.

A kutyfalvi egyházközsség zavaros pénzügyeinek tisztázása céljából, az egyház által közelebbről végrehajtott építkezések okmányolt számadásaira lévén szükség: illetékes esperes aa. útastított azoknak bevételeire s megvizsgálására.

Harii egyházunk előljárássága kérte megüresedett papi állásának egy évig leendő üresen hagyását, hogy az időközi jövedelemből templomépítési adósságát törleszthesse. Ig.-tanácsunk azonban, a nehéz beszolgálati viszonyokra tekintettel, nem találta a kérést teljesíthetőnek, hanem fölhitva az egyházat, hogy igyekezzék papi állását mentől előbb betölteni, s adósságainak törlesztésére kérjen közalapi segélyt.

Az egyetemes konvent elő akarván készítei az esperesek és egyházmegyei gondnokok hatáskörének megállapítására és azok helyettesítésére vonatkozó intézkedéseknek zsinati törvényhozás útján leendő rendezését, ezekre vonatkozólag egyházkerületünkől is véleményt kért. Minthogy erdélyi egyházkerületünk az Utastítás 122, 124. és 130. §-saiban az említett kérdésekre vonatkozólag törvényerejű intézkedésekkel rendelkezik s mert eme szabályok a gyakorlat igényeit teljes mértékben kielégítik, Ig.-tanácsunk ezeket ajánlotta a zsinati törvényhozás alapjaiul.

Benedekfalvi egyházközsségünk indokolt kérésére megengedte Ig.-tanácsunk, hogy egy 265 négyszögöl területű belső telkét az állami iskola elhelyezésére díjmentesen átengedje örök használatra az államkincstárnak.

Bardóci egyházunk kérésére megadta Ig-tanácsunk a kellő útasítást arra nézve, hogy elmebeteg lelkészének állományos kezelésre leendő fölvetését miként kísérelje meg, de egyúttal értesített az egyház, hogy a papi félfizetésnek kiszolgáltatási kötelezettsége alól kérésének kedvező elintézése esetén sem szabadul föl, miért is ajánlatos, hogy a beteg lelkész családjával lépjen egyezsége a nyugdíj megváltása tekintetében, hogy a papi állás azután betölthető legyen.

Ezek után jóváhagyta Ig-tanácsunk a nagyesküllői egyház 20 holdnyi fekvőnek eladása fölött kötött vásár szerződést; a marosvásárhelyi kollégiumnak a Szöllősi Sámuel-féle végrendelet elfogadására vonatkozó határozatát, és a fogarasi egyház tanácsának amaz intézkedését, mely szerint a gr Bethlen Kata-féle alapítvány kamataiból egy felsőbb kereskedelmi iskolai tanulót segélyezett s kapcsolatosan az alapítványi kamatok jövőre leendő mikénti kiszolgálása iránt is rendelkezett.

Nem találta teljesíthetőnek Ig-tanácsunk Kustós Gyula, ördögkúti körlelkész aa. az iránti kérését, hogy a vármezői templomépítésre engedélyezett könyöradománygyűjtést egy hónapig személyesen eszközölhesse, részint azért, mert az ilyen gyűjtések fogatosítását az egyetemes konvent elvileg tiltotta, de meg azért sem, mert körlelkésznek egyházaitól húzamosabban távol maradni alig lehetséges.

A nt. Pokoly József, theol. tanár aa. által összeállított »közgyűlési határozatok betűsoros tárgymutatója« című munka felülvizsgálására Parádi Kálmán, tanügyi előadó és dr. Bartók György, egyházker. főjegyző aai kérték föl az e célra korábban kiküldött s dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes aa. vezetése alatt álló bizottságba, minthogy annak két tagja időközben, be tegség, illetve elfoglaltság indokán, visszalépett.

Végül, még néhány apróbb ügy elintézése után, elnöklő főgondnok aa, kérte az Ig-tanácsot intézkedésekre az iránt, hogy a hetes bizottság által kívánt adatok legalább is november hó folyamán elkészíttessenek, mire Ig-tanácsunk a számvevőt föl hívta a pénztár által már elkészített kimutatások oly időben leendő felülvizsgálására, hogy azok még nov. hó folyamán, ig-tanácsi jóváhagyás után, a hetes bizottság elnökéhez legyenek juttathatók.

Legvégül Ig-tanácsunk II-od foku közigi bizottsággá alakulván, a bágyoni egyház, illetve ottani lelkész és Molnár János szerződéses énekvezér között fölmerült vitás ügyben kelt s Molnár János által megfélebezett I-ső foku közigi bírósági ítéletet vette tárgyalás alá s annak eredményében azt, illetékesség hiánya miatt, megsemmisítette, útasítván az illetékes esperest a fegyelmi törvények alapján leendő eljárásra.

Ezzel az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítésével, bezárattott.

r. s

I r o d a l o m.

Bod Károly: „A kegyelet oszlopa.“

Szép a mult, titokzatos a jövő, sívár a jelen. E kijelentést olvastam valamelyik bölcselőnél. Mindenesetre pesszimista fölfogás és nem igaz, de első pillanatra nagyon megragadja az ember lelkét. Az élet

folytonos küzdelme, a létért való mindennapi harc más szemüveget ad kezünkbe a jelen, — s más a mult vizsgálatánál. A jelenben alkotjuk meg a multat a jövő nemzedék számára, s a jövőt a mi számunkra. Tanulunk a multból, hogy megismerjük a jövőt.

Szinte jól esik a mai formális világban az, ha a „fin de siècle“ nagy operájának örökké hangzó s már unottá vált dallama helyett a zoltár égbe vivő szavát is hallgathatjuk néha. Ezelőtt néhány héttel hagyta el a sajtót Bod Károly székelyudvarhelyi tanár és fölszentelt pap könyve: »A kegyelet oszlopa.«

Nem olyan, az igaz, a mi „szem száznak ingere“ nem csipős „könnyű“ olvasmány, hanem nemesen és tanulságosan szórakoztató, melynek szerzője meggyújtva az emlékezés fáklyáját, annak világánál oszlopot építget a kegyeletnek s egyszerű, de nemes áldozatot hoz a multért, „azokkal időzvé, a kik máskor voltak.“

A szerző előszavában kijelenti, hogy e mű célja hirdetni azt, hogy a kegyeletes érzés még nem enyészett el egészen és nemcsak szó az ajkon, hogy van feltámadás és van örökélet szeretteink szívében és a mennyben, mert „a halálnak nincs többé diadalma, a koporsónak nincsen fullánkja“. És csakugyan, a könyv teljesen megfelel czimének; a kegyeletnek adózik. Eszmék a halálról s az örökéletéről. A szív s a lélek világa tárul elénkbe. Képes könyv képek nélkül ez is. Szomorú képek a gyarló földi életből, mindannyi e fölirattal: halál. De valamennyi fölött ott lebeg a vígasztalás szent lelke is, mint ártatlan, fehér galamb. Az egészet e két bibliai mondatban lehetne összefoglalni: »Legyetek porrá, kik porból lettetek.« »Emeljétek föl szemeiteket az égre, ott van az, a ki megvígasztal.«

A könyv három részre oszlik: halotti imák, emlékbeszédek, és temetési beszédek.

A *halotti imák* csoportjában mind olyanokat látunk, a melyek a mellett, hogy alkalmiak, az élet minden ágából s a különböző foglalkozású emberek köréből tüntetnek föl példákat. Így megtaláljuk a világtörténelemben oly nagy szerepet játszó vallási reformációra is a kegyelet szavát, a kálvin háromszázados ünnepén elmodott halotti imát. A lángoló hazaszeretet, az igazi puritán becsületesség s a mély politikai belátás sirba omlásán kesereg a Deák Ferencz felett 1876. márcz. 25-én elmondott ima. Az egyházi élet lelkes vezetőjének, a nagy hazafi és egyházi főgondnoknak, Teleki Domokos grófnak halálára készült imában megrendülve fordul Istenhez a szerző s így kiált föl: »Szavadra ember születik, ki küzd és murkál a földön, a mig te akarod s viszont szavadra porba hull az erős, mint a gyöngye! Jó kedvben adsz hazánknek, nemzetünknek s egyházunknak egy-egy vezérférfit, ki — mint csillag — fényeskedjék előttünk.« Aztán más útra lépünk, a nagyok sorából a közönséges, mindennapi életbe. Rettenetes hallani a szülők zokogását itt. Iskolai életének végén, 20 éves korában vesz magához az Ur egy fiatal tanulót... De haladjunk csak tovább ezen az úton s fellázad kebelünk, hogy az önfeledés egy átkos pillanatában mint oltja ki az alig serdülő ifjú önkezelvel életének lobogó fáklyáját. Ott pedig egy tanár szelleme szállt el, s itt hagyta árván tanítványait, hogy nélküle bolyongjanak tovább az élet küzdelmes útain, míg nekik is üt egykor az utolsó óra. S ha haladjunk.

előre, gyenge rózsabimbó hervadását, serdülő leány elmúlását látjuk s azután egy néptanító koporsója, fiatal tanárné s kataszteri biztos koporsója tűnik elénkbe. Ez egyszerű felsorolásából látható, hogy nem a közönséges, de épen a ritkább s szebb alkalmakra készült imák vannak benne.

Az *emlékbeszéd*ek csoportjában Kálvin háromszázados emlékünnepe, az akkori körülmények és politikai viszonyok hatása alatt elmondott emlékbeszéd foglalja el az első helyet. Azután következnek: Deák Ferencz emlékezete, Br. Kemény Ferencz egyh. ker. főgondnok. emlékezete, Hallerkeői gróf Haller Ferencz emlékezete, Emlékbeszéd Gyárfás Domokos felett, ki kollegiumi tiszteletbeli főgondnok s a vaskorona-rend lovagja volt, Búcsuszók Kir. Ferencz nyug. tanár hamvainál, Kis Ferencz emlékezete.

A *temetési beszéd*ek között találunk földmives, gazda, jó gazdasszony, ifju jegyes leány, tanító, serdülő leány, törvényszéki elnök, tanuló fölött elmondott beszédeket.

S itt megjegyezzük, hogy épen az imák s beszédek sokfélesége miatt nem csak a papok veszik rendkívül jó hasznát e műnek, hanem a dilettánsok is, s mindazok, kik szeretik a multat, s a jó hazafiak s nagy emberek életét, példáját szívesen olvassák s utánozzák.

Az egész mű elolvasása után mélyen bevésődik lelkünkbe egy öreg lekipásztor jóságos, szelid arcza. A szerző édes atyja ez, Bod Sándor, volt vajda-szentiványi református pap. Ötven évig szolgálta Istenét híven, becsülettel. Kobzán soha meg nem szűnt a szent dal, zenge későn, zenge viradattal s »Hangjain a szellem égbe hágott. Átteremté a viselt világot«. Immár égbe szállott szép lelke, de szelleme most is ott lebeg a »Kegyelet oszlopának« legtetetjén s onnan áthatja az egész művet szelid fénnnyel, jósággal, vigasszal és emberszeretettel. Hiszen a szerző célja, a mint kijelenti, nem az, hogy magának, — hanem, hogy szeretett és felejthetetlen édes atyjának állítson emléket e műben Mintha most is előttünk volna a kedves öreg, a mint ott tipeg hivei között s bucsúszóra készül, mert »megkondult a harang jelt adván.« Búcsúszóra, hogy ötven évi becsületes munkájáról beszámoljon Istenének s hiveinek. Kibúcsuzó beszéde, mely nemes egyszerűségében megindító és költői lendületű, megtalálható a kegyelet oszlopában. Boldog ember, elmondhatta magáról 50 évi papsága végén: »Soha senkivel meg nem békéltem, mert soha sem volt ellenségem.« Csak az tudja felfogni igazán e szavak nagyságát, a ki ismeri református papjaink küzdelmes életét!

Az öreg lelki pásztor életét, mely nagyon tanulságos, szép szavakkal írta meg fia a jelen könyvben. Az ilyen emberek élete korrajzi szempontból is igen fontos. Ime, egy-két vonás belőle. Selyében tanulta az elemi osztályokat. A tanterem a mesteri lak hátulsó szobája volt, szalmával fűdve, sárral tapasztva, és két kis ablakforma nyílással. Belső felszerelése állott hat bakkból, a mire ültek, s egy fekete táblából. Volt egy földbe vert czövekekre szegett, félsingnyi széles, faragott bükkfalap. Ezen írtak. A palatáblát még nem ismerték, írásra egy sulyokalakú vaczkorfatáblát használtak, melyre — ha sárga csokros rózsával megdörzsölték — jól lehetett írni ironnal és tintával. Mikor a

tábla betelt, üvegdarabokkal levakarták s ismét sárgával festették. Tantárgyak voltak: olvasás, írás, számolás, éneklés, szenthistoria és imádkozás. Bolyai Farkas a vásárhelyi kollegiumban tanára volt az öreg Bodnak, ki sok nagy időt élt át s 1848-ban részt vett a közvényesremetei örvonalon való csatákban. De nagyon hosszú lenne, ha a könyv minden érdekes részét külön akarnám kiemelni.

Kedves oszlopa a mű a kegyeletnek, de nem csak a kegyeleté, hanem az egyházi irodalomnak is egy szép terméke. S ha hozzá vesszük még azt, hogy az előre tervezett és a szétküldött programmból több számot tevő, ügyes dolgozatnak ki kellett maradnia hely szűke miatt: csak sajnálatunkat fejezzük ki e fölött, mert az így is becses és hasznos munka még értékesebb, még szebb lett volna. De ki tudja, a mi kézik, nem mulik, hátha egy más kötetben adja ki majd a munkás szerző a kimaradt dolgozatokat

A 170 oldalból álló könyvet, mely Betegh Pál könyv- és hirlap kiadó vállalatában jelent meg Székely Udvarhelyt, melegen ajánlhatjuk a lelkészek s az érdeklődő közönség figyelmébe R—d.

»*Protestáns Uj Képes Naptár*« az 1899. évre. Szerkesztette legifj. *Szász Károly*. Melegen ajánljuk ez immár megjelent naptárt, mely díszes kiállításban a naptári részen kívül a protestántizmus kiválóbb alakjai és intézetei köréből jól sikerült képeket, továbbá gondosan megválasztott költeményeket, elbeszéléseket, derűs, humoros apróságokat is hoz. Ezek után következik a »Protestáns egyházi és iskolai tisztí névtár«, mely után a kultuszminiszterium tisztí névtára áll s a »Bélyegilleték« kimutatása. A vásárok pontos jegyzékét is megtalálják az olvasók e naptárban, melyet újólaj is ajánlunk. *Ára: 10 kr.*

A »*Protestáns Pap*« 10. száma Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében megjelent.

Különfélék rovata.

Lelkész beiktatás Koronkán Lélekemelő ünnepélye volt október hó 9-én a koronkai ev. ref. egyházközségnek. Ekkor iktatták be hivatalába Kovács László akadémista papjelölt atyánkfiát, kit új hiveinek osztatlan bizalma hívott el e tekintélyes egyházközség szolgálatára. A beiktatást *Tóthfalusi József* a marosvásárhelyi püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség lelkésze végezte. Megjelent a szép templomi ünnepélyen a gróf Tholdalagi család, Koronka község előljárósága, a megye alispánja s Marosvásárhelyről is sokan. Ebédet az említett grófi család adott az új lelkész s a meghívott vendégek tiszteletére. D. u. 4 órakor presbiteri ülés volt, melyen a beiktató lelkész s az egyház eddigi adminisztratióra, tiszt. Szócs Ákos jeddi lelkész, a hivatalos átadásokat teljesíték. Az isteni gondviselés áldása legyen az új lelkész minden munkáján!

Gyászlap. *Kiss György* nyárad-szentbenedek — ákosfalvi ev. ref. lelkész f. hó 1-én, 42 éves korában, ferfikorának delén, lelki pásztori hivatásának 14. évében hosszas szenvedés után meghalt. Nyugodjék békében s emléke legyen áldott

A marosújvári templom építés költségére Br. *Kemény Géza* orszg. gyűlési képviselő 300 frtot adományozott. Midőn egyházzam nevében hálás köszönetem nyilvánítom; egyszersmind az érdeklődő közönség becses tudomására hozom, hogy ez ideig, egy év leforgása alatt 3699 frt 21 kr. gyűlt pénzben, a mita-

karékpénztárba helyeztetett. Igéretben és anyagban van még 3000 frt; hiányzik az előirányzott összegből 5300 frt. Kérjük a kegyes hivek további pártfogását. Adakozók neve örökre írva leszen egyházunk emlékkönyvébe, és tudva lesz a jó Isten előtt, ki szereti a jó kedvű adakozót. Jancsó János ev. ref. lelkész.

Gyásziap. *Bécsi Miklós*, a h. nádasdi és kövesdi egyházak buzgó lelkipásztora, október 31. éjjel hirtelen pár perc alatt meghalt. Özvegyet, 5 nevelten árvát hagyott maga után az élet elején levő férfit. Temetése nov. 2-án d. u. történt, a pásztor nélkül maradt hiveinek, a környékbeli intelligenciának és paptársainak imponáns részvétele mellett. Berde Sándor, lelei paptársunk megható imában ecsetelte a hirtelen, váratlan csapás nagyságát, mely feledhetetlen barátunk elhunytával papi társaságunkat, a 2 egyházat, az özvegyet, árvákat sujtotta. Szász Ferencz, kusaly-erkedi paptársunk halotti predikációban mutatta be a hű lelkipásztort, a gondos családapát, szerető barátot. A sirnál, Nagy Elek, bogdándi paptársunk mondott, az elhunyt nevében bucsut az özvegynek, az árváknak, a pásztor nélküli nyájnak, a jóbarátoknak. Elhantolás után, az egybegyűlt kartársak nevében Dobai Lajos paptársunk fejezte ki mély részvétünket, vigasztalta, bátorította a mélyen sujtott özvegyet Aztán elosztunk borongó gondolatokkal, fájó szívvvel Apadunk, nagyon apadunk H-Nádasdnak is immár se tanítója, se papja Lelki vezér nélkül maradt e jóra való, sok csapástól sujtott községünk. Désházának szintén se tanítója, se papja. Szilágy-Szegnek nincs tanítója. Bősháza-Benedek falvának nincs papja, Monóban a papi állás szintén üresedésben. Ime csak egy kis körben, mennyi üresedés. Nehéz időkkel állunk szemben Uram! tarts meg minket, mert elveszünk“ Nagy-Mon, 1898. nov. 3. *Ferenczy Endre*, ref. lelkész.

A »Tiszántúli ref. egyházkerület« rendes őszi közgyűlése folyó hó 2-án vette kezdetét Debrecenben. A püspöki megnyitó beszéd után elfogadtatott az Ó Felségéhez küldendő részvét-felirat szövege s a királyné szobrára 300 forint szavaztatik meg. Szilágyi Dezsőnek, a dunamelléki új főgondnoknak üdvözlét határoz a közgyűlés. Tóth Sámuel a kerületi levéltárnoki tisztról, valamint tanári katedrájáról is lemondását jelenti be. A levéltárnoki tisztelet a közgyűlés egyházkerületi főjegyző, Zsigmond Sándorra bízta, a tanári katedrára pedig pályázat hirdettetik. A tanítói ötöd-éves korpótlék ügyében Tisza Kálmán indítványa fogadtatott el, mely szerint az egyházkerület felír a miniszterhez, hogy a már most esedékessé vált, de az állam által nem utalványozott korpótlékoknak az iskola-fentartó egyházakon való törvényhatósági felhajtása az 1898—99. évekre függesztessék föl. Azután megkeresetik a konvent, hogy a miniszternél lépéseket tegyen, hogy a jelentkezési határidő az egyházak nyilatkozatára nézve 1899. év közepéig hosszabbtassék meg. Az egyes elútasított egyházak pedig új költségvetést készítenek s ebbe csakis azon tényleges s minden körülmények között biztos jövedelmek vétessenek be, melyek kizárólag az iskola fenntartására rendelvek. Az így kiállítandó költségvetések az esperesi hivatalokhoz küldendők be s szükség esetében esperesek által kiigazítandók. Az ekként rendbe hozott iratokat és kérvényeket aztán az esperesek terjesztik be a vármegyei közigazgatási bizottságokhoz. Megkeresetik a konvent a tekintetben is, hogy miután a törvényben világosan ki van mondva, hogy a községi iskolánál öt százalékkal több iskolai adó a polgárookra ki nem vethető, a konvent hasson oda, hogy a miniszter ily normatívumot az egyházaknál is állapítson meg s hol az iskola teher ezt a normatívumot eléri vagy meghaladja: ott fizesse a korpótléket az államkincstár. Addig pedig, míg az ügy véglegesen dűlőre jut, az illető tanítóktól elvárja a kerület, hogy békében legyenek. A lelkészi nyugdíjintézet felállítását megsürgető indítvány a konventhez fölterjesztetik. (Debr. Prot. L.)

A magyar ág. hitv. evangélikusok okt. hó 19-én egyetemes gyűlésük alkalmát megragadván, egyetemes lelkészi értekezletet tartottak. Az értekezlet *Veres József* főesperest választotta meg elnökének. A szünyegre került tárgyakról tájékoztatást nyújt a következő tudósítás, melyet az ev. Egyház és Iskola után közlünk:

Trshtyénszky Ferencz főesperes az egyetemes nyugdíjintézet kérdését vetette fel, bemutatóván *Holles* Danó dobrocsi lelkésznek a dunáninneni egyházkerület ez évi közgyűlésében tett azon indítványát, hogy a 60 évet betöltött lelkészek után a nyugdíjintézet járulékokat az egyházkerület fizesse. *Materny* Lajos főesperes pedig azon módosítást szeretné tenni a nyugdíjintézet alapszabályain, hogy a munkaképtelen lelkész tíz év eltelté előtt is megkaphassa az öt megillető nyugdíjat. A kérdéshez nagyon sokan hozzászóltak s mindegyik felszólaló beszédéből ki lehet venni, hogy a folyó évben életbelépett egyetemes nyugdíjintézet nem nagyon elégitette ki a lelkészséget, az értekezlet mégis oda nyilatkozott, hogy mivel még a nyugdíjintézet a próbát nem állotta ki, korai volna mozgalmat indítani az alapszabályok megváltoztatására; hogy pedig a 60 életévüket betöltött lelkészek után a nyugdíjintézet díjat a kerület fizesse, az minden kerületnek belügye. Az értekezlet azt tartja kívánatosnak, hogy a lelkészek minden alkalmat használjanak fel a nyugdíjintézeti alaptőke gyarapítására.

Még a konfirmációi oktatás és a confirmációi káté kérdése foglalkoztatta az értekezletet. A felszólalások hosszú sora ékesen szóló bizonyíték a mellett, hogy a felvetett kérdés minő nagy fontossággal bír. Az értekezlet helyesli az irott füzetek használatának eltiltását s kívánatosnak tartja, hogy a nyomtatásban megjelent művek is csak komoly bírálat után juthassanak használatba; miért is az értekezlet *Gyurácz* Ferencz elnöklete mellett egy bizottságot alakított s azt felkérte, hogy az eddig megjelent confirmációi kátékat tegye bírálat tárgyává s egyszersmind jelölje meg azon irányelveket, melyeknek figyelembe vételét egy confirmációi káté megírásánál szükségesnek tartja.

A maros-ugrai templom és torony javára küllővármegyei főjegyző *Fekete György* 5 frtot adományozott s így a lap 42. számában elszámolt összeg 348 frt. 39 kr-ra emelkedett.

Szerkesztői izenet.

T. J. Kérjük csak a dolgozatot a forrás megnevezésével s köszönet és üdvözlét.

Hivatalos rész.

289—1898.

MEGHÍVÓ.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegye folyó 1898. év, november hava 22 én reggeli 9 órán kezdődőleg Barothon a szokott helyen rendes közgyűlést tart, mely közgyűlésre az illetékes tagok tisztelettel meghívotnak.

Tárgyak: 1. Esperesi jelentés, 2. A tanács működéséről előterjesztés, 3. Tanügyi előadó jelentés, 4. Számvevői jelentés a számadásokról, 5. Közpénztáros jelentése s esetleg új pénztárnok választás, 6. Egy köz-törvényszéki tag választása, 7. Kántor-tanítók, kántorok és tanítók felesketése, 8. Lehető előterjesztések, indítványok stb.

E közgyűlés istenisztelettel lesz összekötve, melyen a b. e. Bartha Sándor feledhetlen főgondnok úr feleit emlékbeszédet tart tiszt. Balázs Ignác köpeczi lelkész úr. A lelkész úrak tisztelettel kéretnek, hogy egyházközségeik választott közgyűlési tagjait e gyűlésre meghívni sziveskedjenek s egyszersmind azon tanító és énekvezéreket, kik még esküt nem tettek, szólítsák fel e közgyűlésen való megjelenésre.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától. Közép-Ajtan, 1898. okt. 30-án.

Kövér András, ref. esperes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Egyházak osztályozása és lelkész- minősítés

Tudjuk, hogy egyházkerületünk, majd ennek példájára az egyetemes zsinat egyházi életünkbe becsúszott, egy nagy rosszat akart orvosolni, egy kisebb rosszal, midőn megállapította, hogy melyik lelkész és segédlelkész milyen jövedelmű lelkészi állásra érdemes, — vagy talán hogy jobban mondjuk — minő egyházközségben lesz alkalmas lelkészi szolgálatokat teljesíteni. Ha tehát így elismerjük is azon intencionak nemes voltát, a mely az egyházkormányzókat, a törvényhozást vezette, azért mégis be kell vallanunk, hogy az egész rendelkezésen nagyon is meglátszik, hogy tulságosan emberek csinálták. Egyházszervezetünk democraticus alapelvei, református hitünk alapelméi egyaránt ellent mondanak az ilyen, a belső és külső embert classificáló eljárásnak, a melyhez hasonlót a polgári közélet egész mezéjén sehol sem találhatunk. És eltekintve attól, hogy a girácska többet érhet a talentumnál, mert mindkettőnek valódi értéke a sáfarkodástól függ, még az sem utolsó dolog, hogy a talentum meg a bizonyítvány, — a mit pedig a classificatio ugyancsak megnéz — épen nem állanak egymással abban a szoros viszonyban, a mint föltételeztetik, — sőt még az ad hoc készütség sem fejezhető ki numerus értékű érdemfokokokban, tanjegyekben, — meg hogy a vizsgálatoknál a praesentia minden körülmények között felér a tanulásra fordított időnek a felével. Így aztán éppen nincs benne valami nagy méltányosság, ha p. o. mondjuk: a tiszántúli egyházkerületben egy segéd-lelkész,

kinek egy jó, meg egy elégséges bizonyítványa van, X egyházközség lelkészi állomására még akkor sem volna megválasztható, ha akár 20 évig is káplánkodik, pusztán azért, mert az egyházközség lelkészi állomásának díjlevelében a különböző javadalmak felbecslésének összege 1204 frtot tevén ki, az egyházközség lelkészi állása I-ső osztályunak minősített, holott ha csak öt forintokkal kevesebb volna is az a becslés, már akkor az állomás II. osztályu levén, az a szegény segédlelkész már négy évi káplánkodás után is aspirálhatna arra az állásra. És mennyi bog van még ezekben a §-okban.

De hát megvan; törvény: hát törvény. A »de lege lata« esett szó, csak annak érvényessége mellett hangozhatik, azonban már »de lege ferenda« mégis szabadon beszélhetünk, kritizálhatunk.

Pedig ott állunk, hogy az egyházak osztályozásának és a lelkészi minősítésnek kérdése egyházi törvényhozásnak tárgyává válik újólág, sőt már 1900 jan. 1-től, legalább az erdélyi egyházkerületben, meg sem tartható a törvény, mert nem lesznek többé negyedik osztályu lelkészi állomások. E mellett zavart okoz még az is, hogy nálunk nincs káplán-rendszer, mert sok az egyház, kevés a candidatus, — már pedig harmadik osztályu egyházközségekbe a jelesek egy, a jók két, az elégségesek három évi és pedig a második vizsgától számított szolgálat után pályázhatnak. Vegyük még hozzá azt is, hogy az egyházi törvény a két képesítő vizsgai bizonyítvány öszszértékelésénél szigorú, a mit még szigorubbá tesz az 1897. évi konventnek 32. számu rendelkezése s így a valószínűség arra megy ki, hogy kevesebb jeles, mint jó és kevesebb jó, mint elégséges

bizonyítvány állítatik ki a procedensek számára, a mi egyértelmű azzal, hogy kevés ifjú pályázhatnék a második vizsga után egy év múlva a legkisebb egyházközségbe is, ellenben többnek kellene két, vagy három évig várni, a mi p. o. egy bármi oknál fogva elégséges minősültségű ifjúra azt jelenti, hogy minek utánna maturázott és még négy évi theologiai tanfolyamot elvégzett, még további négy év múlva fog csak abba a szerencsés helyzetbe jutni, hogy a legkisebb jövedelmű lelkészi állásra is pályázhassék.

E mellett a lelkészek fizetése fokozatosan halad a 800 frt felé és így 10 év alatt minden egyházkerületben meg kell változtatni az egyházközségek osztályozását, meg még a dunamellékben is, habár ott a 800 frtig terjedő lelkészi javadalom képezi az egyházközség IV. osztályu voltának a mértékét, és pedig meg kell, mert az állam által kiegészített javadalom 800 frtja nem egyenlő, hanem nagyobb a ki nem egészített 850 forintnál.

Épen erre az utóbbi dologra czélozva mondtuk volt, hogy 1900 jan. 1-től már nem lesz nálunk negyedik osztályu egyház, mert figyelembe véve azt, hogy ha még nem január, hanem júliusban fizetetik is ki a lelkész részére a pótlékösszesség első részlete, az azért január elejétől fogva már bir hatályval; nemkülönb ha arra nézünk is, hogy a javadalom-kiegészítés 600 frtig három év leforgása alatt fog meglőrténni, a mikor 1899-ben, mint véljük, legalább 500, 1900-ban 550, 1901-ben 600 frtig történik a kiegészítés: ki ne látna be, hogy az utolsó egyházi értékelés szerint számított 600 frt alatta áll az 550 frtnak, mert ez más alapon értékeltek és a mellett számos levonások után jön létre, a mely két körülmény még azt a különbséget is kiegészíti, a mi esetleg a kataszteri tiszta jövedelmet helyettesítő bérjövdelem netaláni emelkedéséből itt, vagy amott elő állott volna. Tehát 1900 január 1-től fogva már nincs lényeges különbség a 600 frton valamivel túl levő, vagy alatta maradó lelkészi állások között.

E tekintetben már a következő egyházkerületi közgyűlésünknek intézkednie kell és azt hisszük, hogy a kérdés igen egyszerűen megoldható lesz az által, ha egyelőre a IV. osztályu lelkészi állomások határvonalául nem 600 frt, hanem 800 frt javadalom állapítatik meg, a mi most a III. osztály határvonala; vagyis az osztályokat kell tolni felfelé 800, 1000, 1200 frtig és azon felül, a mely esetben továbbra is megfog maradni a most megkívánt négy osztály az egyházközségek között.

Azonban ez a megoldás egyfelől csak ideiglenes, másfelől tökéletlen marad, ha csak ennyiben marad.

Ideiglenes azért, mert három év elteltével emelkedni fog a lelkészi fizetés 600 frton felül egészen 800-ig, a mely utóbbi összeg, ha arra gondolunk, hogy »tehermentes«, tiszta javadalom, túllépi a 800 frt határát és a miképen mi véljük, a régi számítás szerinti 1000 frtnak fog megfelelni. Ekkor tehát a határokat ismét kifelé kell tolni, de mert ez már nem oly sürgős dolog, az addig bizonyára összeülő zsinat által fog végeztetni és a zsinatnak lesz alkalma az egyházak osztályozása kérdésében határozni. De más oldalról tökéletlen is maradna az az eljárás, mert az egyházközségek nem

egyenlő alapon osztályoztatnának, minthogy egy részük a régi osztályozás alapján maradna meg, tehát a becslés elvei azok volnának, melyek régebben az összes egyházakra irányadók voltak, a többi egyház pedig a bevallásokban bírná osztályozási alapját, a mi úgy a beszámított jövedelmek mineműsége, nemkülönb értékelése, mint a bevonható kiadások felszámolása által nagyon különböznék a többiektől. Ennélfogva szükséges lesz az összes egyházközségek lelkészi állomásainak azonos elvek alapján történő fölbecslése, a mi természetesen csakis az állam által való kiegészítés végett fölbecsült lelkészi jövedelmek becslésének elvei és eljárása szerint történhetik, nehogy a kiegészített jövedelmeket főlebb becsüljük, mint becsültettek volt, mikor kiegészítés végett bejelentettek, nehogy mi magunk többnek taxáljuk, mint mikor az államnak bejelentettük és az ennek az alapján kiegészítette.

Természetesen kellene ismernünk az összes jelenlegi becsület, nem különben azt is, hogy azokat a miniszter mennyiben hajlandó elfogadni, hogy a lelkészi jövedelmek jövő képéről teljesen megfelelő itéletet mondhassunk. Azonban miután már eddig is ismerjük részben a bevallások irányát és nem kételkedünk abban, hogy a miniszter nagyobbára helyben fogja hagyni az értékelést, ezért mondhatjuk, hogy a jelentő iverk alapján 1895-ben készített kimutatás adatai némileg változni fognak. Ugyanis, míg akkor 2016 anya-egyház közül 1206 maradt a 800 frton alúl, most mikor némely jövedelmi források föl nem vétetnek, mások más-képpen becsültetnek, ismét a levonások teljesen más módon alakulnak; azonos elvek szerint történő fölbecslés után aligha nem több lesz 1400-nál az oly lelkészi állomások száma, melyek 800 frton alúl maradnak és aligha lesz 600, mely azt meghaladja.

Már most visszatérhetünk a lelkészi minősítés kérdéséhez is. Vajjon lesz-e értelme a mostani qualificationalis törvénynek, a midőn lelkészi állomásainak háromnegyed része teljesen egyenlő lesz? Vajjon mértékelhetjük-e a bizonyítványokat, hogy elégséges, jó, jeles ennyi év után pályázhatik negyed, harmad-, második, vagy első osztályba. Hiszen eddig a 800 forinton felüli egyházközségek, összesen 810-nek legalább fele 1200 frtig terjedt s aligha volt 100, mely az 1500 frtot meghaladta. Ezek most az egyenlő becslés következtében 100—200 frttal leszállanak s így alig egy pár százra fog mennie az oly egyházak száma, melyekben a lelkészi jövedelem 1200-on felül áll. Azaz egyházközségeink majdnem mindannyian egyenlő képet fognak nyújtani s az osztályozás lehetősége úgyszólván megszűnik.

Jól tudjuk ugyan, hogy 1100 és 1200 frt között is van különbség, tehát matematikailag lehetséges lesz osztályozni is. De lesznek-e erkölcsi alapjai és fenforog e továbbra is annak szüksége, hogy épen a legideálisabb pályán, a legdemocraticusabb intézményben a 100—200 frtot számolgassuk s egybe vessük az aspirálónak bizonyítványával. Én azt hiszem, hogy nem. Mert hiszen ha visszaélésektől tartunk, meglehetünk győződve a felől, hogy azoknak soha semmi esetre sem fogjuk tudni útját vágni, míg a jelöltek és választók gondolkodás módját, erkölcsi érzületét át nem alakíthatjuk, míg oly közszellemet nem teremtünk, mely

száz forintokért nem indult tiltott utakon és egy-két liter pálinkáért nem cselekszik gonoszul.

Véleményünk szerint jövőben az egyházak osztályozása, a lelkészek minősítése teljesen megszüntetendő s a netaláni visszaéléseknek, a már említett úton kívül a választási törvények szigorával kell útját állani. És ha netalán mégis forognának fenn okok, a mit mi nem igen hiszünk, hogy az egyházközségek, lelkészi állomások és lelkészek között különbséget tegyünk, azt csak a gyakorlati szolgálat adhatná meg.

Röviden oda concludálunk, hogy míg a lelkészi állomások 800 frtra kiegészített jövedelme megvalósul, az osztályozást ideiglenesen szabályozni kell, azután pedig a minősítéssel együtt türelendő, hogy helyt engedjen a szabad pályázás és szabad választásnak.

Pokoly József.

B e v e z e t é s.

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

(Folytatás.)

1.

A Schleiermacher kora egyik történelmi alakulása annak a szellemi fejlődésirányzatnak, a mely a vallásos élet mezején a XVI. század egyházi reformációjából indult ki. Létrejövetele és karaktervonásai belső genezisének megértésére azért egész odáig vissza kell mennünk.

A reformáció alapelvét, a mely nem csupán, mint történelmi mult, hanem mint a jelenben is munkás, vezető, alakító hatalom érvényesül nemcsak a theológiában, — és pedig a maga módja szerint még a római egyházban és theológiában is — hanem a tudományban, a társadalmi és állami életben is, általánosan és a legtöbben a *subjectivismusban* találják, az attól kezdődő egész korszakot rövid jellemzéssel a *subjectivismus korszakának* szokták nevezni. — Az egyik részről az alanyiságnak, az egyén érvényesülésének e korát, a vallási és politikai szabadság korszakát s alapelvét a *liberalismust* lelkesülten magasztalták; a másik oldalon »a minden tekintélyt lábbal taposó átkos liberalismus«-t teszik felelőssé a »társadalmi rend« bomladozásáért. A *félszeg socialismus* magát tartja az alapelv igazi képviselőjének s az *ultramontán jezsuitizmus* kész örömmel siet e vélelmet megerősíteni. Az egész korszaknak jellemző vonását s alapelvét mindkettő a *subjectivismusban* találja. Nem minden alap nélkül, nem is egészen helytelenül, — *de csak fél igazsággal s így is a veszedelmesig túlhajtvá.*

Nem minden alap nélkül s nem is egészen helytelenül. Mert hiszen a reformációban nyilvánult azon tény, hogy az ember a maga megszentelődött lelkiismeretére nézve immár jogosulatlan heteronomia bilincseiből s járma alól magát felszabadította: ez tagadhatatlanul *subjectiv*, egyéni aktus. Csakhogy ez a *subjectivismus* önmagában még nem elítélendő, mert ez minden egyéni, személyes ténykedésnél nélkülözhetetlen feltétel s annyira jogosult mozzanata a *subjectiviz-*

musnak, hogy tényleg a római egyházban is érvényesült, midőn az egyén magát az egyháznak és rendelkezéseinek aláveti. Sőt ez a *subjectivismus* kikerülhetetlen minden személyes, öntudatos eljárásnál s annál inkább a vallásban, a mely az ember legbensőbb személyiségének dolga. A *subjectivismus* veszélyessé és jogosulatlanná csak akkor válik, a mikor az egyéni elhatározásnak és cselekvésnek tartalma, alapja és normája is, az élet *objectiv* hatalmai helyett, az egyéni tetszés, a *subjectiv* önkény lesz. De a hol az alap, norma és tartalom az élet *objectiv* hatalmai, — a szellemi életnél az *objectiv* szellem hatalma és törvénye: ott *subjectivismusról*, a szó rossz értelmében, beszélni nem lehet.

A reformációt nem csak hogy e rossz értelemben vett *subjectivismussal* nem lehet vádolni, de a helyesen értelmezett *subjectivismus* is *csak fél igazság* a reformáció alapelvének kifejezésére. Mert a reformáció szellemi alapját, tartalmát és hatalmát képező *evangeliumi protestantizmus* a maga *subjectiv* protestációját az *evangelium objectiv* hatalmának és törvényének kényszerítő ereje alatt mondja ki és ennek megfelelőleg érvényesíti. Az a *subjectiv* protestáció a *katholicismus* heteronomiájával szemben azon *objectiv* theonomia alapján történik, mely a midőn az egyén személyes autonómiájává lesz, csak Lutherrel szólhat: »mi *nem tehetünk* a lelkiismeret ellen!« — Az egyéni önkény tetszésében jellegző *subjectivismus* tehát ép' oly távol áll az *evangeliumi protestantizmustól*, mint akár a *katholicizmustól*. A *protestantizmus* ép' úgy ismeri a »non possumus«-t, az egyéni önkény e kizárását, mint a *katholicismus*; csak hogy a míg itt a »contra ecclesiam«, nálunk a »contra veritatem« érvényesül. Mig ott az *objectiv* faktor, a törvény külső, az egyház, a zsinatok, a pápa határozatai és rendeletei, — tehát emberi: addig nálunk belső, az Isten lelkének bennünk nyilvánuló kényszerítő ereje, — tehát isteni. A *protestantizmus* is ismeri a fogságot; de nem a római egyház dogmáinak és intézményeinek »babiloni fogságát«, hanem azt, a melyet Pál apostol úgy fejezett ki, hogy »fogyul vitetünk Krisztusnak.«

A reformáció tehát, az alapját és tartalmát képező *evangeliumi protestantizmus*sal együtt, ép' oly kevésbé csupa *subjectivismus*, mint a mily kevésbé csupa *positivismus*; ép' oly kevésbé az egyéni önkény tetszése, mint külső törvények iránti rabszolgai engedelmesség; hanem az egyén megszentelődött lelkiismeretének személyes tartalmát képező isteni-törvény: *autonomia*.

Azonban, a mint azt a történelem *objectiv* folyama bizonyítja, s a »modernséggel és negatív irányzattal éppen nem vádolható« Franck*) is elismeri, a XVI. században tényleg érvényesült és önmagukban teljesen jogosult *evangeliumi protestantizmus* alapelvei, elvi fontosságukban és jelentőségükben még nem voltak általánosan felismerve, elsajátítva és öntudatosan érvényesítve. A vezető minoritáson kívül és sok tekintetben még ezeknél is külső tekintéllyel külső tekintély, az egyházzal a biblia állítatott szembe; de ha arra került a do-

*) Fr. H. R. von Frank: »Geschichte u. Kritik der neueren Theologie.«

og, hogy mutassák ki: mire alapítják a külső tekintélyt, pl. a szentírás tekintélyét: erre a felelettel nem voltak mindjárt és mindig tisztában. Hogy a subjectivizmus érvényesülésében nem mindig érvényesült egyszermind az objectiv szellem törvénye és hatalma s hogy a reformáció által történetileg az egész emberiség számára megszereztetett, az nem volt még teljesen tudatos birtoka az ujjaalakulóban levő szellemi világnak, hanem még mindig megszerzendő s feladatként áll előtte: ennek felismerése képezi a fejlődés későbbi fázisai megértésének a kulcsát. Ennek felismerésével nyílik meg előttünk az a perspectiva, a honnan nemcsak a theológiának, hanem az egész szellemi életnek fejlődését belátjuk s belső genezisét megérthetjük.

E fejlődésben úgy találjuk, hogy az eddig elnyomott subjectivizmus a legnagyobb egyoldalúsággal és korlátlanúsággal igyekszik érvényesíteni magát rendre-rendre a szellemi élet minden mezején, s csak miután a saját félszége által, az objectivizmusnak életrehi-vott reakciója, a pozitívizmus figyelmezteti a maga jogosulatlan egyoldalúságára: csak azután emelkedik oda, hogy a kettőt egy magasabb egység hármóniájára hozza, az által, hogy a maga subjectivizmusának belső tartalmává s így normájává az objektivet teszi.

A szellemi élet e fejlődésében a különböző me-zők között, a *vallás vezet*, mint a mely par excellence személyes karakterénél fogva a legérzékenyebb. De vezetése nem elszigetelt a többiektől, sőt a legélénkebb kölcsönhatásban van azokkal, első sorban legközlebbi rokonaival a *filozófiával* és *költészettel*, azután az *állami és társadalmi* étellel

A *vallásban* az evangéliumi protestantizmusnak a reformátorokban nyilatkozó jogosult subjectivizmus mellett, ott találjuk mindjárt azt az egészségtelen, jogosulatlan, korlátlan subjectivizmust, a mely a különböző szektákban és libertinus irányzatokban nyert kifejezést s a mely magának az evang. protestantizmusnak jogosult subjectivizmusát s annak egészséges érvényesítését veszélyeztette. Az ez ellen való önkénytelen védekezés s a korlátlan subjectivismusra támaszkodó heterodoxia kizárására irányzott törekvés hozta létre azt a reakciót, a melyet a XVI. és XVII. század *protestáns othodoxiájában* ismerünk. Az egyoldalú subjectivizmus tekintélyével ép oly egyoldalú objectivizmus tekintélyét állítják szembe És habár pszichologiailag teljesen érthető és igazolt, hogy a reformáció productiv korszakára egy reproductiv korszak következett, a melynek felada az ujonnan szerzett kincseket feldolgozni, de lehetetlen nem látni benne azt a veszélyt, hogy a vallás igazságai, a hitélet kifejezései elszakittatnak attól a forrástól, a honnan buzogtak: az egyén megszentelődött, üdvézzettel és tapasztalattal tele lelkétől. Következménye természetesen egy olyan orthodoxia kifejlődése lett, a mely előtt a vallásos élettapasztalat, a lelkiismeret autonómiája semmi, hanem a tanformula minden; s a mely, midőn a vallásos élet subjectiv alapjait tekinteten kívül hagyta, elvágtá egyszermind azt az összekötő kapcsot is, mely a vallást az étellel s ebben a szellemi élet másirányu nyilvánulásaiival és hatalmaival összeköti. Ez által pedig a vallás és theologia magát nemcsak izolálta, ha-

nem az eközben más téren s első sorban a *filozófiában érvényesülő subjectivizmussal* összeütközésbe hozta.

(Folytatjuk.)

Egyházi élet.

I.

A bonczhidai ev. ref. egyház-köztség a mult és jelen évben.

A bonczhidai ev. ref. egyházköztség megalapítását hiteles okmányok bizonyítása alapján 1646-ik évre tehetjük. Azóta szorványosan, töredékekben évről-évre megíratott ezen kicsiny egyháznak története és minden egyes közleményben azt látjuk, hogy úgy az alapítók, mint azoknak utódai a nagy Bánffyak támogatása, vallásos buzgósága és áldozatkészsége folytán lassan, de biztos lépésekkel haladott kitűzött célja felé. Az utolsó évtizedben sebesen gyorsuló, de biztos lépéseit is megtartva, halad, fejlődik és növekedik, mert a jótékonyosság a vallásos buzgóság és ezek folytán az áldozatkészség mint mozzató, fejlesztő és tápláló hatalom hatványozott erővel működik, mely ezen exponált helyen lévő kis egyházközséget hivatásának célja felé készíti. És vajon honnan veszi eredetét ezen jótékonyan működő erő? Az őstől és a protestantizmus elvé-nél fogva lett a haladásnak és fejlődésnek kutfejévé. De vajon ki vette át az őstől és ki örökölte? Gróf Bánffy György jelenben kir. főajtonállómester, v. b. t. t., az erdélyi egyházkerület és a bonczhidai egyháznak is főgondnoka, ki az őstől örökölt anyagi és szellemi kincseit főúri családjának nymbuszát megtartva és azt növelve hármias irányban használja fel körünkben is. U. m. iskolai, községi és egyházi ügyeink előbbvitelére s folytonos fejlesztésére.

Hogy ő nagyméltósága a mult és jelen év folyamán is iskolánk és községi ügyeink felvirágoztatására mily nagy áldozatokat hozott, azt, mivel más helyen lesz nyilvánosan megköszönve — mellőzöm E helyen csak azon áldozatokat sorolom elő, melyeket szíve sugallatából egyházközségünk iránti szeretetből és az őstől eredő vallásos buzgóságból tett annak gyámolítására és felvirágoztatására.

Látta Ő nagyméltósága, hogy templomunk, mely régiségénél fogva is értékes kincsünk, s mely 1889-dik évben alapjában restauráltatott — belső felszerelése a külsőnek sehogy sem felel meg — a mult évben és folytatólagosan a jelenben is a régi rozszant és dísztelen padok helyett szép, kényelmes tölgyfaszínre festett pad-sorokat csináltatott 166 frt. értékben; Budapesten vas-lábokkal tölgyfa lappal egy remek új úrasztalát készített 140 frtért, melyre bársony arany poszománttal szegélyezett úrasztali terítőt ajándékozott 20 frt. értékben; a szószészeket, a templomajtóit és egyik kerek román stílu oszlopát, melyről a régiség búvárok szerint a templom régi eredetére leginkább lehet következtetni a vakolattól és mésztől megszabadította és megfestette 10 frt. értékben.

Továbbá az egyház részére egy szövőszéket állítottatott, melyet a szegényebb asszonyok teljesen ingyen használhatnak; a papi lakásban 25 frt értékben díszes

és jól melegítő kályha kemenczét rakatott kolozsvári kályhakészítővel. Legutóbb pedig a lelkész kezéhez 150 firtot adományozott egy alapító levél kíséretében, melynek rendelkezése szerint a lelkész 1899 évtől az egyházközségben kamatoztatni tartozik és kamatját használja azon czélból, hogy hitsorsosaink esketésénél semmi akadály fenn ne foroghasson, mely nemes tétével 508—1898. sz. alatt kelt püspöki körlevél értelmében a stóla megváltásának alapját megvetette.

Tudva van Ő nagyméltósága előtt az is, hogy egyházközségünkben mily szükséges lenne híveinket, kik különben is többnyire cselédek, napszámosok és csekély földbirtokkal bíró földművesek az egyházi adózás nyomasztó terhétől megszabadítani. Erre az egyedüli mód a kepe megváltása lenne, melynek megvalósítását Ő nagyméltósága czélul tűzte ki, miáltal jótékonyágának és áldozatkészségének tető pontját éri el, mert ezáltal sok kellemetlenséget fog megszüntetni és sok szűkölködőt fog megszabadítani e túlélt adózás nyomasztó terhétől. Ezeket tudva és látva Gróf Bánffy György úr Ő méltósága a múlt és jelen évben is, úgy a vidéknek, mint községünknek és egyházunknak egy valóságos jó szelleme volt és lesz a jövőben (éljen sokáig) is, ki mindenkor azon gondolkodik, hogy miképen hozhasson az Ő nemes szívének jó kincséből jót községe és egyháza felvirágoztatására, előhaladására és itteni szegény sorsú híveink anyagi jobb létének előmozdítására.

Kedves kötelességet tesztek tehát, midőn hivatásomból kifolyólag a nemes Gróf úr Ő nagyméltóságának mindezen nemes tetteiért e helyen is, úgy híveim, mint magam és egyházam nevében őszinte hálás köszönetem nyilvánítom. Bonczhidán, 1898 okt.

Bartók Béla
ref lelkész.

II.

A küküllői egyházmegyéből.

A küküllői ev. ref. egyházmegye október hó 18-án tartotta évi rendes közgyűlését Dicső-Szt.-Mártonban.

Nt Nemes Árpád esperes elnök megnyitójában az őszinte részvét és igaz fájdalom hangján emlékezik meg a nemzetet ért nagy veszteségről, mely Erzsébet királyné Felső Asszonyunk gyászos elhunytával következett be.

A megnyitó után templomba mentünk, hol Lakatos Áron héderfaji pap buzgó ima után a 26. zsoltár 8 verse alapján elmélkedett a keresztyén istentisztelet hatásáról a szivre és társadalomra. A gyönyörű textus alapján mondott beszéd méltó figyelmet keltett s a szép organum, melylyel Lakatos aa. rendelkezik, nem kevésbé járult a sikerhez.

Istentisztelet végeztével a közgyűlés jegyzőkönyvileg fejezi ki elismerését szónokló lelkésznek.

A tárgysorozat megállapítása után Nagy János képviselő elnöklele alatt Józsa Ferencz és Pátkay János személyében bizottság küldetik ki a különböző pénztári alapok megvizsgálására.

Következett az egyházmegye vallás-erkölcsi és anyagi állapotát híven feltüntető, a legapróbb részletekig kiterjedő esperesi jelentés, melyben a nt. esperes

meleg hangon mondott köszönetet Méltóságos Kebelei Nagy Pál algondnok urnak, nt. Kovács Elek tiszteletbeli esperesnek és Zajzon János főjegyzőnek. Indítványozza, hogy papi nyugdíj létesítése és a kepemegváltás ügyében felirat intéztessék a Főtiszteletű Püspök úrhoz. Gyűlés az indítványokat elfogadja s a kimerítő jelentés jegyzőkönyvi megörökítését mondja ki.

Tárgysorozat rendjén a klasszikus főjegyzői jelentés következett a tanács egy évi működéséről, mely egész terjedelmében jegyzőkönyvre vétetni határozatott.

A tanügy-előadói jelentésből kitűnik, hogy e tisztelet Józsa Ferencz szakavatott ügybuzgósággal és előszeretettel látja el.

A számvevői jelentés nem a legkedvezőbb színben tünteti föl az egyházi számadások körüli eljárást.

A különböző alapok pénztári jelentésénél dr. Boér Elek indítványozza, hogy egy meghatározott forma szerint készíttessenek a számadások. Indítványozó határozati javaslat kidolgozására kéretik föl.

Pátkay János és Gáspár János aainak az egyházmegyébe való kebelezése után a választások ejtetek meg. Pénztárnokká Kovács Árpád, közügyigazgatóvá Hegyi Sándor, fegyelmi bírakká Kovács Ferencz, kijelölő bizottsági tagokká szintén Kovács Elek és Józsa Ferencz választattak meg.

Különös szerencseként kell megemlítenem, hogy dr. Boér Elekben egyházi érdekeinket szíven viselő képviselőt nyertünk s Dali István kollegánké az érdem, hogy soraink közé hozta.

Gyűlés után a Nemzeti szálló nagy termébe vultunk, hogy — more patrio — itt is eleget tegyünk kötelezettségünknek.

A tosztok sorát nt. Nemes Árpád esperes nyitotta meg; a papságot dr. Boér Elek köszöntötte fel, közszeretben álló püspökünkért Zajzon János emelt poharat, melynek hatása alatt táviratilag üdvözöltük Főpásztorunkat.

Gáspár János.

III.

Kellemes meglepetés Mező-Záhon,

A gyönyörű őszi napon egyik verőfényes délutánján egy alkalmi kocsival Mező-Czikudon keresztül egy kirándulást tettem Mező-Szakálba, hogy a legtöbbször a sár miatt járhatatlan mezőségek ezt a részét is ismerjem meg; utunk letarolt mezők, szántott ugarak, zöldelő vetések között haladt el, majd fel, majd le ereszkedtünk egyik dombról a másik hegyre, mindenütt látva, mint hasogatja az áldástól megfosztott földet hol fa, hol vasekéjével a szántóvető ember. A sívár hegyoldalok mellett jóleső örömmel legeltettük szemünket az itt-ott már szépen zöldelő vetéseken, a gazdag legelőn szana-szét elterülő kövér birkanyájon s észre sem vettem, mikor egy hegytetőről egyszer csak ereszkedünk be Mező Záhra.

Gyermek koromban, mikor Erdély geográfiáját tanultuk, úgy tanultam, hogy Mező-Záh mezőváros a mezőség közepén egy nagy tó mellett. Lehet, hogy akkor úgy volt, de most semmi városias jelleget nem találtam rajta, egy község, milyenek szoktak lenni a mezőségi falvak, azzal a különbséggel, hogy van vasútja és vasúti indóháza. De nem, még egybe is van!

A mint a községbe beereszkedtünk, egy izléses, modern svájci modorban épült gyönyörű új épület ötlött szemembe mindjárt. Na, ez bizonyosan az állami iskola lesz — gondolám, — s hogy meg is bizonyosodjam felőle, mindjárt meg is kérdeztem egy arra jövő embertől: »atyafi, ugye ez az állami iskola?»

»Nem biz' az istálom, mert a magyar pap lakása!»

»Menjen kend atyafi, ne tegyen lóvá! — mondom kételkedve, de a kérdezett váltig erősítette, sőt egy oda érkezett másik egyénnel is bizonyította, hogy de bizony a magyar pap lakik ott.»

Megáltunk egy kissé míg »szusszantak» a lovak, épen a kérdezett épület közelében, s kezdettem gondolkodni a felett, hogy vajjon ki is lehet itt a magyar pap, azt tudtam, hogy körlelkészség, s az is bizonyos, volt előttem, hogy más magyar pap nem lehet itt, mint csak református. Igen ám, de én megszoktam már a falusi ref. papi lakokat a templom közvetlen közelében alacsony, szerény épületeknek lenni, melyek rozoga külsejökkel, düledező részeikkel szerényen huzódnak félre a jobb modu egyszerű falusi paraszt lakások elöl is, talán, mert jelezni akarják a benne lakók szerénységét, vagy mert a modern világ igényei nem felelhetvén meg, szerényen elbujnak a vadszölők indái alá.

Szóval, nem mertem elhinni, hogy egy falusi papnak ily pompás palota szerű parochiája legyen, bementem hát, hiszen a magyar pap ajtaja mindenki előtt nyitva szokott lenni, hogy a benn lakóktól tudjak egész bizonyosat.

Meg is tudtam. Valóban, a paróchia, az idén épült, szép nagy világos szobákkal, elöl magas, sugár tornácczal, magas és izléses ajtaji és ablakaival. Igazán kellemesen lepett meg, mert a mig egyfelől azt a fennszárnyaló nyílt világosságot fejezi ki az egész épület külső alakjával, a melynek kell szolgáljanak a prot. papok: másfelől imponáló voltánál fogva az egész községnek és magának az egyházközségnek anyagi izmosságát, erejét is illusztrálja.

Tekintélyt kölcsönöz künn, tekintélyt ad benn, mert a laikus szemlélő egy ily papi lakás látásából következteti, hogy a mely felekezetnek ily papi lakása van, az bizonyosan izmos és erős, s viszont, a ki ily parochiában lakik, az jómódu és úr.

Aztán még sokat tudtam meg benn, hol igen szívesen fogadtak, megtudtam, hogy a millenium emlékére készült semmi alapból, fáradhatatlan, kitartó buzgólkodás és a hivek lelkes áldozata folytán. Lám a kitartó és feltaláló szorgalom a semmiből is tud teremteni, egy laikus utasnak is tud még Záhon is kellemes meglepetést szerezni.

Egy átutazó.

IV.

A marosi egyházmegyéből.

Erdélyi ev. ref. egyházkerületünk legöregebb papi értekezleti fiókköre: a marosi egyházmegyében levő »küküllőmenti papi értekezleti fiókkör« folyó évi rendes közgyűlését, reformációi emlékkünnepélylyel egybekötve, október 31-én Gyalakután tartotta meg.

Jelen voltak: Benedek Dénes elnök, Kiss Ferencz jegyző, Nagy József, Kócsi Dániel, Simon Imre, Molnár Lajos, Ady Sámuel, Gööczy István, Gönczi Sámuel, ifj. Nemes Sándor rendes tagok; ifj. Nemes Sándorné ő nagysága, Viski Gyula somosi pap, Szoboszlai György csókfalvi körjegyző (róm. kath. vallásu), Szeke-res György kelementelki tanító, Gecse Gyula gyalakutai tanító, mint vendégek és a gyalakutai egyházközség érdeklődő tagjai nagy számban. A rendes tagok közül csak öten hiányoztak, kik közül egyet az nap végzendő temetési szertartás, négyet az öregséggel járó gyengeség akadályoztak a megjelenésben.

Nem sokkal összegyülekezésünk után, a harangok hívogató hangjainak megszűntével oda mentünk, a hol jó mi nekünk lakozunk: a templomba. Ott, a gyülekezet éneke után, Benedek Dénes elnök aa. imája vitte lelkünket a magasságba, Istenhez. Majd a gyalakutai iskolás gyermekek kedves közéneke után, Ady Sámuel abodi pap aa. predikált Máté ev. V. r. 14—17 versei alapján, e két kérdést tárgyalva predikációjában: 1. Mi a protestáns egyház célja és hivatása napjainkban, 2. Minő eszközökkel rendelkezik e cél megvalósítására? Szónok mindkét kérdésre kimerítő feleletet adva, a figyelmet mindvégig lekötve tartotta, szónoklatával a hitet erősítette.

Szónoklat és utófohász végeztével, a gyalakutai iskolás növendékek párbeszédés, helyes és kellemes szavalata után, a Himnus (»Isten áld meg a magyart«) eléneklésével záraitott be a tulajdonképeni isteni tisztelet. A gyermekek szavalata és énekléssel való közreműködéséért az érdem a gyalakutai papnéjé, ki mint ottani tanítónő tanította be a gyermekeknek úgy az énekeket, mint a szavalati darabot.

A tulajdonképeni értekezleti gyűlést is a templomban tartottuk meg. Elnök Benedek Dénes aa. igen szép, tartalmas beszéddel nyitotta meg gyűlésünket. Megnyitójában kegyelettel emlékezett meg Erzsébet néhai magyar királynéről, magasan szárnyaló stylusban, mit mély megilletődéssel, állva hallgatott végig a gyülekezet. A szép megnyitó beszédet emlékkönyvbe irandónak mondta egyhangulag a kör.

A mult gyűlés jegyzőkönyve, felolvasás után, némi potló kiigazítással, illetve hozzáadással hitelesített.

Könczi István kibédi pap aa. felolvasta »Interpelláció« czimű értekezését, melyben az interpellációról általánosságban szólva, — bibliai alapon összeállítja felolvasó igen szellemesen azt az interpellációt, melyet az ő phantáziája szerint a reformátorok a római pápa ő szentségéhez intézettek s a mely interpellációra az inquisitio volt a felelet, a mely interpelláció eredményezte az egyház reformálását. Az értekezést a kör emlékkönyvbe írásra méltónak ítélte.

(Vége következik.)

Különfélék rovata.

Írásbeli feladatok az 1899 szeptember hó folyamán megtartandó theol. alap-, első- és második lelkészképesítő vizsgálatra.

A) **Alapvizsgálatra**: 1. **Bevezetéstánból**: »Pál apostol működése az Apostoli Cselekedetekről írott

könyv alapján. « 2. *Egyetemes ker. egyháztörténetből* »A niceai zsinat előtti eretnek irányzatok jellemzése. « 3. *A vallásbölcsestetből*: »A vallás pszichológiai lényege.«

B) *Első lelkésképesítő vizsgálatra*: 1. *biblica theologiából*: »A próféták messiási váradalmi, tekintettel az u. n. nagy és kis prófétai iratokra. 2. *Sythematica thelogiából*: »Az újjászületés, a ker. hit- és erkölcsi élet szempontjából « 3. *Textusok egy házi beszédre*: 1) IV. Mózes 11, 29. — 2) II. Korinthus 4. 13. — 3) Márk. 9. 33—35.

C) *Második lelkésképesítő vizsgálatra* 1. *A magyar prot. egyháztörténetből*: «Bethlen Gábor szerepe és jelentősége a hazai protestantizmus történetében « 2. *Magyar prot. egyházjogból*: »Miképpen érvényesül a képviseleti rendszer az erdélyi ev. ref. egyházkerület sajátos alkotmányában.« 3) *Gyakorlati biblia magyarázatra kitűzetnek a következő részek*: 1) II. Mózes 20. 1—17; 2) I. II. XXIII. XLII. XLIII. zoltárok; 3) Joel próféta 1. 2. 3. részei; 4) Máthé 5. 1—11; 5) Máthé 6. 1—4; 6) Máthé 6. 5—8; 7) Máthé 6. 9—13; 8) I. Tessalonik. 1. rész; 9) I. János 1—2. 11 versig; 10. Lukács 10. 30—37.

A dolgozatok 1899. június 15-ig adandók be a fakultás igazgatóságához.

A theol. tanárkarnak 1893. okt. 29-én tartott üléséből: *Kenessey Béla* igazgató, elnök. *Nagy Károly* jegyző.

Helyben hagyom s a tételek kihirdetését megengedem. Kolozsvár 1898. nov. 14. *Szász Domokos* püspök.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollegiumnál a *Szotyorianum beneficium* évenkénti kamatainak (168 frt) élvezete külföldi egyetemeket látogató végzett theologusok számára az 1898—99-ik, 1899—1900-ik és 1900—1901-ik tanévekre terjedőleg megnyilván, mindazon végzett theologusok, kik külföldi egyetemeket látogatnak vagy ilyen célból külföldre menni szándékoznak; s mint olyanok a jelzett alapítvány jótéteményeért pályázni kívánnak: kellőleg fölszerelt kérvényeiket f. é. december hó 10-éig a Bethlen-kollegium méltóságos Előljáróságához nyújtják be. A Bethlen-kollegium előljáróságának megbízásából Nagyenyeden 1898. nov. 10. Nagy Lajos, e. i. rector-professor.

Lelkészképesítő vizsgák. A lelkészképesítési vizsgáló bizottság elnöke. főtiszt. és mélt. Szász Domokos püspök úr a rendkívüli lelkész képesítő vizsgák idejéül f. é. *december hó 12-ig* napját tűzte ki. A vizsgák d. e. 9 órakor kezdődnek. *Az írásbeli dolgozatok* beadásának határideje *decz. 1.* Későbbben beküldött dolgozatok nem fogadtatnak. A jelölteknek decz. 11-én kell a theol. fakultás igazgatójánál jelentkezniük.

Az oláh intelligencia a minap itt gyűlést tartott, mely egy Kolozsvárt építendő nagyszabású oláh-templom tervét fogadta el. A költségeket főként az a 107 millió forgalommal rendelkező 51 oláh bank fogja viselni, mely országunkat ellepte. Ennek a kis hírnek nemcsak egy mozzanata lehet érdekes ránk nézve.

A tiszántúli ref. egyházkerület közgyűlése »elutasította a tiszafüredi egyházat azon kérelmével, hogy népiskoláit államosítsa, mivel erre nem talál elfogadható okot; sőt fölterjesztést határozott a közok-

tatási miniszterhez, hogy útasítsa a heves-nagy-kúnsági egyházmegye területén hatáskörrel bíró tanfelügyelőket, kik gyakran az egyház autonóm jogait sem respectalva igyekeznek a felekezeti népiskolákat államosítani, hogy túlkapasoktól óvakodjanak s ne bujtogassák fel a presbyteriumokat az egyház veteményes kertjeinek, az iskoláknak feladására, oly esetekben is, mikor az illető gyülekezetek elegendő erővel bírnak az iskolák fenntartására.« (P. E. I. L.)

Szives kérelem. Protestáns egyházi körökben napról-napra erősebben nyilvánul az az óhajlás, hogy itt a fővárosban egy protestáns szellemben vezetett napi-lapot alapítsunk. Egy ilyen lap alapítása azonban mind addig nem létesíthető, míg erre a célra legalább kétszázezer forint tőkével nem rendelkezünk. Sok pénz ez és ki tudja mikor hozhatjuk össze! Addig is azonban fel kell használnunk az időt és a menyire igénybe kell vennünk a meglevő lapokat. A „*Pesti Napló*“ megbízott engem azzal, hogy a protestáns egyházi ügyekről gyors és kimerítő tudósításokkal lássam el. A midőn tehát ezt a körülményt lelkész-társaim tudomására hozom, egyszersmind tisztelettel kérem: kegyeskedjenek engem egyházuk, vagy egyházmegyénk nevezetesebb eseményeiről értesíteni, hogy azokat tudósításaimnál felhasználhassam. A hozám intézendő leveleket kérem: Budapest. (Zuglo) VII. kr. Róna utca 75. czim alatt küldeni. Teljes tisztelettel *Péntek Ferencz*, ev. ref. lelkész.

Egyik minapi lelkészi értekezleten Schweizban a fölserdült ifjuságnak az úrvacsorához bocsátása forgott szőnyegen. E tárgy különben jelenleg Schweizban éppen divatos vitatárgy. Annak idejében nagy haladásnak tekintették, hogy a papok nem voltak kötelezve a confirmáloktól hitvallástételt kívánni, hanem a hitvallástételt a fogadástétel helyettesítette. Most, mint a Schw. Rfblätterből látjuk, mozgalom támadt a confirmatiói fogadástételt is mellőzni, mert, mint állítják, a fogadástétel még helytelenebb dolog, mint a vallástétel. Nem esztelenség-e, kérdik, valakivel megfogadtatni, hogy tiszta, igaz, istenes életet fog mindenha élni s magát egészen istenországának szenteli. Ezt a fogadást senki sem tudja hiven megtartani, tehát senkitől sem kell lehetlen fogadásokat kívánni. Ennélfogva be kell szüntetni a confirmatiói fogadástételt, mint a hitvallástételt. Mi éppen nem örvendünk ilyféle vitakérdéseknek. A confirmatiói ünnepélynek hitvallástételi s fogadástételi jelleme a lényeges éppen s e jellemet a a confirmatiói ünnepélylyel nálunk közvetlenül összeköttetésbe hozott első urvacsorai ünnep mellett is fönn kell tartanunk. És miért volna képtelenség fogadástételt kívánni? Hiszen épen az természetes, ha fölserdült gyermekeink hű confirmatiói tanítás után nyilvánosan kijelentik, hogy ők azt a mit tanultak, az életben követni, megvalósítani is akarják. A hitvallás pedig az emberi lélek értelmi vonalában lélektani törvényszerűséggel föllépő szükségképpesség. Az abstraháló ember arra van utalva, hogy a vallásos bensőt ily külső formulákban is fixirozza. Melyik legyen, vagy minő legyen az a hitvallás, melyet a konfirmálóknak kell tenniük? Ez a kérdés, nem tagadjuk, már lehet vitatárgy. Csak megemlítjük, hogy például Ischer terve szerint a confirmatiói vallástételnek és fogadástétel-

nek az Urimára kellene támaszkodnia. Ismételjük, hogy ilyen tárgyról lehet beszélni; de a confirmáció hitvallástételnek és fogadástételnek eltörlése még csak kérdésbe se jöhet.

A »szegény« pápáról. A krefeldi katolikus gyűlésen a kölni püspök a pápa szegénysége fölött kesergett. A szegény pápának évi 7 millióra van szüksége Hét millió! Bizony, az apostoloknak soha sem volt ilyen budgetje. Hja, a szolga nagyobb lett az ő Uránál. De hát gondoljuk meg, hogy a hús ára, a búza ára ma mennyivel magasabb, mint Péter apostol idejében. Különb is a pápa európai ur ember, ki csak nem járhat mezitláb. Noblesse oblige Honnan kerül ki a 7 millió? Eddig a péterfillér csak úgy omlott; de most gonoszabb idöket élünk a legkitünőbb ultramontánok állítása szerint. A francia royalisták többé nem oly buzgók s kivált nem oly bőkezűek, mióta a pápa okosabbnak tartja a köztársasággal csak szörmentén bánni; a jókedvű adakozó amerikaiak most azzal állanak elő, hogy a háboru sok pénzbe került; Itália inkább kapni, mint adni szeret; az osztrákok kifogástalan jó katolikusok, csak hogy hamisítatlan igaz hitükhez több jó cselekedetet (érsd itt: péterfillért) kellene ragasztaniok. — A kölni püspök a következő szerény kijelentést teszi: »Három millió (a hét millióból) biztosítva van egy oly helyről, melyet nem akarok megnevezni. Négy milliót pedig a péterfilléreknek kell fedezniök.« Ne feledjük, hogy a szegény pápának hét milliónál sokkal több bevétele van. Gondoljunk csak a rengeteg kincsekre, melyek ajándék képpen folytak be. Van ezek között egy gyémánt, melynek magának egyedül 20 millió frank értéke van. Persze, kérdezhetni, hogy mire való a pápának — gyémánt? Hiszen a pápa nem — színpadi énekesnő, hogy brillantos fény mellett trillázzék. Vagy legalább felesége volna, ki a bálokon gyémántjaival pompázhatnék! De van a pápának rengeteg pénze a bankokban is. Mintegy száz millió. Ez állítást, igaz, némelyek fölháborodással útasítják vissza, állítván, hogy csak negyven millió. A mesés összeg nagyságát egész pontossággal nem közölhetjük, mert a pápa az ő készpénzét megadóztatás végett még eddig nem jelentette be. Szóval, az a főntebb említett évi 7 millió csak, mint Wlassics miniszterünk mondaná: »létminimum«. Egy szó, mint száz: XIII. Leo pápa is elmondhatná a Vatikán kincseire mutatva: látod, fiam, rég elmúltak az idők, mikor Péter apostolnak így kellett szólnia: »ezüstöm és aranyom nincs nekem« s nemkülönb ma is vissza lehetne felelni: bizony, szent atya; de azok az idők is elmúltak ám, mikor Péter apostol mondta a sántának: »kelj föl, és járj« és a sánta azonnal járt tudott. — Van azonban a kölni püspök fent idézett kijelentésében még más czifraság is, mikor t. i. így szól: »Három millió (a pápai »létminimum« hét milliójából) biztosítva van oly helyről, melyet nem akarok megnevezni.« Jó, jó! A kölni püspök valami magasabb titokzatosságba akar itt burkolózni, bár megvalljuk, hogy éppen nem látjuk ott helyénvalónak a mysticizmust, hol pénzszerzésről van szó. Egy schweici lap, melyet itt nagy részben reprodukáltunk, e titokzatos három millióról azt jegyzi meg, hogy ez összeg a monacoi játékarlangból foly be a vatikánba. Nem egészen korrektül mondja hát a kölni püspök, hogy a három millió forrását »nem akarom megnevezni«; inkább így mondta volna: »nem merem megnevezni«. De hát — a cél szentesíti az eszközt.

Előfizetési felhívás.

»*Temetési beszédek*« című munkámmal kopogtatok a prot. egyházirodalom csarnokának ajtaján, várva lelkészársaim részéről a biztató »szabad!« választ, hogy oda beléphessek.

A beszédek egyszerűek és igénytelenek, mint a kör, a melyben megszülettek; mint a mi falusi gyülekezeteink, a melyek számára írva vannak.

A munka kiadására azon reményben határoztam el magamat, hogy lelkészársaimnak, a kiknek az újabb egyházi törvények értelmében minden koporsó felett meg kell állaniok és ebből kifolyólag ide vonatkozó teendőik is tetemesen megszorodtak legalább némely esetben szolgálataikra és segítségükre leszek. Jogos volt e ez a reményem: azt a munka kelendőse fogja megmutatni.

A mű körülbelöl 10 iv terjedelmű lesz és 28—30 beszédet fog tartalmazni.

Az előfizetési ár 2 korona, mely hozzám lesz küldendő *Felső-Mérára* (Abauj-Torna.)

A netaláni tiszta jövedelmet *egyházi czélra* fogom fordítani.

Tisztvársi szeretettel és tisztelettel vagyok Felső-Mérán, 1898. okt. hó 25-én.

Hallgató János,
ev. ref. lelkész.

Milleniumi egyházi beszédemet, melyet a nagy-iloncai, reformált szegény egyház azért nyomtatott ki, hogy templomépítési szerény alapját annak árából is gyarapítsa, annak id-jén megküldtem az egyházkerület minden egyházának. Lelkésztársaimat tisztelettel kértem: egyházközségeik, keresztyéni támogatását a szent czélra kérték-e? s mi *az eredmény?* — *mert el kell számolnom vagy a beszéddel, vagy a pénzzel.* A pénz postatakarékban kezeltük; eddig következő adományok folytak be:

br. Bánffy Dezső min. elnök 10 frt. Pap István 1 frt. Ajtoni egyház 25 kr. Selyeiegyház 25 kr. Kis Károly pap 25 kr. Debreczeni Gyula 30 kr. Szász-dányáni egyház 25 kr. Muzsnai Károly esperes 1 frt. Menyhárd Elek 25 kr. Farkas Károly 25 kr. Puskás Lajos 25 kr. Kelemen János 25 kr. id. Muzsnay Pál 25 kr. Horváth Ödön 25 kr. Szászvárosi egyház 2 frt. Magyarói egyház 45 kr. Zajzon János 25 kr. Pálfi Lajos gondnok 25 kr. Gáspár János lelkész 50 kr. Veres Márton 25 kr. Valler József 25 kr. Fülöp Gyula 25 kr. Szécsi Ferencz 25 kr. Kónya János 25 kr. Menyhárt András 25 kr. Kovács Sándor 25 kr. Bodola Ferencz gondnok 25 kr. Gáspár Albert 25 kr. Polgári Károly 25 kr. Kovács Albert 25 kr. Ravasz János 25. Lengyel István 25 kr. Jakab Mózes 25 kr. Viski Sándor 25 kr. Barabas József 25 kr. Kovács János 25 kr. Soós József 25 kr. Szabó Lajos 25 kr. Bőjthe Miklós 25 kr. Szabó Gyula 25 kr. Tavasz József 50 kr. Sipos Gyula 50 kr. Csürös Ferencz 50 kr. Solymossy Miklós 25 kr. Mojnár Gyula 25 kr. Incze Ferencz 25 kr. Jáni Lajos 25 kr. Nagy András gondnok 25 kr. Veres Károly 25 kr. Pávai egyház 20 kr. Tunyogi Béla 25 kr. Páll Balázs 20 kr. Vajda Feri 50 kr. Rigó György 25 kr. Lőrinczi József 25 kr. Adi Samu 25 kr. Pánczélésehi egyház 25 kr. Szabó Lajos Koltói 25 kr. Kézdi-Vásárhely 25 kr. Sarmaság 25 kr. Benkő Ferencz 25 kr. Csizsér Pál 25 kr. Vén Mibály 25 kr. Kónya János 25 kr. Kósa Mihály 25 kr. Mátéka N. 25 kr. Szeremlei Lajos 25 kr. Kemény István 25 kr. Szentkirályi Lajos 25 kr. Gyárfás Albert 25 kr. Péterfi Ferencz 25 kr. Szilágyi János 30 kr. Biró András 25 kr. Bartha Imre 25 kr. Rákosi Lajos 25 kr. Kovács Gyula 25 kr. Bartók Béla 25 kr. Rákóczi Lajos Sámsond 25 kr. Földes György 25 kr. Nemes Feri 25 kr. Egri István 25 kr. Lőrincz János 25 kr. Barabás Samu 25 kr. Veres Sándor 25 kr.

550 erdélyi ref. egyházból tebát 82 részéről lett hozzám megküldve a beszéd ára. A hátralevő 477 darab árát is tisztelettel kérem

Incze Lajos.
kaczkói körlelkész.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Védekezzünk.

A katholicismusban ma már a jezsuitizmus ragadta kezébe a hatalmat és a Rómából inspirált sajtó fennen és fenyegetve hirdeti, hogy a jó katolikusként ultramontánnak kell lennie. Ez irányzat egyik feladata: megsemmisíteni a protestantizmust, hogy zsákmányul eshessék az emberiség mind ama nagy java, melynek forrása a protestantizmus. E megsemmisítésben ugyan mi nem hiszünk. A protestantizmus erői a katholicizmussal szemben nagy fölényben vannak. A tudomány protestans és a munka is már lényegénél fogva protestans. A protestans költészet rég túlszárnyalta a katolikus költészetet, sőt a művészetek mezején sem lehet szó a katholicismus uralmáról. A keresztyén szeretet munkáiban, nem is tekintve itt a protestans jótékonyosság összehasonlíthatlanul magasabb erkölcsi értékét, a protestantizmus éppen nem áll a katholicismus mögött. A protestans államok solidsága mellett a pápista államok szóba se jöhetnek. A katolikus propaganda ugyan mindent elkövet, hogy egyes lelkeket térítsen, de micsoda jelentősége van az egyes ingatag lelkek megejtésének, ennek az elvégre is szegényes lélekhalászásnak a protestantizmus hódításával szemben, mely hódítás abban áll, hogy a protestantizmus szelleme mind jobban-jobban hatja át a társadalmi szervezeteket, az intézményeket, a világnézetet, az aspiratiókat, az egész korszellemet? A pápista térítgetés az önállóbb polgárságon, az intelligensebb osztályokon, tehát a legértékesebb és irányadó elemeken fog legkevésbé. A propaganda térítgetéseinek korlátai vannak.

Azonban nem tagadjuk, sőt fenntebb konstatáltuk, hogy a pápista propaganda egyes lelkeket elhalász. Az áttéréseket nagy hűhóval, üdvölvések között ejti meg. A papizmus a hasznot hajtó fogásokban igen járatos, a reklám terén is járatos. Klerikális lapok a szegény hitehagyottak neveit tüntetve közlik, elnevezvén őket nem a katolikus egyházba áttérteknek, de »megtérteknek«. Megtértek! E kifejezésben a pápista egyházi humor, vagy legalább is a plebanusi humor szikrázik. Mindazonáltal a katolikus numerus valami félelmetes emelkedést általában véve egyetlen országban sem mutat. Az amerikai szaporodást is inkább az írlandi bevándorlás okozza. Legtöbb panaszunk még Angliára lehet. E nagy evangelizator és missionariust elnyeléssel fenyegeti a papizmus. A puseyizmus csatornáján ömlik a katholicismus az anglikán egyházba. A sekták is folyton termelik az egyházbomlasztó virust. Azonban a statisztika tanúsága szerint a protestans házasságok termékenyebbek, mint a katolikus házasságok s így e természetes úton való szaporodás a protestantizmusra kedvezőbb. Örökkévaló előnyünk, de pillanatnyi szempontból hátrányunk a mi ideális értékünk. A protestantizmus erkölcsi hatalom, a katholicismus egy testi phalanx, vagy mint egyik strassburgi mesterünk mondja: a protestantizmus: elv, a katholicismus pedig: egyház. Így olvastuk egykor Kuno Fischertől is, hogy a protestantizmus egy: Weltprincip. Igen, mi kiválóan principium vagyunk. Sorsunk a nagy igazságok sorsa: a végleges diadal; de addig sok együgyű félreismerés, gonosz megostromlás és nagy szenvedés. Aztán valljuk be, hogy a liberális törvényhozások nem egyszer éppen ultramontan velleitasok

malmára hajtják a vizet. Be hozták a felekezeti különiséget s ezáltal rés üttetett történelmi egyházunkon. Az egyház, igaz, csak forma; de forma nélkül szétfolyik, eltűnik a tartalom. Okosabb dolog az, ha a szabadságban nem csak egy nagy föltétlen elvet, de egyszersmind életet is akarunk látni; életet, mely föltételekhez van tényleg kötve itt e világban. És okos dolog lett volna nem feledni el, hogy csak törvényeken át jut az emberi társadalom szabadsághoz. A liberalizmust ismét csak egyoldalú subjectivizmus vezette, midőn mellőzve az objectiv kiindulási pontokat, a gyermekek vallását a jegyesek szabad egyezkedésének tartja első sorban fönn. Ebben a tekintetben helyesebb egy oly törvényhozás, mely szerint a gyermekek nem szerint kövessék szülőik vallását (religio sequitur sexum), vagy még ennél is helyesebb, hogy mindenik gyermek az atyja vallását kövesse.

De visszatérünk s ismételjük fönttebbi állításunkat, hogy az ultramontanizmusnak a protestantizmus fölötti diadalában nem hiszünk, de részünkről is szükséges az ébrenlét. a munka, a fölfegyverezettség. Az ultramontanizmus és protestantizmus közötti küzdelem ki nem kerülhető. Mi itt csak szellemi küzdelemre gondolunk. Pedig széles látókörű s higgadt ítéletű tudósokra hivatkozhatnánk, kik komolyan állítják, hogy még a véres vallásháborúk sincsenek kizárva. E megdöbbenő állítás fölötte többé nem mosolygunk, de bizonyosra vesszük, hogy vallásegyházi motívumokra vissza vezethető véres események nem fognak kimaradni, ha a katholicizmusban a jezsuitizmus marad hatalmon s általánosságban gyökerezik meg az a fölfogás, hogy minden jó katolikusnak ultramontanizmusnak kell lennie. A jezsuitizmus által irányított katholicizmus az ő világhatalmi aspirációi érdekében semmitől vissza nem retten s kész minden földi és földalatti hatalmakkal szövetkezni. Ez állításunk logika is, de historia is. Mi láttuk a papizmust győzelmeiben s győzelmeinek iszonyatosságában. Ez a papizmus a bukásban sem fogja megtagadni jellemét s nagy és jogtalan aspirációiról való kénytelen lemondása sem fog simán, rázkódások nélkül történni meg. Mert a papizmus, e vén reactionarius, érezvén jól reactionariusi erőinek fogyását, bizonyynyal megkísérli, hogy magát forradalmi erőkkélfjújtsa föl. Mi megvagyunk győződve, hogy a jövőendő forradalmi papista forradalmak

lesznek s a socializmus és anarchizmus zászlói alatt is ott lesz jezsuita, hogy hirhedt routinejánál fogva a mai rend romjain a pápa világhuralmát építse föl. Szükség, hogy a protestantizmus nem ugyan harcba, de munkába fogjon. Mert az ultramontanizmus véglegesen győzni ugyan nem fog, de fog — harcolni a legádázabb módon. A jezsuitizmus nem lesz ugyan képes a napot az ő fényes útjában föltartóztatni; mindazonáltal fog még hegyet hegyre rakni ez az újkori fekete Gigas.

(Folyt. köv.)

B e v e z e t é s

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

1.

(Folytatás.)

Nem állítjuk, hogy az újkori filozófiát a reformáció hozta volna létre, de egészen határozottan igen azt, hogy létrejövetelét a reformáció tette lehetségessé. Csak az egyház és theológiája tekintélyelvének megtörése tehette lehetővé a szabadvizsgálódást, a mi a filozofia létföltétele: ezt pedig az egyházi reformáció eszközölte. De a theologia és filozofia nemsokára ellenségesen állanak szemben egymással; mert nemsokára a gyermeknek kell az anyával szemben védenie az »atyai örökséget«. A rossz útra tért protestáns theológiát, a mely minden formális tiltakozás dacára, az ígért földével biztató pusztai vándorlás nehéz útjáról vissza vágyott az egyiptomi szolgaság kényelmes életére, a filozófiának kellett figyelmeztetnie eredetére és létjogosultsága föltételeire. Verulami Baco, Des Cartes Spinoza még kegyeletes tisztelettel figyelmeztetik az édes anyát »szépséghibáira«; de a midőn a hagyományos theologiai képzetekben a theologia magát a vallást látja és védi, nos, hát akkor a mostohák, az empirikus filozofia képviselői: Hobbes, Locke, La Metrie nem csak a theologia, hanem a vallás alapját és jogosultságát támadják meg. Ezeknek durva támadásaival szemben — midőn Hobbes és Locke a vallás szülőanyját a gyarló ember érzéki félelmében — jogosultságát a népszenvédély fékezésére alkalmas politikai titkos rendőrség szerepében látják; midőn Helvetius, La Metrie, Holbach és enciklopedista társaik a vallást már csak a tudatlan babona szüleményének tekintik s rendszerükben még Isten számára sem hagytak fenn helyet: a theologia is hajlik jóakaró barátai tanácsára s a miért korábban egy Herbert, Shaftesbury, Pindal, Voltaire lelkesedve barcoztak, a tiszta észvallás jogosultsága és megalkotása érdekében most sorompóba lép a theologia is a Leibnitz-Wolf-féle iskolai theológiában: a ráccionálizmusban.

Az orthodox egyházi dogmatika pozitívizmusából a theológiát a filozofia újra a subjectívizmus felé tereli. De ugyanezen irányban hajtja magának az egy

háznak kebelén támadt reakció is: *a pietizmus*. Ellentétben *a racionálizmus ész-subjectivizmusával* mely a gyakorlati vallásosságból kiölt minden élettelses melegséget, áhitatot s a mely a gyakorlati igehirdetést Németországon oda sülyesztette, hogy ha már Reimarussal nem akarta Jézusnak itt-ott kegyes, nem egyszer roszindulatu »csalásait« hirdetni, Nicolaival arról predikált, hogy »a keresztyén jókor kel, barmait jól gondolja, földjeit és kertjét szorgalmasan munkálja«, — mondom, ellentétben a racionálizmus e visszatsző ész-subjectivizmusával *a pietizmus a belső kegyesség misztikus-subjectivizmusát sürgeti*. Bármeckora visszaesést mutat is a pietizmus római világmevető kegyeskedésével a protestáns szellem fejlődésében a reformáció korához képest: nem lehet megtagadni, hogy benne közvetlen vallásos kegyesség reakciója nyilvánult a betüimádó orthodoxiával szemben. Mystikus kegyeskedésének nyomában járnak ugyan elmaradhatatlan társai: a szekták, de ezek mind az egyházból száműzött belső vallásos kegyesség gyűlhelyei, egy-egy memento a hivatalos egyháznak az *egyéni* vallásos lelkiismeret tiszteletben tartására; egy-egy figyelmeztetés arra, hogy az egyházban nem a »tisztan tan«, hanem a vallásos buzgóság az éltető, fenntartó elem: az Istenben és az Istennel való élet!

És *a költészet*? Együtt jár a vallásvezette általános fejlődéssel, hogy az általa ápolta kedélyvilág bensőségével nemsokára felrisszító, megelevenítő hatást gyakoroljon ikertestvérére, a senyvedő vallásosságra. Az erőteljes Luther-énekek után az orthodoxia korában gyarló rimekbe erőlteti a dogmatica subtilis meghatározásait; majd együtt követi a pietizmus fellengző érzelmességét. De már a racionálizmus rideg szárazságával megbarátkozni nem képes. Önkéntelenül érzi, hogy e lépés halála volna, hogy ott számára »az élet vizei« nem csörgedeznek. *Lessing, Herder* indítják meg a harcot ellene. A »megelevenítő, föllendítő fuvalom« indítója — Herder; a levegőt tisztító zivatar képviselője, egy »mélyebb szellemi irány tulajdonképeni előfutára«, a romok felett új élet magvait szóró magvető, ki »a betű jármától megszabadított:« — *Lessing*. Luther — mondja — megszabadított a hagyomány tekintélyétől, az orthodoxia a betű még elhordozhatatlanabb járma alá görnyesztí a protestántizmust. Ellenben »az újmódi papok« (racionálisták) a tekintélyvel együtt az igazságtól — a vallástól is megfosztának. Azon ürügy alatt, hogy értelmes keresztyénekké tesznek, nagyon is esztelen filozófusokat csinálnak belőlünk. Míg egyfelől legyőzi a dogmatisztikus pozitívizmust, másfelől elhatározóan mutat reá arra az egyedül pozitív és objectív alapra, a melyen nemcsak a vallás, hanem az egész szellemi élet nyugszik: *az isteni szellem működésére*, mely a történelmi faktorok egymásutánjában úgy jelenik meg előttünk, mint — *fejlődés*. E gondolatnak a vallásra és vallástörténetre való alkalmazása, az »*Erziehung der Menschengeschlecht*,« (az emberi nem nevelése). Az egész világnak s benne a szellemi életnek s ebben a vallásnak is egyedüli és végső alapja Isten — a szellem. A mi e világban előttünk és bennünk történelmileg jelentkezik és lefoly; az ezen szellem megértésének és elsajátításának egy-egy lépcsőfoka, mozzanata. A vallás fejlődése az emberiség

vallásos szellemének fejlődése; nevelője az objectív szellem, az Isten, a ki tanítványával, az emberiséggel fejlődési és felfogási képessége mértéke szerint ismereti meg önmagát. »A gondviselés észrevétlen lépésekkel megy elől s vonja maga után az emberiséget« míg eléri végső célját, a hol a külső pozitívizmusnak még látszata is elvesz s az öntudatosan sajátunkká lett isteni szellemben ismerjük fel és birjuk úgy a világnak, mint saját személy és életünknek alapját, törvényét és célját. Ime, az isteni nevelés célja: *az isteni szellem objectív törvényének a mi személyes szellemünk törvényévé kell lennie; autonomiára kell jutnunk, melynek tartalma a theonomia*. Helyesen mondja *Pfleiderer*, hogy *Lessing* e műve program, a a mely mostantól kezdve különböző variációkon keresztül mind teljesebb és tisztább kifejtést nyer és meghatározottabb kinyomatát a hegeli vallásfilozófiában nyeri meg. S mi hozzá tehetjük a történelmi igazságnak megfelelően: felújítása annak a programnak melyet a reformáció kitűzött s a melyet az evangéliumi protestantizmus képvisel. A mely programot a költő filozófus itt adott, azt a filozófus költő »*Bölcs Névtán*«-jában teljesíti, személyesíti meg. A dogmák által szétszaggatott felekezeteken és vallásalakokon túl, ebben fedezi fel az általános, egyetemes vallást, magát a formuláknak alapját képező, az érzületben, a jó szeretetében és cselekvésében, az Isten és emberszeretben nyilvánuló vallást, a keresztyénséget, a Jézus vallását. A vallás lényegét, az »örök evangéliumot« ugyan még kizárólag a morálban, a »tisztan humanitásban« találja s ebben *Kant*tal együtt osztja kora egyoldalúságát. De az erkölcsi neki, nem valami subjectív önkényen, a szabad akaraton épülő, hanem azon objectív akarat előtt való meghajlás, a melynek következtében »hálát ad a teremtőnek, hogy neki muszáj és pedig a legjobbat muszáj« akarnia és tennie.

(Folyt. köv.)

Egyházi élet.

A marosi egyházmegyéből.

(Folytatás és vége.)

Ifj. Nemes Sándor gyalakutai pap aa. felolvasta az 1896-iki Névkönyvből, a Bogdán József által írt gyalakutai ev. ref. egyház történetét, — megtoldva azt a saját szerkesztésében készítve, az egyház történetének lagújabb időszakával. E felolvasás meggyőzte a hallgatóságot a gyalakutai ref. egyház folytonos fejlődéséről, ottani híveink egyháziassáról, áldozatkészségéről. Ottani híveink áldozatkészségének kézzel fogható egyik igen szép bizonyítéka a jelen év folyamán épített, a modern kor kívánalmainak mindenekben megfelelő, gyalakutai új papi lak. Ezen papi lak építésénél hozott áldozatokat szeretett elnökünk gyalakutai híveinknek megköszönve, őket további egyetértő, istenes munkálkodásra serkentette.

Elnök, pénztárnok és jegyző aai, megbízatási idejük letelvén, állásukról leköszöntek. Tisztújítás rendén, elnökké Benedek Dénes, pénztárnokká Molnár La-

jos, jegyzővé Kiss Ferenc újól, egyhangulag megválasztattak. Kiss Ferenc aa. azonban az újabb megbízatást nem fogadván el, helyette jegyzővé az általa ajánlott *Ady* Sámuel abodi pap aa. választott meg.

Az indítványok tárgyalása alkalmával határozattá emeltetett Kócsi Dániel aának azon indítványa, hogy a rendes értekezleti gyűléseken kívül a kör. a geographiai központban Erdő-Szent-Györgyön, mindannyiszor zártkörű gyűléseket tartson, valahányszor ez szükséges leendő keblü ügyek ellátása és gyakorlati kérdések megvitatása végett.

Az előterjesztések rendén örvendetes tudomásul vétetett somosi pap Viski Gyula aának körünkbe rendes tagul belépése s egyúttal megkérte a kör elnök aát, hogy a nt. Esperes úrtól az ide vonatkozó meg erősítő határozatot eszközölje ki.

Következő évi rendes gyűlés helyéül Kibéd jelöltetett ki. Szónoklat tartásra Biró Géza, Simon Imre és *Ady* Sámuel aai kérettek fel.

Ezek után, elnök aa a gyűlést bezárván, gyalakutai paptársunk házánál terített asztalnál gyűltünk egybe, hol szíves vendégszeretet és igen jó hangulat uralkodott. Mondanom is felesleges, hogy a pohárköszöntőkben nem volt hiány. Azonban minden fénynek van árnya is. Így az őszi napnak az az árnyoldala, hogy igen rövid. Figyelmeztetett hát minket is a gyorsan lenyugodott nap és a hamar kelő hold, hogy „mindenfélé gyűléseknek vége szokott lenni!” Szétoszlottunk hát mí is, ki-ki a maga szűkeblü körü barázdájához térvén meg. Visszatértünk otthonainkba megtermékenyült lélekkel, a gyalakutai értekezletre való kedves visszaemlékezéssel, az értekezletek hasznáról való meggyőződéssel és azon óhajással: hozzon össze Isten a jövő gyűlésre bennünket teljes számmal, egészséggel, boldogsággal. Vajha úgy lenne.

Geges, 1898. nov. 4.

Kiss Ferencs
gegesi ev. ref. pap.

TÁRCZA.

Az selyei ev. ref. egyház története.

— Első közlemény, —

(Felolvasatott a nov. 11-iki egyházi jellegű összejövetelen.)

Selye község Marostordavármegyében az 1080. m. magas Bekecs hegy aljában fekszik. Régen a Bekecs-tetőn a hatalmas Bekecs vára állott, benne egy katólikus kápolnával, melyet a vidék búcsújárói sűrűn felkerestek. A vár a XVI. század első felében, hihetőleg török támadások miatt, megsemmisült. Az életben maradt várkatonák leköltöztek a hegy aljára s ott alapi tották a mai Selyét.

A várnak eltűnt még a nyoma is. A kápolna emlékéért két kőkereszt hirdeti, melyek a 70-es években kerültek napvilágra. A nagyobbikat Miházára vitték a ferencrendiek zárdájába, a kisebbik a selyei róm. kath templom sirkertjében helyeztetett el.

Maga a község erős katólikus fészék volt. A Sugó pataka mellett nagyarányu zárdá építetett, melynek helyét ma is »Palotá«-nak hívják.

A XVI. század második felében már az egész község a református vallást követte és szervezett egyházközséget alkotott, s mint leányegyház a berekereszturi anyaegyházhoz csatoltatott, úgy azonban, hogy a berekereszturi papnak kötelessége volt káplánt tartani Selyében. 1570. körül építette az egyházközség első templomát, egy kis kápolnát, azon a belső telken, a melyen ma a róm. kath. egyház iskolája fekszik. E belsőség 1753-ban még egyházunk birtokában volt. Ugyanis az 1753. január 26-án kelt összeírásban ezeket olvassuk: »Benn való öröksége az Ecclak. 3-tio. A régi Templom hely vic. ab una Romano-Chatolica Templom, ab altera Via Publica.«

Alig szabadultak meg elődeink kápolnájuk felépítésének terheitől, már is tevékeny részt kellett venniök a berekereszturi anyaegyház templomának felépítésében. Az 1579. július 6-án Berekereszturon tartott közgyűlésen, melyen »az a templombeli fogiatkozast

megh építő mester emberrel conventionalni akartanak,« Kendő, Márkod, Mája, Bere, Torboszló és Magyarós leányegyházak küldöttjein kívül, a selyei leányegyház is két képviselővel szerepelt, hogy »őkis tudhassak meg bizomos alkalmokat, hagi az szerent ökis reszek szerent contribualhassanak penz fizetést, ugi tudni illik az mint mas filialis faluban egi személyre meni foghna esni.

Ezen évből van az első adalék az egyház javára tett kegyes adományról. Ugyanis Kacsó István és Kovács Bálint hitések 1613-beli vallomása szerint 1579-ben hat ember teszen hitet a selyei kápolna örökségeiről. Az első pont így szól: »A Máté Péterék örökségének tizede a templomé, mindörökké, ilyen okéért, hogy mikor a kereszturi templomot építették, nem járhatott oda alá s azért hadta volt.«

Kétséget nem szenved, hogy egyházunk kezdetben nagyon nehéz viszonyok közt élt. Az anyaegyházal majdnem járhatatlan út kötötte össze. Ide járult az a körülmény is, hogy a berekereszturi egyház a mostoha anya szerepét játszotta a selyei leányegyházal szemben, mert papját, a ki nem tartott Selyében állandóan káplánt, minden módon megakadályozni igyekezett abban, hogy vasárnap délutánonként istentiszteletet tartani feljárjon Selyébe.

Ezen tarthatatlan állapotok közt egyházunk tagjai 1642-ben, a Szentgyörgynapkor tartott generális synoduson azon kérelemmel fordultak Geleji Katona István püspökhöz, hogy adjon nekik papot. De ez kérésük teljesítését a jövő évi synodusra halasztotta. Mint minden halasztás, úgy ez is megtermette keserü gyümölcseit. A falunak fele visszatért a pápista hitre, de mindenik megígérte, hogy ha a reformátusok papot kapnak, ismét áttérnek a református vallásra.

Az ekként felényire apadt egyháztagok nem adták fel a reményt, hogy paptarthatási jogot nyerhesenek. Azon évben egy szomorú körülmény még inkább táplálta reménységüket. Az egész országon végig vonuló pestis az egyház tagjai közül, kiknek száma 200 lélekre sem ment, 84-et ragadott el, a kik mind pap nélkül temettettek el. A már csak 100 lelket számláló gyülekezet 1643-ban ismét megújította előbbi

kérelmét. Ez a kérelem, melyet Geleji püspökhöz intéztek, így hangzik:

»Szelleieknek Allazatos Suplicatiook.

Tisztelendő Püspök Uram az el mult zentgiörgi napi gyüleskor, talaltuk volt megh kegielmedet Uram Predicator felöl. Ez mostani Generalisra Halasztvan, mivel az mi falunk jüni es meni Egi nagi meliföld Erös Hagos Uttia az Bere Kereszturi mater Ecclesiahos Erötlen Beteges Embereink es Czelledinkis nem mehetnek az tanításra, mivel penigh Het faluk tartoznak az Egi Templomhoz az nem megh sokasodvan, az Allo Hellickis megh szorultanak az Templom de az mi legh nagiob ok az falunkk felle Papistaka löte nek es Papot tartnak magioknak de mi Isten kegielmeböl megh Ez Ideigh megh marattunk az Igaz Religion, 35 Hazas Ember Czelledinkel Egiütt Vagyunk szazan, de nagi fogiatkozásinkat Jellentüük az el mult Pestisben 84 Embereket Temetünk el Pap nélkül mostan Azert az Papistak közül Redealtanak 8. közinkben Az Töbhis Aianlotak magiokat Ara Hogi ha papot tartunk Redealnak miniaion, Anak okaert Alazatosan köniörgünk az szent koronának. Ez okokat meg tekintven az szent korona deliberallion fellöle es Agion Papot mi nekünk mert Ha mostan Eröl nem Provideal az szent korona felö Hogi mind Papistava lösznek mi nekünk Capolnank es harangiank vagion de Predicator nélkül szükölködünk az utnak messze volta es Erösege miat Ritkan Halhattiuk az Innek Szent Igiel mivel penigh az megjeis Ellenkezik benne Hogi az Vasarnapi Veczerniekre az Predikatorunk fel ne járhason, mert Ha mostan Papot nem ad az szent korona nekünk mi megh nem oltalmazhattiuk a köseget Ha elszakadnak az uttan nem kel Predicator

Ezekről kegies valaszt varunk az szent koronától

Tisztellendő Uraink kegielmetek köniörögnek Szeliében lako Nemes es Közönseges Emerek.«

Az egyház ezen kérelmét a Marosvásárhelyt 1643 június 16-án összeült generalis synodus vette tárgyalás alá, de annak, nyilván a berekereszturi anyaegyház felszólamlására, most sem adott helyet, hanem azt a rövid választ adta:

»Megh engedtetik hogi az Berekereszturi Pap tar czon Sellben az reghi usus szerint kaplant, harmadat jövedelmenek adgia neki, az Selleiek penigh eppiczek az Berekereszturi templomot, mint azelőt, de az Mater Ecclejanak Parochiajat m. tartoznak az Selleiek eppiteni, mert ot lakik köztök az kaplan, s annak kell házát eppiteniek.

16 Junii 1643. Maros-Vaasarhelyini.

Ez a válasz részben orvosolta ugyan sérelmeiket de a mellett nagy feladatot rótt vállalkra, a mi nehéz akadályokba ütközött. Ugyanis a káplán számára házát, az első papiházat, kellett építeniök, de még az sem volt hová. Azonban az áldozatkészség, mely elődeinknek oly szép jellemvonását alkotta s a mely jellemvonás mintegy szent örökség gyanánt szállott át az utódokra, megszerezte azt is. Még azon évben a Lászlófiak és leányok örökségéből 15 frton megvásároltak egy belső telket s arra már a következő 1644. évben papiházat emeltek. Ez a jószág, mely Incze és Zalányi papsága idejében tetemesen meg bővítettett, szolgált

papi telek gyanánt 1894. június 20-ig. Ezen év októberében a papiház és melléképületek lebontattattak s az egész telek papi kertté alakítottatott át 1895. tavaszán.

Elődeink tehát a generalis synodus rendeletének eleget tettek, de nem tett eleget a berekereszturi pap. Azután is fennmaradt az a siralmas állapot, melyet fennebb említett kérelmükben oly meghatóan rajzoltunk. Hat esztendeig csendes megadással túrték még mostoha helyzetüket, de 1649-ben mindenáron szabadulni akartak az anyaegyház gyámkodása alól. Ezen évben ismét papot kértek Geleji püspöktől s a kérelem beadásával Kacsó András és Erdős Jakab nemes embereket s Balogh Máté és Pálfi Miklós veres darabontokat bizták meg. Említésre méltó, hogy az anyaegyház a selyei leányegyház szándéka elé ezuttal nem gördített semmiféle akadályt, sőt a selyei küldöttségel elküldötte saját választott embereit is a generalis synodusra, hogy támogassák a selyeiek kérelmét. Így állván a dolog, most már az egyház kérelme elől nem térhetett ki a generalis synodus. 1649. június 16-án Marosvásárhelyt hozott végzésében megengedte, hogy a selyei leányegyház Berekereszturtól elszakadhasson, anyaegyházzá alakulhasson s rendes papot tarthasson magának. E nevezetes végzés így szól:

»Sententia sanctae Synodi gralis adjudicata Maros-Vásárhelyini Anno Dno 1649 die 16 Junii.

Az Seleiek mivel igen messze vagynak az Mater Ecclesiatul, ugyt Berekereszt-Urtól, és az miat az öreg és beteges emberek s gyermekek nem mehetnek az Templomba, az Praedikatoris ritkán mehetet hozzájuk kevanva az Szent Genralistól hogy az Mater Ecclesiatul elszakadhassanak, és magoknak külön Praedikatorot tarthassanak, az végre, hogy az Istennek tisztelete közöttök jobban gyakoroltassék, és az öreg és erőtelen s beteges emberekis Isten ígéje nélkül ne legyenek. Annakokáért mivel az Berekereszt-Uri választot emberekis jelen lévén, töllök valo el szakadásoknak ezekre nem contradicálának, Az Szent Corona meg engedé nékiek, hogy a modo imposterio külön tartssanak magokk Papot, az Pap házánál valo kisebb harang meg adassek az Mater Eccleatul nékiek, ugy az Ur Vatsorájához valo Pohár is similiter, mivel az ugy a sajátjok az Selyeieknek, az magok határookban valo Templomhoz való szanto földeket széna füveket és gyümölcs fákat is liberé birjanak, hac tamen conditio, hogy az Bere Kereszt Uri templomot részszek szerént építsek, de ökis az Templomban valo szekeknek Domíniumjában megtartassanak, és ha kik beléjek akarnak járni eö töllök vegyenek (ugyt az Selyeiektől) arra valo szabadságot, mellynek az Bere-Kereszt-Uriak világosan is annuálának

Supra assignatis anno, die & loco

Correcta per eosdem Johanes Tsernátfalvi
ibidem Notarius Sanctae Univesittis
(L. S.) mpria.

Igy érték el elődeink azt, a mi után éveken át hiába sóvárogtak. Ha erről a nevezetes tényről egy gondos kéz ezt az emlékiratot hagyta fenn: »Pro memoria Katso Andras, Erdos Jakab, Balogh Matthe Palfi Miklos Az kik ez szent dologban Interversatusok voltak, hogy az Christus Tisztessegett, az igaz kereszt-

tyén Chatolica Apostoli vallas Sellieben vilagosagra jusson, es az Ur Christus szent Ecclesiaja napról napra teriedgven, ez szemeliekk boldog emlekezetekre in perpetuum megh maradgyon az Urnak neveben Amen. méltó, hogy mi is hálás szívvel áldjuk emléküket.

Itt van a helye annak, hogy megemlékezzünk arról a szájhagyományról is, mely a selyei küldöttség egyik tagjához fűződik. Mig Kacsó András, mint ifjabb testvér, a generalis synoduson volt, azalatt a bátyja, Kacsó Bálint, valami okból katolikussá lett. András, mikor hazatért, bátyját felpofozta s megátkozta azzal, hogy az Isten soha maradékainak terjedést ne adjon. Miért, miért nem, de az András familiája egész Marosszéken elterjedt, ellenben a Bálint ága (ez a Kacsó Bálint József-féle) alig számlál ma is 2—3. férfi tagot.

Kevéssel ezután, 1649. Nagyboldogasszony napján (aug. 15.), »az Bere Kezeszturi megjelölt külön vált Seljében lakó Helvetica Confession, Vagj Calvinista Religion levő Attiánk fiai es Vereink«, Kacsó Tamás nemes ember és László Mihály veres darabont közbírák előtt egyetemlegesen kötelezték magokat, 40 frt büntetés terhe alatt, állandó predikátor tartására. Az október 15-iki népes megyegyűlésen pedig, melyen jelen voltak: Erdős Jakab, Balogh Máthé, Pálfi Miklós, Balogh Mihály, Balogh Lőrinc, Kacsó András, Domokos György, Domokos Boldizsár, »es több Nemes es Drabant emberek«, »egymas consensusabol« ilyen végzést hoztak: »valakik veszeküderek vagj mögh zidalmaznak egmast vagy bozuttönnenek egmason fl. 3. büntethesse az jambor Mögje erette.« Ugyanakkor Kacsó István nemes ember és Varga Tamás veres darabont személyében szentegyháziakat választottak, kimondván, hogy azok ezentúl »közülönk szor szerent« választassanak. Ez a gyűlés a »Predicator dolgabol« is határozott, de ezt a határozatot nem ismerjük, mert a gyűlésen papirra vetett végzésnek épen az a része hiányzik.

Valószínű, hogy ezen időben vették számba az egyház klenodiumait is. Ugyanis egy, ezen évből való, feljegyzés szerint a »Kápolnához való eszközök« ezek valának: egy kis harang, egy aranyos ezüst kehely, egy ón tányér, két abrosz, az éneklőszéken egy sáhos kendő. Az egyház külsőségeit azonban nem irták össze, pedig bírt azokkal is. Nevezetesen a Kápolna rétje, melyről alább fogunk megemlékezni, ezen időben az egyháznak már birtokában volt.

Ez előzmények után az egyháztagok, kiknek száma a pápista hitről áttértek jelentékenyen megszaporodott, vállvetve munkálkodtak azon, hogy minél előbb papot kapjanak. Ugy látszik azonban, hogy fáradozásuk egyelőre sikertelen maradt, mert a legelső rendes pap, Ince János, 1651-ben foglalta el a papi hivatalát.

Sámuel Aladár
ev. ref. pap.

Nekrologok.

Zaláni Kiss János, szentsimon—rigmányi ev. ref. lelkész életének 79., lelkipásztorkodásának 51. évében f. hó 13-án jobb létre szenderült. Az idvezült két derék fiút is nevelt anyaszentegyházunknak Z. Kiss

Albertet, néhai enyedi theol. tanárt és Z. Kiss Sándort jelenleg rettegi lelkész, ki lapunknak is egyik derék munkatársa. Legyen a kifáradt öreg hű szolgának nyugalma csöndes és emlékezete áldott.

*

Teleki Zsigmond buzás-bocsárdi lelkész 36 éves korában, lelkipásztori munkásságának 10. évében, folyó hó 19-én meghalt. Áldott legyen emlékezete.

*

Nemes Ferencz sárospataki nyug. jogakademiai tanár e hó 12-én 64 éves korában agyszél-ütésben elhunyt. Emléke legyen áldott!

Márkus János.

1845—1898.

Egyházkerületünk igazgató tanácsának ismét gyásza van. Alig gypesedett be a hant néhai Bodor Antal, volt ig. tanácsi titkár hamvai fölött: s már is új sirgödör áll nyitva, befogadni örök pihenésre az előbbi hivatali utódját néh. Márkus János kedves aát.

Halálát nem mondhatjuk váratlanul érkezőnek, hiszen a hosszú kór, mely hónapok óta senyveszté testét, előre veté a halál sötét árnyékát s a megrendítő csapás, mely őt szerető hitvese elméjének elborultával érte, csak siettette előhaladását az enyészet útján.

E hó 22-én, végre, elmúltak szenvedései, melyek őt egész éltén át oly gyakran látogatták, de elhunyt szívrendítő bánattal sujtá három kis leánygyermekből álló családjait, kik élő halott édesanyjukkal együtt csaknem teljesen a rokonok és környületes emberbarátok szeretetére és segítségére vannak utalva,

Márkus János egyházi működése nem csak ama hat évi szolgálatra terjed, melyet titkári hivatalában töltött, hanem ezt megelőzőleg, mint a deési püspöki egyház kebli gondnoka, az anyaszentegyház iránti szeretetének és nemes áldozatkésszégének számtalan tanujelét szolgáltatva; munkásságának és tettejének az egyház külső építésében nyilvánult eredményei pedig hosszú időn át fogják emlékét őrizni deési egyhávközségünkben is, hól a nehéz és felelősségejes kebli gondnoki tisztet, évek hosszú során át, a legnagyobb megelégedésre töltötte be.

Az egyházkerület szolgálatában eltöltött hivataloskodása az igazgatótanács működésének legnehezebb éveire esik.

Az egyházkerületi közalap szervezése, az egyházi vagyon gyümölcsöző befektetése, az ismeretes angol rendszer szerint, jelzálogi kölcsönbe, ingatlanokba és és értékpapirokba, mind oly rendkívüli és megfeszített munkát igényelt, melynél a néhai titkár éles látása, invenciója és akadályokat nem ismerő tetteje az intéző köröknek legnagyobb segítségére volt.

Irodai munkásságát is a gyorsaság és pontosság, gyakorlott toll s az egyház és intézményeinek kiváló szeretete jellemzik.

A zsinati törvények életbe léptetésére vonatkozó utasítás szerkesztésében tevékeny részt vett s a hiva-

taloskodása alatt kiadott különféle utasítások, szabályzatok és ügyrendek gyakorlott kodifikáló tehetsége mellett tanuskodnak. Az utóbbi időben vette munkába, az igazgatótanács megbízása folytán, az egyházkerület összes közigazgatási hatóságai számára kiadandó ügyviteli szabályok elkészítését, de a betegség s most már a halál kiragadta a tollat munkás kezéből.

A rendkívül sokoldalú jártasságot és képzettséget igénylő titkári állás derekas belöltéseért s a hivatali ügykörén jóval kívül álló fontos megbízások pontos teljesítéséért több alkalommal méltó elismerésben részesítette az ig. tanács és közgyűlés, sőt az utóbbi időben anyagi elismerésben is részesült javadalmának, személyi pótlék czimen történt, felemelésében.

A f. évi egyházkerületi közgyűlés idején, már a halálát okozó nehéz kórral küzdött és súlyos gégebaja még abban is megakadályozta, hogy a néhány rosszul informált közgyűlési tag által ellene támasztott kifogásokkal szemben védekezze.

Az ig.-tanács tegnap tartott ülésén főt. Szász Domokos püspök a. a. ismertette, meleg szavakban, az elhunyt sokoldalú érdemeit, melyeket az ig.-tanács is méltányolván: mély megilletődésének jegyzőkönyvileg adott kifejezést.

Legyen emléke áldott, pihenése csöndes!

Kolozsvárt 1898. nov. 22.

Dr. Kádár János.

Különfélék rovata.

Figyelmeztetés. Az 1899. szept. hóban tartandó lelkészképesítő vizsgákra kitűzött írásbeli feladatokat lapunk múlt száma közölte. A közleményből a gyak. bibliamagyarázati feladatok kijelölésénél kimaradt az a megjegyzés, hogy az ott tíz pont alatt felsorolt bibliai helyek egyike, szabad választásra bízva, *írásban dolgozandó ki* s küldendő be.

Szives kérelem legáció-ügyben. A közelgő karácsonyi ünnepekre oly sok egyházközségünk hívott ki egyetemi hallgatókat legátusokul, hogy kénytelen vagyok magán levelek helyett e b. lap útján kérni azokat az egyházakat, a melyek egyetemi hallgatókat hívtak ki, méltóztassanak e kihívásokat visszavonni, mert a Mélt. Igazgató-tanácsnak 1896. nov. 7-én 3923 sz. a. kelt és a legációk ügyét szabályozó rendelete értelmében nem lehetek abban a helyzetben, hogy mint a rendeletnek megbízott végrehajtója, a rendelet ellenére beleegyezhessem e kihívásokba, a mennyiben a hivatkozott rendelet taxative felsorolván a legációba mentelre jogosultakat (theologus ifjak, a nagyenyedi ev. ref. tanítóképző III. és IV. éves növendékei s a kollegiumok VII. és VIII. oszt. tanulói) az egyetemi hallgatókra e jogosaltságot nem terjeszti ki: hiszen, ha kiterjesztette volna, természetesen legelső sorba a fakultásunk internátusában lakó tanárjelölteket támogatna volna e jótéteménnyel. Tisztelettel kérem azért a fennit tisztelt egyházakat, hogy kihívásaikat visszavonván, a legáció iránt sziveskedjenek másként intézkedni s erről Deczember elejéig alulírottat értesíteni. Ugyancsak decz. elsejéig kérem a legációra vonatkozó bejelentéseket, kihívásokat stb., hogy a hivat-

kozott rendelet értelmében a legáció-választást meg tarthassuk. Kolozsvár, 1898. nov. 21. *Kenessey Béla*, theol. igazgató.

A szilágy-sámsoni rettenetes tűzvész hírére főtiszteletű Szász Domokos püspök az ő egyház kerülete hívei iránt a távolban is atyailag érző szívének megrendülésével írt le a szilágy-szolnoki egyházmegye espereséhez s kért tőle a szilágy-sámsoni hívek állapotáról részletes értesítést. Az esperes kimerítő jelentése szerint a nagy szélviharban 136 lakház és mintegy 300 kisebb-nagyobb épület lett hamuvá s 561 egyén maradt hajlék nélkül. A buzgó esperes körlevélben szólítja föl egyházmegyéjének lelkészeit, hogy híveiket adakozásra hívják fel. A kár: 148000 forint. Ezek a tények beszélnek, kérnek, sürgetnek ellenállhatlanul. Minden különös buzdító szó nélkül kérjük összes lelkésztársainkat, hogy közöljék híveikkel: szilágy-sámsoni testvéreink szenvedéseit. Mert a mi tűzkárosult atyánkfianak nincs hajlékuk és nincs mindennapi kenyerük: A szeretet találékony és munkás. Legjobb lesz, úgy hisszük, a gyűjtött adományokat egyenesen a szilágy-sámsoni lelkész kezébe küldeni, ki azok fölhasználásáról lapunkban elszámolni bizonyosan nem fog késni. Mi az adakozást 8 forintra kezdjük meg és pedig oly formán, hogy lapunk előfizetési összegét (6 frt) az egyháznak ajándékozzuk oda és ezenkívül még 2 forintot küldöttünk postán a lelkész kezébe, hogy ez utóbbi összeget valamelyik tűzkárosult atyánkfianak kézbesítse.

— Középkori történet-e? Gróf Hoensbroech az ultramontanizmusnak a jezsuita rendből kilépett e hatalmas ostromozója a »Tägliche Rundschau« 256. számában arról tudósít, hogy egy éjszakamerikai cisztertercita szerzetes *Manuel de l'Antunez* nála járt és két jelenlevő barátja előtt felkérte, hogy a prot. egyházba való átlépésénél segédkezzék. Október 28-án egy spanyol sürgönnyel rohan hozzám 10 órakor — írja a gróf — hogy korábbi rendfőnöke ma ide érkezik s velem az ő ügyében beszélni óhajt. Másnap 12 órára adtam a találkát. De a rendfőnök nem jelent meg, sőt Antunez is *nyomtalanul eltűnt* s azóta a rendőrségnek sem sikerült nyomára akadni. Hoensbroechnek, mint írja, nagy oka van és komoly alapja azt hinni, hogy a 30 éves fiatal embert egyszerűen elrabolták. Valyon lehetséges-e ez?! Kétkedve kérjük: megeshetik e ilyesmi a híres »Polizeistaat«-ban?

— A törökországi örményeket, kiknek a »pogány« törököktől »keresztény« hitükért szenvedett vérlázító legyilkoltatásáról olyan rettenetes híreket közöltek legtöbbször az angol lapok után az előző években az ujságok, nem valami hizelgő világitásban mutatja be most lapjában a német császárral Palesztinában járt *Nauman* frankfurti lelkész, egy 10 év óta felváltva Konstantinápolyban és Anatóliában lakó német fazakas-mester előadása után. A törökök kénytelenek voltak agyonverni az örményeket — mondja — mert nobelségüket, hanyagságukat és felületességüket kibeszélhetetlenül kihasználják az örmények. Az örmény a világ legalávalóbb népsége. Eladja feleségét, serdülő leányát, meglopja testvérét. Egész területeket erkölcsi pestissel töltenek meg. Igazi javithatatlanok az orthodoxok. Humánus eszközök az örményekkel szemben nem segítenek. Az örmény forradalmár — mondták az összes

jelenvoltak egyhangulag — kiket az angolok felhasznál-
nak, hogy megbuktassák a szultánt. — Az örmény jaj-
gatásokkal szemben, a melyekből bizony sokszor kihall-
szik a sterling és rubel csengése, józanabb itéletalko-
tásra int minket — a saját jajgató seregünk — a »román.«
Nem csak régen fogadtak pénzen »siratókat«
— ha jobban fizetik, ma is jobban »jajgat.«

A »Protestáns Szemle« 9. füzeté közelebbről
megjelent. Tartalma: Jelentés az ó-testamentom Károli-
fordításának az angol biblia-társaság segélyével eszkö-
zölt revisiojáról. Szász Károly. 1. Értekezések és tanul-
mányok: 1. Az átdolgozott Károli-bibliáról és bibliából.
(Első közl.) Radácsi György. 2. Alvinci Péter életéből.
Ifj. Imreh Sándor. 3. Zsoltárköltészetünk Szenczi Molnár
Albert előtt. (III.) Farkas Lajos. II. egyházi szemle:
Hazai egyházi élet. ** III. Tárcza: Római álláspont és
modern philosophia. (Első közl.) L—s. IV. Irodalmi
szemle: a) Hazai irodalom: 1. Tiszántúli ev. ref. papok
1597—1699. Sz. 2. Adalékok a dunamelléki ev. ref.
egyházkerület történetéhez Sz. 3. Armstrong A. Richárd:
Isten és világ. V. F.

A jeruzsálemi protestáns templom, mely mult
hó 31-én a német császár jelenlétében avatott fel, egyike
kelet legdíszesebb templomainak. Három hajós bazilika
román modorban épülve, a főhajón magas, nyolcszögű
kupolával. A torony a jobboldali hajón áll; a főbejárat
elől a középső nagy hajón van. A templom közel fek-
szik a Szentsir-templomhoz. Belől művészi freskók
díszítik. Az egész épület közel félmillióba került. A
toronyban három harang van. A D. harang felírata:
»Vigasztaljátok, vigasztaljátok az én népemet, azt
mondja a ti Istenetek; szóljatok Jeruzsálemnek kedve
szerint valókat!« (Ézs. 40, 1—2.) Az F. harangé: »Az
ő tulajdon vére által ment bé Krisztus a szentséges
helybe, minekutána örök váltságot szerzett volna. (Zsid.
9, 12.) Az A harangé: »Ama magasságos Jeruzsálem
pedig szabados, mely mindenünknek anyja.« (Gal. 4,
26) E feliratokat a császár választotta, valamint a
templom tervét is ő készítette. A felavatást Goltz fő-
egyházi tanácsos és Erdmann generalsuperintendens
segédkezésével Druyander generalsuperintendens, udvari
főpap végezte, ünnepi beszédet pedig Hoppe, jeruzsá-
lemi ev. német pap tartott.

A m. kir. központi statisztikai hivatal szeptem-
ber havi kimutatása szerint a jelzett hónapban
összesen 6151 házasság kötött, melyből az ev. ref.
tisztá házasság 484. Vegyes házasság 836 (13.59%)
Azon 115 vegyes házasságból, hol a vőlegény róm.
kath., a menyasszony ev. ref., 29 esetben volt meg-
egyezés, és pedig 20 esetben az apa, 9 esetben az anya
javára. Egyházunk vesztesége: 11. Azon 128 vegyes-
házasságból, hol a vőlegény ev. ref., a menyasszony
róm. kath., 48 esetben volt megegyezés, és pedig 14
esetben az apa, 34 esetben az anya javára. Egyhá-
zunk vesztesége: 20. Nyereségünk más felekezetektől
4 és így összes veszteségünk 27. Jó volna már, ha
felébrednénk egyszer a nyomasztó, mély álomból. Ha
így megy, száz év múlva csak irmagnak marad itt-ott
egy-egy kálvinista.

Közüktatásügyi ministerünk erélyes sürge-
tésére a romániai közüktatásügyi kormány a brassói
román főgymnaziumnak eddigelé adott államsegélyt

végre beszüntette. Ugy de a brassói román egyház elől-
járósága pört indított a román kormány ellen, azt ál-
litván, hogy a segély voltaképpen nem segély volt ha
nem törvényes évi járulék kárpoztulás azon földbirto-
kokért, melyek az egyház tulajdonai voltak egykor
Romániában, de a melyeket a román állam lefoglalt.
Mindenesetre érdekes pör, de alighanem csalafintaság
rejlük benne.

Szivesen közöljük az alábbi értesítést. Nyá-
rad Szereda papi állomására egyhangulag meghívott
Ravasz János marosi egyházmegyei esperes, f. hó 20-án
lett beiktatva. Az egyhangu meghívás fölötti örömet
a személyese találkozás és a vágyak valósággal betel-
jesedése lelkesültséggé fokozta. A helyi lakosság fele-
kezet különbség nélkül, a testületek kivétel nélkül, a
vidék nagyszámu képvisellett jelent meg a lélekemelő
ünnepélyen. Az iktatást az esperes-pap hivatali társa
nt. Dali János főjegyző végezte, a tőle megszokott
classicus modorban elmélkedvén Pál apostól eme sza-
vai fölött: »szolgálatodat teljesen tölsd be.« A 16-ik
szóltár 6-ik verse: az én sorsom esett nekem kies he-
lyen, nyilván szép örökség jutott nekem« szép mezőt
nyitott fel, hol gazdag ismeretét, szép tehetségét, valódi
református papi belső értékét bemutathatta a kedvelt
új pap hiveinek, közönségének. Meg is látszott az egész
gyülekezeten a megelégedés és az osztatlan megnyugo-
vás, hogy a teljes bizalom a valódi érdemnek vala
elismerése. Legyen e kölcsönös öröm zavartalan!

Hivatalos rész.

4095—1898.

KÖRLEVÉL

*Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáró-
ságának*

A f. é. december havi javító érettségi vizsgálat
valamennyi erd. ev. ref. kollegiumra nézve a maros-
vásárhelyi ev. ref. főgymnasiumban december hó 22-én,
gr. Toldalazi László kollegiumi gondnok elnöklésével
fog megtartatni. Miről a m. t. Elöljáróságot és az ér-
dekelt ifjakat miheztartás és további eljárás végett
ezennel hivatalosan értesítjük.

Kolozsvártt, 1898. november hó 13-án.

Szász Domokos,

erd. ev. ref. püspök.

Parádi Kálmán,

tanügyi előadó.

885—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a nagyenyedi
egyházmegyébe kebeleztet *istvánházi* egyház *lelkészi*
állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: 1. Br. Kemény Pál patronus urtól (a
czintosi leányegyházból) 50 frt. 2. Az egyháztagok ter-
mény- és borpénzjáruléka 196 frt 80 kr. 3. Az egyházköz-
ség pénztárából készpénz 44 frt. 4. 13 hold 272 négyszög
öl can. portio kat. tiszta jövedelme 38 frt 13 kr. 5.
Stóla jövedelem 5 frt. 6. Közmunka értéke 15 frt.
Összesen: 348 frt. 93 kr. Ezenkívül szabad legeltetés
a községi legelőn; tisztességes lakás, teljesen jó kar-
ban levő gazdasági épületekkel, veteményes és gyü-
mölcsös kerttel. A kongrua-törvény alapján várható
fizetés kiegészítés. Mindezek alapján az egyház IV. osztályu.
Szolgálati bizonyítványokkal és minősítvénnyel
kellően felszerelt pályázati kérvények f. é. Deczem-
ber hó 15-éig nagytiszt *Sándor János* esperes afiához
Miriszlóra (u. p. Nagy-Enyed) küldendők.

Kolozsvártt, 1898. november hó 23-án.

Szász Domokos,

erdélyi ref. püspök.